

ČESKÁ ROČNÍK 29

KINANTROPOLOGIE

ČASOPIS ČESKÉ KINANTROPOLOGICKÉ
SPOLEČNOSTI

1-4 **25**

ČESKÁ

KINANTROPOLOGIE

Vydává Česká kinantropologická společnost

Published by Czech Kinanthropology Association

Šéfredaktor/Editor in Chief: prof. PhDr. Jiří Suchý, Ph.D.

Zástupkyně šéfredaktora/Deputy Editor: PhDr. Petra Krásová, Ph.D.

Redakční rada/Editorial Board:

Předseda/Chairman: prof. PhDr. Jiří Suchý, Ph.D., Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, Praha

členové/Members:

- doc. PaedDr. Marie Blahutková, Ph.D., Masarykova univerzita Brno, Fakulta sportovních studií
- doc. PaedDr. Ladislav Bláha, Ph.D., Univerzita J. E. Purkyně Ústí nad Labem, Pedagogická fakulta
- prof. Ing. Václav Bunc, CSc., Univerzita Karlova v Praze, Fakulta tělesné výchovy a sportu
- doc. Mgr. Ladislav Čepička, Ph.D., Západočeská univerzita v Plzni, Pedagogická fakulta
- doc. PhDr. Josef Dovalil, CSc., Univerzita Karlova v Praze, Fakulta tělesné výchovy a sportu
- prof. PaedDr. Ludmila Fialová, Ph.D.
- Mgr. Zdeněk Hamřík, Ph.D., Univerzita Palackého v Olomouci, Fakulta tělesné kultury
- prof. MUDr. Jan Heller, CSc., Univerzita Karlova v Praze, Fakulta tělesné výchovy a sportu
- prof. PhDr. Ivo Jirásek, Ph.D., Univerzita Palackého v Olomouci, Fakulta tělesné kultury
- doc. PhDr. Vladimír Jůva, CSc., Masarykova univerzita Brno, Fakulta sportovních studií
- doc. PaedDr. Bronislav Kračmar, CSc., VŠTVS Palestra, Praha
- doc. PaedDr. Vladislav Mužík, CSc., Masarykova univerzita Brno, Fakulta sportovních studií
- doc. PhDr. Vilma Novotná, Univerzita Karlova v Praze, Fakulta tělesné výchovy a sportu
- doc. Mgr. Jiří Nykodým, Ph.D., Masarykova univerzita Brno, Fakulta sportovních studií
- prom. trenér Přemysl Panuška, Český veslařský svaz
- doc. PaedDr. Dagmar Pavlů, CSc., Univerzita Karlova v Praze, Fakulta tělesné výchovy a sportu
- doc. PaedDr. Tomáš Perič, Ph.D., Univerzita Karlova v Praze, Fakulta tělesné výchovy a sportu
- prof. MUDr. Ladislav Pyšný, CSc., Univerzita J. E. Purkyně Ústí nad Labem, Pedagogická fakulta
- doc. PaedDr. Aleš Suchomel, Ph.D., Technická univerzita v Liberci, Fakulta přírodovědně-humanitní a pedagogická
- doc. PhDr. Zbyněk Svozil, Dr., Univerzita Palackého v Olomouci, Fakulta tělesné kultury
- doc. PaedDr. Jan Štumbauer, CSc., Jihočeská Univerzita v Českých Budějovicích, Pedagogická fakulta
- doc. RNDr. Jiří Zháněl, Dr., Masarykova univerzita Brno, Fakulta sportovních studií
- doc. Mgr. Martin Zvonář, Ph.D., Masarykova univerzita Brno, Fakulta sportovních studií

Zahraniční členové/Foreign Members

- prof. Dr. Lubomir Bilek, St. Francis Xavier University, Kanada
- prof. Dr. Alexander Ferrauti, Ruhr-Inovosität Bochum, Fakultät für Sportwissenschaft
- univ. prof. Dr. Ulrich Hartmann, Universität Leipzig, Sportwissenschaftliche Fakultät
- prof. PaedDr. Ludmila Jančoková, CSc., Univerzita Mateja Bela Banská Bystrica, Filozofická fakulta
- prof. Dr. Darlene Kluka, PhD., Barry University, Miami Shores, Florida, USA
- prof. Dr. Roland Naul, PhD., University Münster, Germany
- prof. PaedDr. Martin Pupiš, PhD., Univerzita Mateja Bela Banská Bystrica, Filozofická fakulta
- prof. Mgr. Marián Vanderka, PhD., Masarykova univerzita Brno, Fakulta sportovních studií
- prof. Dr. Zbigniew Waskiewicz, PhD., Akademia Wychowania Fizycznego, Katowice, Polsko
- prof. Dr. Weimo Zhu, PhD., University of Illinois at Urbana-Champaign, USA

Redakce/Editorial Office

Sekretariát/Secretary: PaedDr. Lada Novotná

Grafická úprava/Layout: František Serbus, Ing. Otmar Souček

Návrh obálky/Cover Design: doc. PaedDr. Bronislav Kračmar, CSc., Mgr. Jakub Kučera

Česká kinantropologie vychází 2krát ročně

Obsah časopisu i celé texty jsou uveřejněny na internetu www.ceskakinantropologie.cz

Česká kinantropologie is published 2x annually

Journal is cited in database ERIH+, SPOLIT and database BMC.

Contents of the journal and abstracts are published on the Internet www.ceskakinantropologie.cz

© Česká kinantropologická společnost, 2025

ISSN 1211-9261

Ev. č. MK ČR E 21191

ČESKÁ

2025, vol. 29, no. 1–4

KINANTROPOLOGIE

Časopis České kinantropologické společnosti vychází s finanční podporou
AV ČR.

Journal of the Czech kinanthropological society is published with financial support
of AV ČR .

Česká kinantropologie

(ISSN 1211-9261)

vydává Česká kinantropologická společnost.

Vychází 2x ročně.

Časopis Česká kinantropologie je recenzovaný vědecký časopis zaměřený na kinantropologii. Publikuje příspěvky o výsledcích výzkumu z oblasti teorie, empirického výzkumu a metodologie. Cílem je podporovat rozvoj vědeckého poznání záměrné pohybové činnosti, její struktury a funkcí a jejich vztahů k rozvoji člověka jako biopsychosociálního individua.

Nabídka rukopisů

Redakce přijímá původní výzkumné práce, teoretické studie, přehledové studie, stručné zprávy z odborných akcí (konference, semináře apod.), recenze nových knih a informace o akcích České kinantropologické společnosti v českém (popř. slovenském) jazyce, od zahraničních autorů v anglickém jazyce.

Rukopis dodejte elektronicky do systému na adrese www.ceskakinantropologie.cz nebo e-mailem: ceskakinantropologie@seznam.cz. Na závěr textu uveďte úplnou kontaktní adresu včetně e-mailové adresy.

Rukopis musí obsahovat název, jména autorů, souhrn s klíčovými slovy v češtině (15–20 řádků), název stati, souhrn a klíčová slova v angličtině, vlastní text, abecední seznam literatury, kontaktní údaje. Bibliografické odkazy musí být úplné a odpovídat požadavkům našeho časopisu. Rukopisy musí používat velikost písma 12 a řádkování 1,5. Stati by neměly přesahovat 12 – 15 normostran (tj. 5000 slov, recenze 3 normostrany, zprávy a informace 2 normostrany). Pro grafy a obrázky vyžadujeme zdrojové soubory (soubor, v němž byly vytvořeny, grafy nejlépe v programu Excel, obrázky ve formátu TIF, JPG nebo EPS). Redakce provádí jazykovou úpravu textu.

Recenzní řízení je oboustranně anonymní dvěma nezávislými recenzenty. Redakce si vyhrazuje právo anonymizace textu, tj. odstranění údajů usnadňujících identifikaci autorů předtím, než text postoupí do recenzního řízení. Nabídnout rukopis jinému časopisu, zatímco je posuzován našim časopisem, je považováno za neetické. Autori budou vyzváni k výsledku recenzního řízení a instruováni o případných změnách.

Podrobné pokyny pro autora jsou uveřejněny na internetu: www.ceskakinantropologie.cz

Adresa redakce: Česká kinantropologie,
Josef Martího 31, 162 52 Praha
Telefon: (+420) 220 172 062
E-mail: ceskakinantropologie@seznam.cz

Česká kinantropologie

(ISSN 1211-9261)

published 2x annually

by Czech Kinanthropology Association.

Journal Česká kinantropologie is reviewed scholarly journal that focuses on kinanthropology. It publishes papers about results of theoretical, empirical and methodological research. The objective is to endorse scientific development of the intentional physical movement, its structure and functions as well as its connections to development of men as bio-psycho-sociological entity.

Manuscript submission

The editors accept original empirical research papers, theoretical studies, short news about conferences and workshops, reviews of new books and information about proceedings of Czech Kinanthropology Association in Czech (eventually in Slovak) language or in English language from foreign authors. Add the manuscript to the system in the electronic form at the address: www.ceskakinantropologie.cz or via e-mail: ceskakinantropologie@seznam.cz. The end should contain complete information, including contact address and e-mail address.

Manuscript must contain title, name of authors, abstract with key words in Czech language (15–20 lines), title, abstract and keywords in English language, text of the article, alphabetical list of references for literature cited in the text, contact data. Bibliographic references must be fully defined and correspond to Journal standards. Manuscripts must use font size 12 and 1,5 space. The maximum length of original research papers is 12–15 pages (about 5000 words), review 3 pages and information 2 pages. Please submit all tables, graphs and illustrations as separate files in the format, in which they were created, with graphs preferably in Excel and illustrations preferably in TIF, JPG or EPS. The editors review and edit the text.

The editorial review process is anonymous on both sides. The editors reserve the right to ensure the anonymity of the text's content, i.e. to eliminate any information or data that could facilitate identification of the author, before submitting the text to the review process. Submission of a manuscript to another journal while it is under review by the Journal Česká kinantropologie is considered unethical. Review guideline and full guidelines for authors are on the Internet: www.ceskakinantropologie.cz

Address: Česká kinantropologie,
Josef Martího 31, 162 52 Praha, Czech Republic
Phones: (+420) 220 172 062
E-mail: ceskakinantropologie@seznam.cz

OBSAH

SUCHÝ, J. Úvodem.....	5
SVOBODA, Z. Úvodem	6
POLÍVKA, P. Whothe impact of selected lifestyle and family factors on the health literacy of adolescents aged 14-15 in selected regions	8
BAGO, G., STREJČKOVÁ, K. Postoje studentů k tělesné výchově a sportu v Českých Budějovicích.....	20
FOŘTEROVÁ, P., HOVÁDKOVÁ, N., JANDOVÁ, S. The effect of regular swimming instruction on motor skills in preschool children – a pilot study	33
JANDOVÁ, S., MRZENOVÁ, K., FOŘTEROVÁ, P. Cross-over and cross-under: key techniques for ski edge change.....	41
JŮVA, V. Výzkumy sportovních trenérů – kvantita a aktuální témata.....	48
BEDNÁŘ, M., JELÍNEK Jr., M. Koučink: přehled praxe a hledání podstaty	69
FLEMR, L., NOVOTNÁ, A. Olympijské hodnoty a jejich význam pro dospělou sportující populaci v České republice	85
ŠTUMBAUER, J. Historie lyžování a lyžařských středisek na jihočeské Šumavě od jejich počátků do 60. let aneb v zárodku zmařený potenciál.....	99

CONTENT

SUCHÝ, J. Foreword.	5
SVOBODA, Z. Foreword.	6
POLÍVKA, P. Whothe impact of selected lifestyle and family factors on the health literacy of adolescents aged 14–15 in selected regions.	8
BAGO, G., STREJČKOVÁ, K. Students' attitudes towards physical education and sport in České Budějovice.	20
FOŘTEROVÁ, P., HOVÁDKOVÁ, N., JANDOVÁ, S. The effect of regular swimming instruction on motor skills in preschool children – a pilot study.	33
JANDOVÁ, S., MRZENOVÁ, K., FOŘTEROVÁ, P. Cross-over and cross-under: key techniques for ski edge change.	41
JŮVA, V. Research on sport coaches – quantity and current topics.	48
BEDNÁŘ, M., JELÍNEK Jr., M. Coaching: overview of practice and searching for the essence.	69
FLEMR, L., NOVOTNÁ, A. Olympic values and their significance for the adult sports population in the Czech Republic.	85
ŠTUMBAUER, J. The history of skiing and ski resorts in the South Bohemian Šumava from their beginnings until the 1960s, the potential nipped in the bud.	99

ÚVODEM

FOREWORD

Vážení čtenáři,

s potěšením Vám předkládám letošní jediné vydání časopisu Česká kinantropologie, kde věřím tradičně naleznete zajímavé a podmětné články.

V posledních letech je stále čtenějším tématem odborných diskusí i výzkumů životní styl dětí a mládeže, v naší oblasti pak především se zaměřením na pohybové aktivity a tělesnou výchovu. Vzrůstající zájem o tuto oblast potvrzují hned tři zajímavé články publikované v tomto vydání. Následně máte možnost se v rámci přehledového článku doc. Jůvy seznámit s četností a aktuálními tématy, která se zaměřují na trenérství. Na tento přehledový článek navazuje text doc. Bednáře shrnující vybrané studie publikované k problematice (filozofie) koučinku. Význam a základní znalosti olympijských hodnot u české dospělé sportující populace zjišťované prostřednictvím ankety prezentuje Dr. Flemr.

S potěšením publikuji historické články zaměřené na sport a pohyb. Tentokrát se díky doc. Štumbauerovi máte možnost seznámit s pestrými a v důsledku vlády komunistické strany i neradostnou historií lyžování a lyžařských středisek na Šumavě v první polovině dvacátého století.

Velmi děkuji všem autorům i oponentům za dlouhodobou spolupráci, protože bez jejich náročných prací by časopis nebylo možné vydávat. Poděkování také patří ing. Otmaru Součkovi a Františku Serbusovi za korektury a grafické zpracování. Oba kolegové jsou vášniví sportovci, přičemž F. Serbus získal v listopadu na soutěži World Abilitysport Games v Thajsku zlatou medaili v hodu kuželkou.

Po prázdninách rezignoval na vedení České kinantropologické společnosti PhDr. Karel Kovář, Ph.D. Výkonný výbor společnosti následně jednohlasně zvolil novým předsedou doc. Mgr. Zdeňka Svobodu, Ph.D. Pevně věřím, že nový předseda ve spolupráci se členy Výkonného výboru i Vámi přispěje k dalšímu rozvoji Kinantropologické společnosti.

Na nejbližším jednání Výkonného výboru proběhne diskuse o dalším směřování časopisu. Kolegům budu předkládat vizi úzké spolupráce s některým z obdobně odborně zaměřených časopisů.

Praha, prosinec 2025
prof. PhDr. Jiří Suchý, Ph.D.
šéfredaktor

ÚVODEM

FOREWORD

Vážené čtenářky a čtenáři,

během podzimu tohoto roku jsem se stal předsedou České kinantropologické společnosti, a proto bych vám rád prezentoval můj pohled na současné problémy kinantropologie a nastínil možnosti jejich řešení.

V posledních letech se změnami metodiky hodnocení vědy a výzkumu je ve vědecké oblasti větší důraz kladen na publikace výzkumu formou článků v periodických s impakt faktorem. Nedílnou součástí vědeckého „růstu“ je však podle mého názoru také účast na různých seminářích, workshopech nebo konferencích a možnost diskuse s odborníky v dané oblasti i mimo vlastní pracoviště. Podobně i publikování v časopisech, které nejsou indexovány v prestižních databázích sice nepřináší žádné „body“, ale umožňuje informovat a zvyšovat povědomí o výzkumu v oblasti kinantropologie v České republice nebo na Slovensku.

Pro posílení spolupráce mezi různými kinantropologickými pracovišti vidím klíčovou roli ve sdílení informací. V rámci České kinantropologické společnosti plánujeme více využívat web naší společnosti a prezentovat informace o akcích (konference, semináře, workshopy), které se týkají oblasti kinantropologie. Dále bychom rádi prezentovali úspěchy českých či slovenských kinantropologů. Tím myslím, poukázat na zajímavé publikace, výsledky výzkumných grantů nebo další aktivity, které mohou zdůraznit význam kinantropologie jako oboru.

Kromě této informační a komunikační podpory plánujeme se na těchto aktivitách podílet i finančně. Plánujeme projekt zaměřený na podporu aktivit mladých výzkumníků a studentů v oblasti kinantropologie. Jeho hlavním výstupem by mělo být navázání nové spolupráce mezi studenty Ph.D., mladými akademickými pracovníky a zkušenými akademickými pracovníky (mentory) napříč různými obory kinantropologie a napříč různými vědeckými pracovišti.

Rád bych vás také informoval o hlavních výsledcích ankety, kterou jsme realizovali během října. Anketa byla zaslána zejména členům České kinantropologické společnosti, ale byla otevřená i pro další osoby, které zajímá oblast kinantropologie. Předně bych chtěl poděkovat všem respondentům. Vážíme si Vašich názorů a musím říct, že považuji zjištěné informace za velmi cenné. Samotné výsledky ukázaly, že velká většina respondentů souhlasí s tvrzením, že naše společnost má velký potenciál a může značně přispět k rozvoji oboru kinantropologie. Aktivity společnosti by podle většiny respondentů měly zahrnovat pořádání a spolupřádání odborných konferencí a seminářů v oblasti kinantropologie, a to v rámci jednotlivých sekcí společnosti, ale také zaměřených na mezioborovou diskusi a spolupráci v oblasti kinantropologie i příbuzných oborů. Společnost by také podle většiny respondentů měla sdílet informace v oblasti kinantropologie, měla by být partnerem pro tvorbu státních i regionálních politik týkajících se kinantropologie a zprostředkovávat a interpretovat

kinantropologické poznatky veřejnosti a veřejným institucím. Detailní výsledky ankety byly zaslány všem respondentům, případně si je můžete vyžádat přes email společnosti info@kinantropologie.cz.

Závěrem bych chtěl zmínit, že diskuse s mnohými členy společnosti, které jsem absolvoval v posledních týdnech, mi dávají naději, že obor kinantropologie žije a je plný lidí, kteří jsou mu oddáni. Doufám tedy, že se nám v následujících měsících podaří přispět k tomu, aby výše uvedená očekávání byla naplněna.

doc. Mgr. Zdeněk Svoboda, Ph.D.,
předseda České kinantropologické společnosti

WHO THE IMPACT OF SELECTED LIFESTYLE AND FAMILY FACTORS ON THE HEALTH LITERACY OF ADOLESCENTS AGED 14–15 IN SELECTED REGIONS

TOMÁŠ POLÍVKA

Department of Physical Education, Faculty of Education, Charles University, Prague

ABSTRACT

Introduction: In recent years, one of the most frequently discussed topics has been the lifestyle of the adolescent population. One component of lifestyle is physical activity and health literacy. These concepts are increasingly used in our literature. Many authors highlight the influence of health literacy on an individual's lifestyle (Findholt, Rossiter, Ishikawa, and others).

Aim: This study evaluates the level of health literacy among adolescents aged 14–15 in selected Czech regions and examines relationships between health literacy and influencing factors such as parental education, BMI, and physical activity.

Methods: A quantitative research design was employed. Data were collected using a standardized didactic test assessing health literacy (Polívka & Fialová, 2021). The sample consisted of 403 adolescents (221 girls, 182 boys) from 17 schools across six Czech regions. Descriptive and inferential statistics were applied. Normality was tested using the Shapiro–Wilk test; nonparametric tests (Kruskal–Wallis, Dunn post-hoc) were used where appropriate.

Results: Parental education significantly influenced health literacy ($p = 2.081e-06$, $\alpha = 0.05$). The level of physical activity also showed a significant effect ($p = 0.0409$), with competitive athletes achieving higher scores than inactive peers. BMI and frequency of physical activity were not significantly associated with health literacy.

Conclusions: Health literacy is strongly linked to parental education and physical activity level. Educational interventions targeting families and schools may enhance health literacy and promote healthier behaviors.

Key words: health literacy, physical literacy, adolescence, lifestyle, parental education

INTRODUCTION

Literacy, as defined by Průcha (2012), is rooted in intellectual abilities shaped by socio-cultural environment, upbringing, and education. It is commonly categorized into basic, functional, and general literacy. Basic literacy encompasses knowledge and skills enabling further education, while functional literacy refers to understanding relationships within specific domains and applying acquired knowledge in practice.

Although general literacy has traditionally been associated with reading and writing, its application has expanded across educational disciplines. The professional

community remains divided on the necessity of incorporating specific literacies such as physical and health literacy (Whitehead, 2001). Nevertheless, these distinctions are essential for understanding principles of education and upbringing.

Physical literacy emerged internationally in the early 1990s and was introduced in the Czech Republic after 2010 at the Faculty of Physical Culture, Palacký University. Its core attributes include motivation to engage in physical activity, confidence in physical abilities, and the expectation of positive experiences. Physically literate individuals demonstrate a positive attitude toward movement, interact effectively with their environment, and adopt efficient movement patterns (Vašíčková, 2016).

Since 2014, physical literacy has become a subject of increasing discussion in the Czech Republic. Insufficient physical activity represents a pressing issue linked to declining physical literacy and fitness. Regular physical activity contributes to health and social cohesion, forming a foundation for a healthy lifestyle. Despite its importance, national support programs lack systematic initiatives to promote physical literacy and engage non-athletic or less talented youth.

Current state support programs lack a structured framework to promote initiatives aimed at enhancing physical literacy among the population. Furthermore, there is an absence of programs designed to engage youth who are non-athletic or lack sports talent. Recommendations emphasize the need to strengthen motivation and interest in regular physical activity across all age groups and to integrate topics related to healthy lifestyles and physical literacy into the professional development system for school principals (Tupý, 2018).

Health literacy, as defined by WHO, involves the development of cognitive and social skills that enable individuals to access, understand, and apply health-related information to maintain and improve health. It is a critical determinant of population health and a factor in health disparities. Health literacy comprises functional, interactive, and critical components: functional literacy focuses on health risk information and healthcare systems; interactive literacy enhances autonomy and adherence to health guidelines; and critical literacy promotes behaviors that support a health-friendly social environment (WHO, 2006).

Internationally, considerably more attention is devoted to health-related issues. Numerous publications interconnect the domains of public health, health education, and global health. In his research, Koshiba (2019) identifies relationships between categories contributing to health – such as a positive mental attitude, proper dietary habits, preventive behaviors, and health practices – and mental health-enhancing interactions, including positive thinking, social relationships, and avoidance of intense emotions and stress. Students of physical education were evaluated more favorably in terms of maintaining a positive mental attitude compared to their peers.

Koshiba (2019) assumes that students with a higher level of health-literacy knowledge and strong health behaviors will positively influence their future pupils. This assumption is supported by Findholt (2016) in research conducted in Oregon, USA. Findholt further emphasizes that a teacher's personality plays a significant role in shaping students' dietary habits in the United States. Rossiter (2007) shares a similar perspective. The underlying premise is that a higher level of health knowledge will, over time, influence an individual's lifestyle. This claim is confirmed by studies

conducted by Gacek (2017) among Polish physical education students, Askarian (2013) among Iranian students, and Ahmadi (2015) among women under 30 years of age. However, Sajwani (2009) in Pakistan and Alissa (2015) in Saudi Arabia challenge this assumption, noting that higher knowledge levels do not always translate into a healthier lifestyle. Further research by Laudańska-Krzemińska (2015) demonstrated greater life satisfaction among Polish students with lower BMI values. Additional authors supporting this notion include Gacek (2015), Gacek (2017), and Schnettler (2015).

Wagner (2007) examines the relationship between health literacy and health-related behaviors among the British population, reporting that high levels of health literacy are associated with non-smoking, healthy eating, and better self-assessment. Similar findings are noted by other authors who highlight the effectiveness of interventions aimed at improving health literacy within primary health care, as these interventions can lead to positive behavioral changes. Suka (2015) investigates the link between health literacy, healthy behaviors, and health status among Japanese adults. According to his study, health literacy is significantly associated with access to health information and health-promoting behaviors among Japanese individuals. Health literacy plays a crucial role in health promotion even in highly educated countries such as Japan (Ishikawa, 2008; Osborn, 2011; Taggart, 2012; Suka, 2015).

In Sweden, competencies related to global health education are frequently discussed. Research conducted at medical faculties has shown that medical students lack these competencies. Ehn (2015) highlights the demand for education in this area, noting that a large proportion of students support the inclusion of global health education in their curriculum. According to Rowson (2012), global health education can enhance knowledge and skills in areas such as socioeconomic determinants of health, health inequalities, health systems, and cultural understandings of health. Rowson argues that global health education should be taught in a multidisciplinary manner. Dufková (2005) describes lifestyle as a representation of the way of life of an individual or group within a specific location and historical context. It is characterized by everyday behaviors that reflect value orientation, accepted norms, interests, attitudes, needs, and patterns of using and influencing material and social living conditions. In this context, it is essential to recognize that literacy forms the foundation for informed decision-making in lifestyle-related areas. Nuviala (2011) examined leisure activities in Spain. A positive finding was that one-third of respondents engaged in recreational physical activities. Although this is not a high percentage, it is higher than the figures reported in studies by Moreno (2004), García (2006), and Nuviala.

Nuviala (2009) emphasizes the importance of understanding lifestyle and developing associated habits from early childhood, as these habits form automatic responses to various situations. During adolescence, these habits are shaped and reinforced. According to Kraus (2008), the fundamental factors of a healthy lifestyle can be defined as follows: daily rhythm, physical activity regimen, mental engagement, coping with challenging life situations, dietary habits, rational nutrition, and care for the physical, psychological, and spiritual aspects of the individual.

AIM OF STUDY

The aim of this study is to evaluate the level of health literacy among adolescents aged 14–15 in selected regions of the Czech Republic and to examine relationships between health literacy and influencing factors using a standardized didactic test (Polívka & Fialová, 2021).

METHODS

Research design

A quantitative research design was chosen for this study. To meet the stated objectives, a survey method was employed, specifically using a didactic test composed of items assessing health literacy. The test is based on the publication *Methodical Commentary and Tasks for the Standard of Basic Education – Health Education* (Tupý, 2016). The didactic test was standardized by Polívka and Fialová in 2021. Special thanks are extended to Prof. PhDr. Ludmila Fialová, Ph.D., for valuable advice during the study design process.

Sample characteristics

The research sample consisted of adolescents aged 14–15 years. Data collection was carried out in elementary schools. The purposive selection included schools from municipalities with different statuses (city, village, township), as well as cities of varying sizes and the capital city, Prague. To ensure diversity, schools from multiple regions were included rather than from a single region. In addition to the Central Bohemian Region, other regions were selected by random draw (Zlín, South Bohemian, South Moravian, Liberec, and Pardubice). Each region represented at least 5% of the sample. Basic sample characteristics are provided in Appendix 1. Schools of different sizes (small, medium, large) were intentionally included. The sample consisted of $n = 403$ participants (girls: $n = 221$; boys: $n = 182$) from 17 schools across the Czech Republic. To ensure anonymity, codes were assigned to schools and participants. School administrations were asked to distribute the research instrument to at least 20 randomly selected pupils.

Data analysis

According to the literature (Ishikawa, 2008; Osborn, 2011; Taggart, 2012; Suka, 2015), the main variables influencing health literacy include selected lifestyle factors (in this study: intensity of physical activity, BMI, and level of physical activity) and parental education. Intensity of physical activity was defined as the frequency of physical activities and categorized into three groups:

Low intensity: 0–2 times per week

Moderate intensity: 3–5 times per week

High intensity: daily activity

The level of physical activity was classified as recreational or competitive sport. The distinction between recreational athletes and competitive athletes lies in active participation in competitions organized by sports federations or associations. Table 1 presents the distribution of subsamples according to the assessed variables, including intensity and type of physical activity, BMI categories, and parental education levels. For statistical processing, descriptive and inferential statistical methods were applied.

Normality was assessed using the Shapiro-Wilk test, which indicated that the data were not normally distributed; therefore, the nonparametric version of analysis of variance (Kruskal-Wallis test) was used.

Testing and data collection took place in June 2021 at selected schools in the Czech Republic. Data were collected electronically; the paper version of the test was converted into Google Forms. Participants were informed about research ethics. The study was approved by the Ethics Committee of Charles University under reference number 206/2018. Participation was voluntary. Anonymity was ensured through coding. Participants provided informed consent via the online platform. Those who did not agree to the research conditions were redirected to the end of the survey. Prior to testing, all participants were thoroughly instructed on the research instrument. A link to the didactic test is provided in Appendix 2.

RESULTS

The research was conducted in accordance with the established study design and is presented in two subsections (impact of parental education, impact of lifestyle factors). Below, we provide a table of the individual subsamples, which were divided according to the assessed variables.

Table 1
Distribution of subsamples according to the assessed variables

		Girls (n)	Boys (n)	Total (n)
Total		221	182	403
Parental Education	UU	54	46	100
	VV	23	21	44
	SS	59	65	124
	US	40	22	62
	SP	45	28	73
BMI	Underweight	45	28	73
	Normal weight	107	72	179
	Overweigh	69	82	151
Intensity of P. A.	Low	34	36	70
	Moderate	140	97	237
	High	47	49	96
Type of P. A.	None physical activities	19	14	33
	Recreational	148	96	244
	Competitive	54	72	126

Parental Education: SS (combination secondary $\times$ secondary); SP (combination Secondary $\times$ Primary); US (combination secondary $\times$ tertiary); VV (combination primary $\times$ primary); UU (combination tertiary $\times$ tertiary)

Impact of parental education on health literacy level

The first variable analyzed is parental education. When evaluating the data, we identified the following combinations observed in the research:

- University degree and university degree (hereafter UU)
- Secondary school diploma and secondary school diploma (hereafter SS)

- Vocational certificate and vocational certificate (hereafter VV)
- University degree and secondary school diploma (hereafter US)
- Secondary school diploma and vocational certificate (hereafter SV).

In our sample, no combination of university degree and vocational certificate was found, nor any cases of parents with only primary education. Figure 1 illustrates the test results. Each section of the figure represents a combination of parental education. The legend related to the sample is always provided in italics below the figure title. The first figure includes a description of individual values, which are the median, upper and lower quartiles, maximum, and minimum.

Figure 1 illustrates the test results. Each section of the figure represents a combination of parental education. The legend related to the sample is always provided in italics below the figure title. The first figure includes a description of individual values, which are the median, upper and lower quartiles, maximum, and minimum.

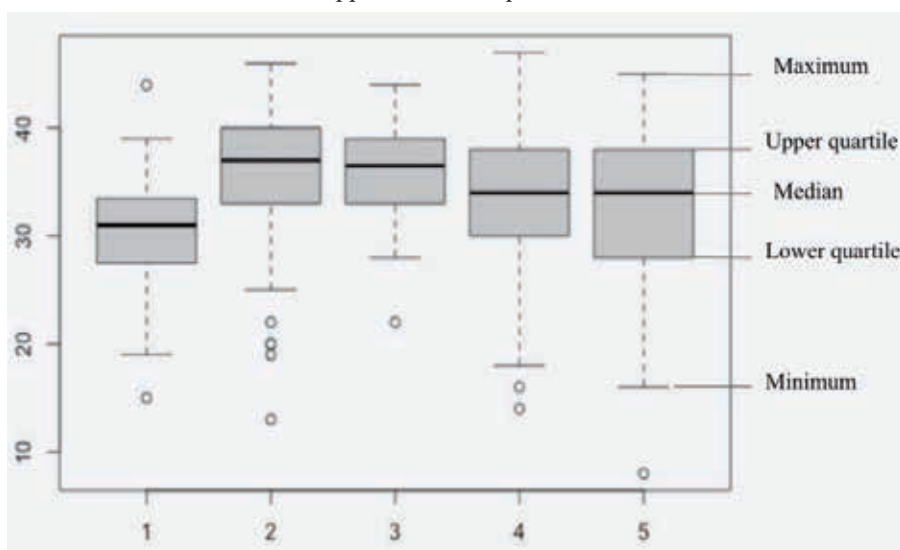

Figure 1 Health Literacy Test Scores by Parental Education Combination
(p-value = 2.081e-06)

Legend: 1 – VV; 2 – UU; 3 – US; 4 – SS; 5 – SV

As shown, the lowest median value occurs in the combination of vocational certificate and vocational certificate, while the highest is observed in the combination of university degree and university degree. We can therefore infer a significant difference between the groups. Based on the Kruskal-Wallis test calculation, we can state that there is a statistically significant difference between the medians of the individual parental education combinations ($\alpha = 0.05$). Thus, parental education has a statistically significant impact on the health literacy test results of individual respondents. A subsequent post-hoc analysis was performed using Dunn's test with Benjamini–Hochberg correction. A statistically significant difference was found in the following combinations: VV vs. UU and US vs. VV ($\alpha = 0.05$). This means that parents

with university education, or one with secondary education and one with university education, have a positive influence on their children's health literacy level compared to children of parents with vocational certificates.

Impact of lifestyle on health literacy level

In the following section, we assess the influence of an active lifestyle on the acquired curriculum. For this factor, we used BMI, the level of physical activity, and the frequency of physical activity. Lifestyle was included because it is important to identify relationships that answer the research questions and encourage experts to further explore this issue.

The sample was divided into three subgroups according to percentile charts from the National Institute of Public Health (SZU, 2001):

Group 1: Participants with underweight (value 0–18)

Group 2: Participants with normal weight (value 18.1–22)

Group 3: Participants with overweight or obesity (value 22.1 and above).

According to the results of the Kruskal-Wallis test, BMI does not have a statistically significant effect on health literacy. Figure 2 shows the results of the overall score of the sample divided by BMI in relation to health literacy.

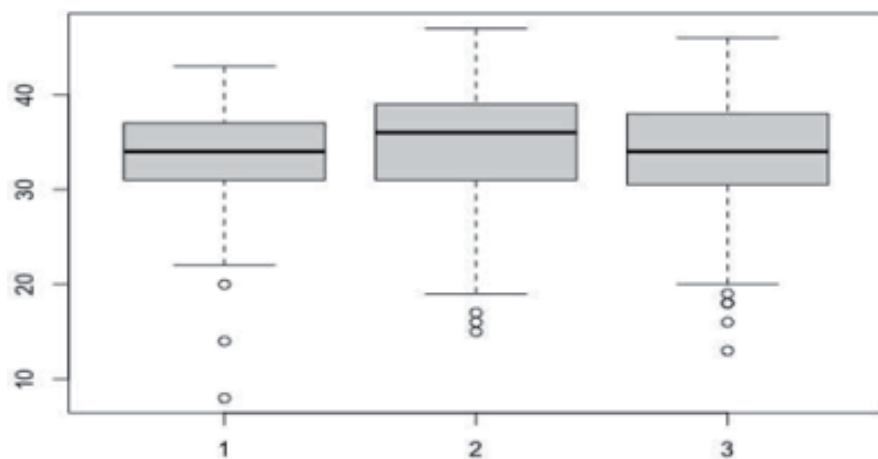

Figure 2 Health Literacy Scores by BMI Category (p-value = 0.2566)

Legend: 1 – BMI underweight; 2 – BMI optimal weight; 3 – BMI underweight

Another factor examined was the level of physical activity. Figure 3 illustrates the results for participants evaluated according to their level of physical activity. It is evident that the highest scores were achieved by the subgroup of competitive athletes, while the lowest scores were recorded among physically inactive participants. The results of the Kruskal-Wallis test and subsequent analysis indicate a statistically significant difference between inactive individuals and performance-oriented athletes.

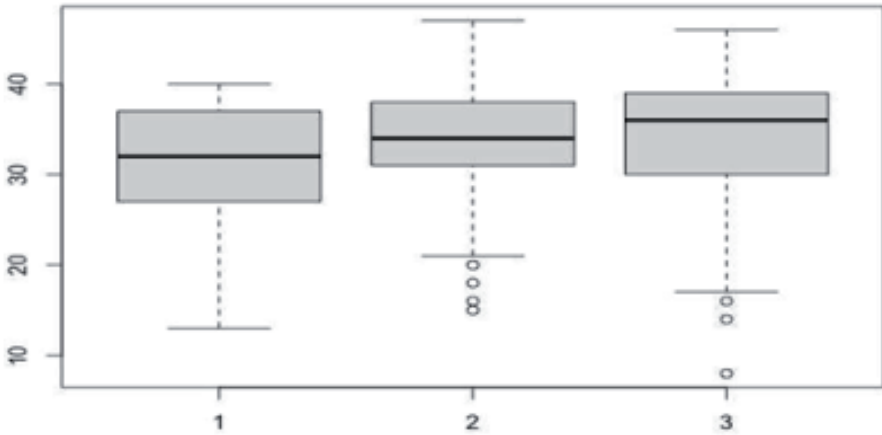

Figure 3 Health Literacy Scores by Level of Physical Activity (p-value = 0.0409)
 Legenda: 1 – None P. A.; 2 – Recreational; 3 – Competitive

Another criterion is the frequency of physical activity. Participants were asked about the intensity of physical activity on a scale from 0 to 7 times per week. The overall health literacy score is highest among the subgroup engaging in physical activity 3–5 times per week, while the lowest scores are observed among students with low physical activity intensity, as shown in Figure 4.

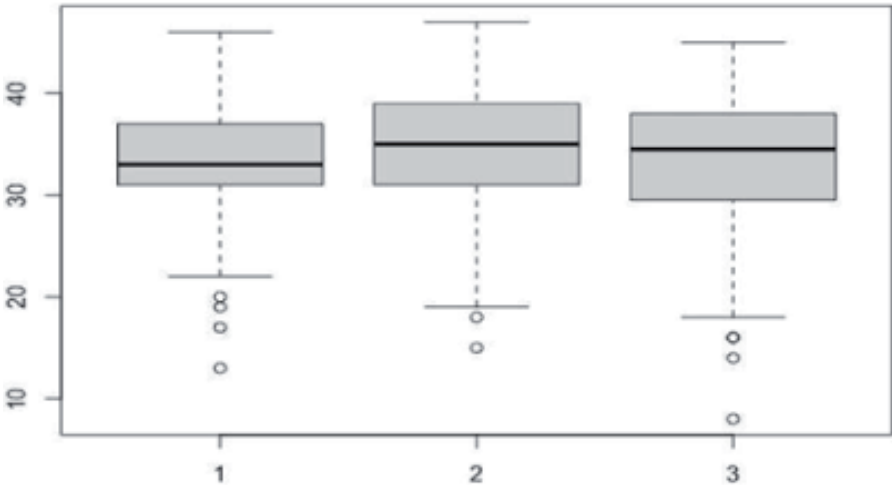

Figure 4 Health Literacy Scores by Physical Activity Intensity (p-value = 0.136)
 Legenda: 1 – Low; 2 – Moderate; 3 – High

DISCUSSION

The main aim of the study was to assess the level of health literacy among adolescents and identify factors influencing this level. In our research, we examined relationships between health literacy, physical activity patterns, body composition, and parental education. We acknowledge that these variables are influenced by family, school, and social environments, making complete separation of individual factors highly challenging.

Our findings indicate that family influence is a significant factor, with parental education emerging as a key variable affecting health literacy. This variable was included among the essential determinants influencing educational outcomes. Post-hoc analysis of overall test scores revealed differences between groups of parents whose highest education level was vocational training compared to parents with university education, as well as between the categories of secondary school combined with university education and vocational training combined with vocational training. In these cases, parental education positively impacts children's health literacy.

Reports from the European Commission (2008) highlight concerning data on insufficient physical activity. OECD (2010) states that Czech youth exhibit poor dietary habits and low physical activity, contributing to obesity problems, with approximately 12% of children in Europe classified as obese and 15% in the Czech Republic. In our sample, the proportion of correctly answered items in these topics did not exceed 40%.

Kalman (2011) reports that overweight and obesity affect a significant portion of the population (57%), primarily due to poor diet composition, excessive energy intake, high salt consumption, irregular eating patterns, and insufficient physical activity. In our sample, overweight and obesity were present in 37.5%. Kalman emphasizes that childhood overweight and obesity have serious physical, psychological, and social consequences. In the Czech Republic, approximately 20% of boys and 10% of girls are overweight or obese. These data suggest a possible link between insufficient physical activity and lower health literacy. Despite our assumption, we did not confirm a relationship between BMI and health literacy in this study.

Although lifestyle is influenced by family and school environments, we analyzed these variables to determine the extent of their impact. Lifestyle factors included BMI, physical activity patterns, and level of physical activity. The level of physical activity positively influenced curriculum acquisition in overall scores. Post-hoc analysis showed a statistically significant difference between non-athletes and recreational athletes, as well as between non-athletes and competitive athletes. Conversely, BMI and physical activity intensity had no effect on health literacy in any category.

The BMI issue remains unclear; although participants were grouped according to developmental percentile charts, body composition can only be inferred in practice. Future studies should consider assessing body composition using bioelectrical impedance analysis.

Based on our findings, further research questions should be explored. It would be appropriate to implement health literacy assessments to confirm or refute relationships between the variables defined in this study. Valuable insights could also be gained from analyzing curricular documents of sports-oriented schools, music schools, and grammar schools to identify emerging trends.

Study limitations: Due to the methods used and the sample characteristics, the results are not nationally representative. The division of the sample into subgroups is not ideal from a statistical perspective, but we consider it sufficient. Despite these limitations, we believe that the research presented is necessary and of high quality.

CONCLUSIONS

The aim of our study was to evaluate the level of health literacy among adolescents in selected regions. The sample was divided into subsamples based on factors that we considered influential on health literacy.

From the results of our study, we can conclude that parental education significantly affects the level of health literacy among adolescents ($p = 2.081 \times 10^{-6}$). Furthermore, the level of physical activity appears to be a factor influencing health literacy ($p = 0.0409$). In contrast, BMI does not have a statistically significant effect on health literacy, nor does the frequency of physical activity ($p = 0.2566$).

REFERENCES

- AHMADI, A. (2015). Social Support and Women's Health. *Women's Health Bulletin*, 3(1), 1–6. doi: 10.17795/whb-31083.
- ALISSA, E., ALSAWADI, H., ZEDAN, A. (2015). Attitude and Practice of Dietary and Lifestyle Habits Among Medical Students in King Abdulaziz University, Saudi Arabia. *International Journal of Nutrition and Food Sciences*, 4(6), 650–655. doi: 10.11648/j.ijnfs.20150406.18.
- ASKARIAN, M., KOUCHAK, F., YOUSSEF, M. (2013). Comparing tobacco use knowledge, attitudes and practices between engineering students at a public and Islamic Azad University in Shiraz. *International Journal Preventive Medicine*, 4(11), 54–61.
- DUFFKOVÁ, J. (2006). Životní způsob/životní styl a jeho variantnost. In: *Aktuální problémy životního stylu*. Praha: FF UK.
- EHN, S., AGARDH, A., HOLMER, H., KRANTZ, G. (2015). Global health education in Swedish medical schools. *Scandinavian Journal of Public Health*, 43(7), 687–693. doi: 10.1177/1403494815591720.
- EUROPEAN UNION (2008). *EU Physical Activity Guidelines – Recommended policy actions in support of health-enhancing physical activity*. Brussels: EU Working Group “Sport & Health”.
- FINDHOLT, E., IZUMI, T., SHANNON, J., NGUYEN, T. (2016). Food-related practices and beliefs of rural US elementary and middle school teachers. *Rural and Remote Health*. Retrieved May 6, 2021, from https://pdxscholar.library.pdx.edu/commhealth_fac/83.
- GACEK, M. (2015). Association between self-efficacy and dietary behaviors of American football players in the Polish clubs in the light of dietary recommendations for athletes. *Roczniki PZH*, 66(4), 361–366.
- GACEK, M. (2017). The sense of life satisfaction versus dietary choices of young women doing fitness for recreational purposes. *Roczniki PZH*, 68(1), 77–81.
- GARCÍA, M. (2006). *Postmodernity and sport: between individualisation and massification. Survey of Spanish sports habits 2005*. Madrid: Centre for Sociological Research.
- ISHIKAWA, H., NOMURA, K., SATO, M., YANO, E. (2008). Developing a measure of communicative and critical health literacy: a pilot study of Japanese office workers. *Health Promotion International*, 23(3), 269–274. doi:10.1093/heapro/dan017.

- KALMAN, M. (2011). Národní zpráva o zdraví a životním stylu dětí a školáků: na základě mezinárodního výzkumu uskutečněného v roce 2010 v rámci mezinárodního projektu "Health Behaviour in School-aged Children: WHO Collaborative Cross-National study HBSC". HBSC, Česká republika, 2010. Olomouc: Univerzita Palackého.
- KOSHIBA, G., GACEK, M., WOJTOWICZ, A. (2019). Readiness to Change and Pro-Health Behaviours among Students of Physical Education and Other Teaching Specialisations. *Central European Journal of Sport Sciences and Medicine*, 4(28), 53–65. doi: 10.18276/cej.2019.4-05.
- KRAUS, B. (2008). *Základy sociální pedagogiky*. Praha: Portál.
- LAUDANSKA-KRZEMINSKA, I. (2015). Health Behaviours and Their Determinants among Physical Education and Pedagogy Students as well as School Teachers – a Comparison Study. *AUC Kinanthropologica*, 50(2), 69–78. doi: 10.14712/23366052.2015.17.
- MORENO, M., MUNOZ-TINOCO, V., PÉREZ P. (2005). *Spanish teenagers and their health*. Summary of the Health Behavior in School Aged Children Study (HBSC-2002). Madrid, Spain: Ministerio de Sanidad y Consumo.
- NUVIALA, A., GÓMEZ-LÓPEZ, M., TURPIN, J., & NUVIALA, R. (2011). Lifestyle And Physical Education. *Journal of Human Kinetics*, 27, 147–160. doi: 10.2478/v10078-011-0012-2.
- NUVIALA, A., MUNGUÍA, D., FERNANDEZ, A., GARCÍA, M. A. (2009). Typologies of occupation of leisure- time of Spanish adolescents. The case of the participants in physical activities organized. *Journal of human sports and exercise*, 4(1), 29–39.
- OECD (2010). *Education at a Glance 2010*. doi: 10.1787/eag-2010-en.
- OSBORN, CH. (2011). The Mechanisms Linking Health Literacy to Behavior and Health Status. *American Journal of Health Behavior*, 35(1). doi: 10.5993/AJHB.35.1.11.
- POLÍVKA, T., FIALOVÁ, L. (2021). Basic properties of the tool assessing the level of adopted curriculum Health education. *Studia Kinanthropologica*, 22(1), 31–35. <https://doi.org/10.32725/sk.2021.004>.
- PRŮCHA, J. (2012). *Alternativní školy a inovace ve vzdělávání*. 3. vyd. Praha: Portál. ISBN 978-80-7178-999-4.
- ROSSITER, M., GLANVILLE, T., TAYLOR, J., BLUM, I. (2007). School Food Practices of Prospective Teachers. *Journal of School Health*, 77(10), 694–700. doi: 10.1111/j.1746-1561.2007.00253.x.
- ROWSON, M., SMITH, A., HUGHES, R. (2012). The evolution of global health teaching in undergraduate medical curricula. *Global Health*, 8(35). doi: 10.1186/1744-8603-8-35.
- SAJWANI, A., SHOUKAT, S., RAZA, R., SHIEKH, M. (2009). Knowledge and practice of healthy lifestyle and dietary habits in medical and non-medical students of Karachi, Pakistan. *Journal Pak. Med. Assoc.*, 59(9), 650–655. PMID: 19750870.
- SCHNETTLER, B., LOBOS, G., ORELLANA, L., GRUNERT, K., SEPÚVELDA, J. (2015). Analyzing food-related life satisfaction and other predictors of life satisfaction in central Chile. *Spanish Journal of Psychology*, 18. doi: 10.1017/sjp.2015.32.
- SUKA, M., ODAJIMA, T., OKAMOTO, M. (2015). Relationship between health literacy, health information access, health behavior, and health status in Japanese people. *Patient Education and Counseling*, 98(5), 660–668. doi: 10.1016/j.pec.2015.02.013.
- SZÚ (2011). *Růstové grafy – percentilové křivky dětí* [online]. Dostupné z: <https://szu.gov.cz/publikace-szu/data/hodnoceni-rustu-a-vyvoje/rustove-grafy-ke-stazeni>.
- TAGGART, J., WILLIAMS, A., DENNIS, S. (2012). A systematic review of interventions in primary care to improve health literacy for chronic disease behavioral risk factors. *BMC Fam Practice*, 13, 49. doi: 10.1186/1471-2296-13-49.
- TUPÝ, J. (2016). *Metodické komentáře a úlohy ke Standardům pro základní vzdělávání – Výchova ke zdraví*. Praha: NÚV.
- TUPÝ, J. (2018). *Tvorba kurikulárních dokumentů v České republice: historicko-analytický pohled na přípravu kurikulárních dokumentů pro základní vzdělávání v letech 1989–2017*. Brno: Masarykova univerzita.
- VAŠÍČKOVÁ, J. (2016). *Pohybová gramotnost v České republice*. Olomouc: Univerzita Palackého. doi: 10.5507/fk.16.24448831.
- WAGNER, V., KNIGHT, K., STEPTOE, A. et al. (2007). Functional health literacy and health promoting behaviour in a national sample of British adults, *Journal of Epidemiology & Community Health*, 61, 1086–1090.

WHITEHEAD, M. E. (2001). The concept of physical literacy. *European Journal of Physical Education*, 6(2), 127–138. doi: 10.1080/1740898010060205.

WHO (2006). Physical activity and health in Europe: evidence for action.

ATTACHMENTS

Attachment 1: Demographic Characteristics of the Sample

Code	Region	School Size	Number of Inhabitants	Frequency of Students	Frequency of Students %
Z1	Central Bohemian	Small school	1–2k	25	6.20%
Z2	Central Bohemian	Moderate – sized school	2–10k	24	5.96%
Z3	Zlín Region	Big school	50k	27	6.70%
Z4	Central Bohemian	Big school	10–50k	22	5.46%
Z5	Central Bohemian	Big school	10–50k	20	4.96%
Z6	Central Bohemian	Big school	10–50k	21	5.21%
Z7	South Bohemian	Big school	50k	28	6.95%
Z8	Central Bohemian	Small school	2–10k	22	5.46%
Z9	South Moravian	Big school	2–10k	24	5.96%
Z10	Zlín Region	Big school	2–10k	23	5.71%
Z11	Liberec Region	Moderate –sized school	2–10k	24	5.96%
Z12	South Bohemian	Small school	1k	22	5.46%
Z13	Central Bohemian	Big school	10–50k	24	5.96%
Z14	Pardubice Region	Small school	1k	22	5.46%
Z15	Prague	Big school	1M	26	6.45%
Z16	Prague	Big school	1M	25	6.20%
Z17	South Bohemian	Small school	10–50k	24	5.96%

Attachment 2: Link to the Didactic Test

Mgr. Tomáš Polívka, Ph.D.

Department of Physical Education, Faculty of Education,
Charles University

Magdalény Rettigové 4, 116 39 Praha 1

e-mail: tomas.polivka@pedf.cuni.cz

POSTOJE STUDENTŮ K TĚLESNÉ VÝCHOVĚ A SPORTU V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH

STUDENTS' ATTITUDES TOWARDS PHYSICAL EDUCATION AND SPORT IN ČESKÉ BUDĚJOVICE

GUSTAV BAGO, KATEŘINA STREJČKOVÁ

Katedra tělesné výchovy a sportu, Pedagogická fakulta, Jihočeská univerzita
v Českých Budějovicích

SOUHRN

Cílem studie bylo analyzovat postoje středoškolských studentů k tělesné výchově a sportu a posoudit, zda tyto postoje souvisejí s pohlavím a typem školy. Výzkumný soubor tvořilo 323 studentů gymnázií a středních odborných škol z Českých Budějovic, kteří vyplnili standardizovaný dotazník zaměřený na postoje k tělesné výchově. Data byla zpracována pomocí deskriptivní a inferenční statistiky, včetně χ^2 testu nezávislosti, z-testu rozdílu podílů a výpočtu velikosti efektu.

Výsledky ukázaly, že většina studentů má k tělesné výchově pozitivní vztah. Pozitivní postoj uvedlo 50,2 % respondentů, zatímco 13,0 % vyjádřilo vztah negativní. Tento rozdíl byl statisticky vysoce významný a měl velkou velikost efektu ($h = 0,83$). Dále byly zjištěny významné rozdíly podle pohlaví: pozitivní vztah uvedlo 66 % chlapců a 41 % dívek ($h = 0,52$). Statisticky významné rozdíly byly identifikovány také mezi typy škol. Studenti gymnázií vykazovali pozitivní postoj v 64 %, studenti odborných škol v 38 % ($h = 0,48$).

Výsledky potvrzují převahu pozitivního vztahu studentů k tělesné výchově a naznačují, že pohlaví i typ školy významně ovlivňují vnímání tohoto předmětu. Studie zdůrazňuje potřebu diferencovaného přístupu ve výuce tělesné výchovy a podporu sportovních aktivit zejména u dívek a studentů odborných škol. Zjištění mohou být podkladem pro pedagogickou praxi, modernizaci obsahu výuky a další výzkum v oblasti motivace a vztahu studentů k pohybovým aktivitám.

Klíčová slova: tělesná výchova, postoje studentů, genderové rozdíly, typ školy, střední škola

ABSTRACT

The aim of this study was to analyse the attitudes of secondary school students toward physical education and sport, and to examine whether these attitudes differ by gender and school type. The research sample consisted of 323 students from grammar schools and vocational secondary schools, who completed a standardized questionnaire assessing their attitudes toward physical education. Data were processed using descriptive and inferential statistical methods, including the chi-square test of independence, the two-proportion z-test, and effect size calculations.

The results showed that most students held a positive attitude toward physical education. A positive attitude was reported by 50.2% of respondents, while only 13.0% expressed a negative attitude. This difference was statistically highly significant and demonstrated a large effect size ($h = 0.83$). Significant differences were also found between genders: 66% of boys and 41% of girls expressed positive attitudes ($h = 0.52$). Furthermore, the type of school was shown to be a significant factor. Positive attitudes were reported by 64% of grammar school students compared to 38% of vocational school students ($h = 0.48$).

The findings confirm the predominance of positive attitudes among secondary school students toward physical education and indicate that both gender and school type significantly influence students' perceptions of the subject. The study highlights the need for a differentiated instructional approach and targeted support for girls and students in vocational schools. The results provide valuable insights for pedagogical practice, curricular improvement, and future research related to student motivation and engagement in physical activity.

Key words: physical education, student attitudes, gender differences, school type, secondary school

ÚVOD

Tělesná výchova a sport představují významnou součást vzdělávacího procesu, protože přispívají k harmonickému tělesnému, psychickému i sociálnímu rozvoji studentů a současně utvářejí jejich vztah k pohybové aktivitě v každodenním životě. Vzdělávací oblast Člověk a zdraví zdůrazňuje nejen rozvoj pohybových dovedností, ale i formování hodnot, kompetencí a návyků, které podporují aktivní a zdravý životní styl. Současná tělesná výchova proto přesahuje tradiční rámec motorického rozvoje a uplatňuje se jako pedagogická disciplína, která formuje postoje, motivaci i osobnostní kvalitu studentů. Tělesná výchova zahrnuje kromě pohybových dovedností také kognitivní, sociální a emoční učení. Mezi její hlavní cíle patří vytváření pozitivního postoje k pohybové aktivitě a podpora vnitřní motivace studentů k pravidelné pohybové aktivitě (Mesiarik, 2009). Na Slovensku se tento koncept promítá do pojmu primárna telesná výchova, který označuje všeobecné tělesné vzdělávání na základních a středních školách a jehož úkolem je dlouhodobě podporovat všestranný pohybový rozvoj i základní pohybovou gramotnost (Vilímová, 2009).

Vzhledem k relativně omezené časové dotaci tělesné výchovy – obvykle dvě vyučovací hodiny týdně – je stále aktuálnější otázka její efektivity a možnosti, jak optimalizovat vzdělávací působení školy v oblasti pohybové aktivity (Rychtecký & Fialová, 2004). Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání vymezuje očekávané výstupy týkající se pohybových dovedností, bezpečnosti i porozumění významu aktivního životního stylu (MŠMT, 2021). Učitelé tak mají prostor pro využívání různorodých metod, mezipředmětových vazeb i kreativních forem výuky, které mohou zvýšit zapojení a motivaci studentů (Ješina & Kudláček, 2011).

Postoje patří k základním psychologickým konstruktům ovlivňujícím chování studentů. V klasickém pojetí jsou tvořeny třemi komponentami – kognitivní (co si student myslí), emoční (jak se při aktivitě cítí) a konativní (tendence jednat určitým způsobem). V kontextu tělesné výchovy určují postoje například to, zda student pociťuje radost z pohybu, zda si věří ve své dovednosti nebo zda očekává úspěch či

neúspěch. Významná je také teorie plánovaného chování (Ajzen, 1991), podle níž pozitivní postoj společně se sociální oporou a vnímanou kontrolou přispívá k vyšší pravděpodobnosti pohybové aktivity.

Positivní postoj studentů je spojen s aktivnějším zapojením do výuky, vyšší pohybovou aktivitou i ochotou věnovat se sportu mimo školu. Naopak negativní postoje vznikají v situacích, kdy studenti zažívají neúspěch, nedostatečný pocit kompetence, sociální tlak či nezáživnou výuku (Chen & Wang, 2017; Lubans et al., 2010). Postoje tedy nejsou nahodilé, ale dlouhodobě se formují na základě zkušeností, interakcí ve třídě, stylu vedení učitele i klimatu hodiny.

Motivace představuje ústřední faktor, který ovlivňuje ochotu studentů účastnit se pohybových činností. Dle Self-determination theory (Deci & Ryan, 2000) je žádoucí podporovat vnitřní motivaci, která vzniká tehdy, když studenti vnímají své jednání jako smysluplné, autonomní, kompetentní a podporované sociálně příznivým prostředím. Naopak přílišná kontrola, tlak na výkon nebo negativní hodnocení mohou motivaci výrazně snižovat.

Ve vztahu k tělesné výchově je důležité rozvíjet vnímanou kompetenci (pocit, že student dokáže úkol zvládnout), autonomii (možnost volby aktivit nebo jejich úpravy), sounáležitost (partnerství, respekt, spolupráce). Empatie, vstřícnost a profesionalita učitele, na něž upozorňuje Průcha (2017), podporují vytváření pozitivního klimatu, které motivaci posiluje.

K formování pozitivních postojů přispívají i didaktické postupy používané ve výuce. Významná je diferenciací a individualizací – přizpůsobení úkolů schopnostem studentů, jasná struktura a organizace hodiny, reálné a přiměřené cíle, kvalitní zpětná vazba posilující pocit kompetence, pestrost obsahu a atraktivní formy výuky, inkluzivní prostředí podporující spolupráci a respekt. Výzkumy ukazují, že materiální podmínky – vybavená tělocvična, moderní pomůcky či kvalitní prostředí – mohou motivaci dále zvyšovat (McKenzie & Lounsbery, 2013).

I když tělesná výchova nabízí řadu benefitů, odborná diskuse upozorňuje také na její limity: nedostatečná časová dotace komplikuje systematický rozvoj dovedností, převaha tradičních sportů může být neatraktivní pro část studentů, sociální nerovnosti způsobují rozdíly v dovednostech a sebevědomí, digitální technologie snižují spontánní pohybovou aktivitu dětí (Kardaras, 2016; Steiner-Adair & Barker, 2014), orientace na výkon může vést k úzkosti a negativnímu prožívání tělesné výchovy.

Tyto faktory vytvářejí prostředí, v němž se postoje studentů různorodě formují, a ukazují, proč je nutné tělesnou výchovu koncipovat nejen jako motorickou, ale i jako komplexní výchovně-vzdělávací oblast.

Z výše uvedených poznatků vyplývá několik zásadních doporučení pro praxi:

1. Podporovat vnitřní motivaci prostřednictvím autonomie, přiměřených výzev a pozitivní zpětné vazby.
2. Rozšiřovat obsah výuky o zážitkové aktivity, netradiční sporty a prvky seberegulace.
3. Budovat inkluzivní prostředí, které oceňuje snahu, nikoli výkonnostní srovnání.
4. Propojovat školu, rodinu a komunitu při podpoře pohybové aktivity.
5. Vnímat postoje jako klíčový diagnostický ukazatel, který může pomoci odhalit rizikové faktory i potenciální bariéry v účasti žáků na hodinách.

Výzkumy zaměřené na postoje studentů k tělesné výchově probíhají dlouhodobě v několika zemích. Například ve školním roce 2008/2009 byl na několika základních školách v regionu středního Slovenska realizován výzkum na téma určování postojů k tělesné výchově a sportu a na otázku zjišťování znalostí o tělesné a sportovní výchově (Mesiariik, 2009). Další výzkumy prováděli na Slovensku Bartík (2005, 2007, 2009), Bartík a Mesiariik (2011). V Polsku a v České republice Górna (1997), v České republice opět Mesiariik (2013, 2014) a proběhlo zde několik výzkumů v rámci kvalifikačních prací například (Mísařová, 2017; Strejčková, 2024; Šimková, 2009).

Podstatnou výhodou je jednotná metodika založená na Postojovém dotazníku obsaženém ve Vzdělávacím standardu z tělesné výchovy (Sivák et al., 2000). Tento dokument představuje stabilní a ověřený nástroj pro sledování postojů studentů, umožňuje porovnávat výsledky výzkumů napříč regiony i roky a poskytuje cenné podklady pro inovaci školní praxe.

CÍL A HYPOTÉZY

Cílem výzkumu bylo zjištění postojů k tělesné výchově a sportu u záměrně vybraného vzorku studentů středních škol a gymnázií v Českých Budějovicích.

K tomuto cíli jsme si stanovili tři hypotézy:

Hypotéza 1: U všech studentů uvedených škol bude celkově převažovat pozitivní vztah k tělesné výchově a sportu nad negativním.

Hypotéza 2: Chlapci mají pozitivnější vztah k tělesné výchově a sportu než děvčata.

Hypotéza 3: Studenti státních gymnázií mají pozitivnější vztah k tělesné výchově a sportu než studenti odborných středních škol.

METODIKA VÝZKUMU

Jedná se o kvantitativní průřezové terénní šetření u záměrného vzorku studentů. Při výzkumu postojů žáků na středních odborných školách a na gymnáziích k pohybovým a sportovním aktivitám byl využit standardizovaný postojový dotazník (Sivák et al., 2000). Tento dotazník slouží k posouzení postojů k tělesné výchově a obsahuje 51 položek, shodně po 17, které se zaměřují na kognitivní, emocionální a konativní složky postoje. Maximální počet bodů, které může respondent získat, je 102 bodů. Dotazník postojů je určen ke zjištění konkrétního deklarativního postoje k tělovýchovným aktivitám a ke školní tělesné a sportovní výchově a sportu. Dotazník je zaměřen na kognitivní, emocionální a konativní složku postoje a intenzita postoje ke školní tělesné a sportovní výchově určuje celkové skóre ve všech třech složkách postoje. Žák zaujme svůj postoj ke každé položce tak, že si do odpovědního listu udělá poznámku a podtrhne jednu z možností.

Data z dotazníku byla sebrána v rámci diplomové práce, kdy autorka práce osobně obešla uvedené školy a ve spolupráci s učiteli tělesné výchovy realizovali vyplnění dotazníků. Respondenti vyjadřují své názory vyplněním tabulky, kde si volí jednu z možností: ano, nevím, ne. Podle nové koncepce je formování reálných a aktivních postojů žáků k tělesné výchově a sportu jedním z klíčových výchovných cílů. Standardizovaný dotazník nám umožnil systematické a srovnatelné hodnocení postojů studentů k pohybu a sportu.

Charakteristika výběrového souboru

Výzkum se prováděl celkem na 323 respondentech (tab. 1), kteří studují na různých středních odborných školách a státních gymnáziích v Českých Budějovicích. Zahrnoval dotazníkové šetření na několika záměrně vybraných školách, a to konkrétně na Gymnáziu Česká, Gymnáziu Jírovcova, Gymnáziu J. V. Jirsíka, Střední zdravotnické škole a Vyšší odborné škole zdravotnické a Střední průmyslové škole stavební. Každá z těchto škol má své vlastní zaměření a charakter, což může ovlivnit i postoje studentů k tělesné výchově a sportu. Gymnázium Česká je zaměřené na sport a může mít tedy studenty s větším zájmem o fyzickou aktivitu. Střední zdravotnická škola klade důraz na vzdělání o zdraví a jeho podpoře, což může ovlivnit postoje studentů k tělesné výchově z jiné perspektivy.

Střední průmyslová škola stavební je jedna z klíčových středních škol v Českých Budějovicích. S mnoha studenty, kteří se specializují na stavebnictví a přidružené obory, může tato škola poskytnout zajímavý kontrast k ostatním školám. Státní gymnázia Jírovcova a J. V. Jirsíka jsou významnými institucemi ve městě. Zahrnutí obou těchto státních gymnázií do zkoumaného souboru umožní srovnání postoje studentů z různých institucí a jejich vlivu na přístup k tělesné výchově a sportu.

V rámci dotazníkového šetření byli osloveni studenti druhých a třetích ročníků, s mírnými věkovými odchylkami v rámci jednotlivých skupin.

Tabulka 1

Počet tázaných respondentů na různých školách

ŠKOLA	POČET RESPONDENTŮ
Střední zdravotnická škola	92
SPŠ stavební	73
Gymnázium Česká	50
Gymnázium Jírovcova	55
Gymnázium J. V. Jirsíka	53
CELKEM	323

Metody zpracování a analýzy dat

Vyhodnocení odpovědí žáků se realizuje podle klíče:

- V pozitivních položkách

Ano = 2 body

Nevím = 1 bod

Ne = 0 bodů

- V negativních položkách

Ano = 0 bodů

Nevím = 1 bod

Ne = 2 body

Negativní položky jsou: 12, 13, 16, 17, 34, 46, 48, 51. Ostatní položky jsou pozitivní.

Maximální počet bodů v každé položce postojů je 34 bodů.

Maximální počet bodů z celého dotazníku je 102 bodů.

Intenzitu postoje k tělesné výchově určuje celkový zisk bodů, a to:

- Negativní vztah – od 0 do 34 bodů
- Neutrální vztah – od 35 do 68 bodů
- Pozitivní vztah – od 69 do 102 bodů.

Po shromáždění vyplněných dotazníků byla data nejprve překontrolována z hlediska úplnosti a správnosti. Následně byla přenesena do tabulkového procesoru a zpracována pomocí postupů deskriptivní a inferenční statistiky.

K základnímu popisu souboru respondentů a jejich odpovědí byla použita deskriptivní statistika, která umožňuje přehledně shrnout strukturu a charakteristiky dat. Byly vypočteny:

- absolutní četnosti (n),
- relativní četnosti (%),
- procentuální zastoupení odpovědí v jednotlivých položkách,
- porovnání výsledků podle pohlaví a typu školy.

Výsledky byly dále graficky znázorněny pomocí sloupcových grafů, které umožňují intuitivní interpretaci rozdílů mezi skupinami.

Pro ověření statistické významnosti zjištěných rozdílů mezi jednotlivými skupinami respondentů byla využita inferenční statistika, konkrétně:

- χ^2 test nezávislosti (pro porovnání kategoriálních proměnných, např. pohlaví $\times$ postoj),
- z-test rozdílu dvou podílů (pro porovnání procent mezi dvěma skupinami),
- výpočet velikosti efektu (Cohenovo h), která udává praktickou významnost rozdílů.

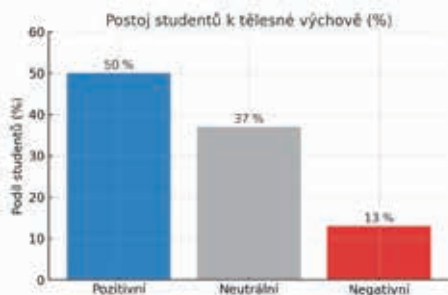
Jako kritická hladina významnosti byla zvolena $\alpha = 0,05$. Zjištěné rozdíly byly statisticky významné, a to i na přísnější hladině ($p < 0,001$).

Interval spolehlivosti (95% CI) vyjadřuje rozmezí hodnot, ve kterém se s 95% jistotou nachází skutečný rozdíl podílů v celé populaci, nejen v našem vzorku studentů.

Data byla zpracována pomocí programu Microsoft Excel a statistických nástrojů dostupných v analytickém prostředí ChatGPT (model GPT-5.1). Grafy byly vytvořeny za použití knihovny *matplotlib* v Pythonu.

VÝSLEDKY

Postoj studentů uvedených škol k tělesné výchově a sportu

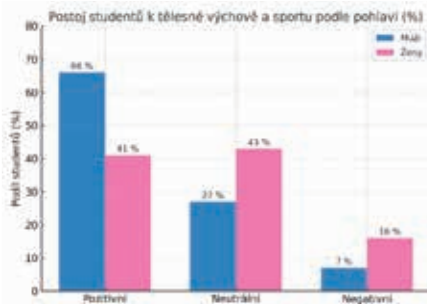

Graf 1

Postoj studentů k tělesné výchově a sportu

tedy uvedla polovina (50 %) pozitivní vztah k tělesné výchově, zatímco negativní vztah uvedlo pouze 13 % respondentů. Z celkového počtu 323 studentů uvedla polovina (50 %) pozitivní vztah k tělesné výchově, zatímco negativní vztah uvedlo pouze 13 % respondentů. Rozdíl mezi pozitivními a negativními postoji byl statisticky vysoce významný ($z = 8,4$, $p < 0,001$), což potvrzuje, že u studentů převažuje pozitivní vztah k tělesné výchově. Podle Cohena je velký efekt (prahové hodnoty: 0,2 – malý, 0,5 – střední, 0,8 – velký). To znamená, že rozdíl mezi pozitivními a negativními postoji je nejen statisticky, ale i prakticky významný. Dále jsme provedli Test rozdílu podílů (z -test). Při 95% intervalu spolehlivosti pro rozdíl byl rozdíl podílů 0,371 (95% CI [0,306, 0,437]). Tedy rozdíl je statisticky vysoce významný ($p < 0,001$) a 95% CI ukazuje, že skutečný rozdíl v populaci je pravděpodobně mezi $\approx 30,6$ – $43,7$ procentními body ve prospěch pozitivních postojů.

Výsledky všech žáků uvedených škol podle pohlaví

Graf 2

Postoj studentů k tělesné výchově a sportu podle pohlaví

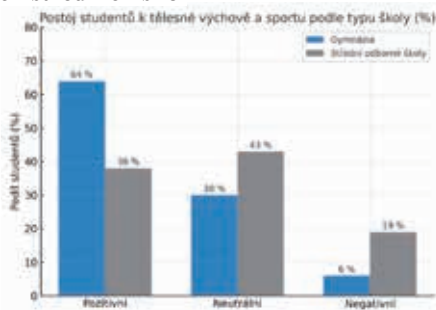
pouze 41 %. Rozdíl mezi skupinami byl statisticky vysoce významný ($Z \approx 4,53 \rightarrow p < 0,001$) a měl středně silnou věcnou významnost (Cohen's $h = 0,52$).

Graf 1 představuje celkový postoj studentů k tělesné výchově a sportu na pěti různých školách. Největší část respondentů, tedy 50 %, vyjadřuje pozitivní postoj k této problematice, což naznačuje, že považují tělesnou výchovu a sport za důležitou součást svého života. Neutrální postoj k této problematice vyjadřuje 37 % respondentů, což znamená, že nemají vyhraněný názor. Naopak 13 % respondentů vyjadřuje negativní postoj k tělesné výchově a sportu. Z celkového počtu 323 studentů

Sloupcový Graf 2 zobrazuje procentuální rozložení vztahu dívek a chlapců k tělesné výchově a sportu. Získaná data určují, že mezi dívkami je 41 % s pozitivním vztahem, 43 % vyjadřuje neutrální postoj a 16 % má negativní postoj k tělesné výchově a sportu. Naopak u chlapců převažuje pozitivní postoj s 66 %, 27 % má neutrální a pouze 7 % negativní vztah. Při statistickém zpracování výsledky ukázaly, že chlapci mají výrazně pozitivnější vztah k tělesné výchově než dívky. Z celkového počtu 116 chlapců uvedlo pozitivní vztah k tělesné výchově 66 %, zatímco mezi 207 dívkami to bylo

Výsledky porovnání gymnázií a odborných středních škol

V Grafu 3 Gymnázia vykazují výrazně vyšší podíl pozitivního postoje k tělesné výchově a sportu než střední školy. 64 % respondentů na gymnáziích vyjádřilo pozitivní vztah, což značí, že většina žáků na těchto školách má k tělesným aktivitám příznivý přístup. Naopak, na středních odborných školách vykazovalo pozitivní postoj pouze 38 % respondentů. Negativní postoj k tělesné výchově a sportu je na gymnáziích také nižší než na středních školách. Pouze 6 % respondentů na gymnáziích vyjádřilo negativní vztah, zatímco na středních odborných školách to bylo 19 %.

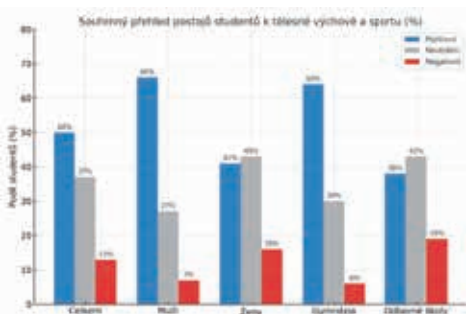
Graf 3

Postoj studentů k tělesné výchově a sportu na gymnáziích a na středních odborných školách

Při statistickém zpracování dat výsledky ukázaly, že studenti gymnázií vykazovali pozitivnější vztah k tělesné výchově a sportu (63 %) než studenti odborných škol (38 %). Tento rozdíl byl statisticky vysoce významný (χ^2 (1, N = 323) = 20,8, $p < 0,001$) a měl středně silnou věcnou významnost (Cohen's $h = 0,48$). Lze tedy konstatovat, že typ školy má významný vliv na postoj tohoto vzorku žáků k tělesné výchově.

Souhrnný přehled postojů vybraného vzorku studentů k tělesné výchově a sportu

Souhrnný Graf 4 znázorňuje podíly studentů s pozitivním, neutrálním a negativním vztahem k tělesné výchově. Z výsledků vyplývá, že pozitivní postoj převládá zejména u chlapců a studentů gymnázií, zatímco u dívek a studentů středních odborných škol častěji převažuje postoj neutrální či negativní.

Graf 4

Souhrnný přehled postojů studentů k tělesné výchově a sportu podle pohlaví a typu školy

DISKUSE

Výsledky našeho výzkumu potvrdily první hypotézu, že mezi středoškolskými studenty převládá pozitivní vztah k tělesné výchově a sportu. Z 323 respondentů uvedlo pozitivní postoj 50,2 %, zatímco negativní pouze 13,0 %. Rozdíl mezi těmito skupinami byl statisticky vysoce významný ($z = 8,4$; $p < 0,001$) a analýza velikosti efektu (Cohenovo $h = 0,83$) ukázala na velký praktický dopad. Tyto výsledky ukazují, že zájem o tělesnou výchovu a sport přetrvává i na úrovni středních škol, což je pozitivní zjištění vzhledem k rostoucím obavám o úroveň fyzické aktivity mladé populace.

Naše výsledky jsme porovnali s jinými mezinárodními výzkumy. Převahu pozitivních postojů k tělesné výchově a sportu nad postoji negativními na 2. stupni

základních škol zjistili v různých částech Slovenska ve svých výzkumech Görner a Starší (2001), Bartík (2005, 2007, 2009a), Bartík a Mesiarik (2011), Mesiarik (2012), Palička (2011); v České republice Mesiarik (2013, 2014); v Polsku a v České republice Góna (1997); Subramanian a Silverman (2007) u 12 až 14letých studentů na školách v USA; v Polsku, Německu, Rumunsku a na Slovensku Mesiarik (2015).

Převaha pozitivních postojů může být vysvětlena několika faktory. Zaprvé se jedná o stále relativně stabilní tradici školní tělesné výchovy ve střední Evropě, kde je výuka koncepčně ukotvena a vnímána jako součást zdravého životního stylu. Zadruhé se na postojích studentů podílí také širší společenské trendy, zejména zvýšený důraz na zdraví, prevenci civilizačních chorob a popularizaci fitness a sportovních aktivit prostřednictvím médií a sociálních sítí. Podle nedávných studií (např. Kalajas-Tilga et al., 2020; Vasquez et al., 2022) hraje důležitou roli také vnitřní motivace žáků a kvalita pedagogického stylu učitele tělesné výchovy, která ovlivňuje to, jak studenti vnímají výuku a zda je pro ně atraktivní. Studie Mercier et al. (2021) i Silverman & Mercier (2020) potvrzují, že pozitivní postoj k tělesné výchově je stabilním prediktorem aktivního životního stylu v adolescenci.

U opakovaných výzkumů (především na Slovensku) některé práce poukazují na zhoršení postojů, zejména u dívek (např. Adamčák & Kozančáková, 2013; Cipov & Adamčák, 2015). Takové výsledky dále zaznamenali ve výsledcích výzkumu Bartík (2009b), Bartík a Mesiarik (2009) a Mesiarik (2009). V dalších výzkumech Adamčák a Kozančáková (2013), Adamčák a Bartík (2014), Palička (2014), Cipov a Adamčák (2015) zjistili u chlapců a děvčat dokonce vyšší převahu negativních postojů nad pozitivními. Naše výsledky však tento trend nepotvrdily – negativní postoj zastávalo pouze 13 % studentů.

Tento závěr potvrzují i novější mezinárodní studie (Kalajas-Tilga et al., 2020; Mercier et al., 2021; Vasquez et al., 2022), které zdůrazňují význam motivace, modernizace výuky a podporujícího klimatu v hodinách tělesné výchovy.

Druhá hypotéza se zaměřovala na zjištění, zda mají žáci mužského pohlaví pozitivnější vztah k tělesné výchově a sportu než žáci ženského pohlaví. Výsledky našeho výzkumu tuto hypotézu jednoznačně potvrdily. Chlapci projevíli pozitivní vztah k tělesné výchově v 66 %, zatímco u dívek to bylo 41 %. Rozdíl mezi oběma skupinami byl statisticky vysoce významný ($p < 0,001$) a velikost efektu dosáhla střední úrovně (Cohen's $h = 0,52$), což znamená, že pohlaví významně ovlivňuje postoj studentů k tělesným aktivitám. Naše výsledky jsou v souladu s dřívějšími českými i zahraničními výzkumy. Šimková (2009) i Misařová (2017) rovněž uvádějí, že chlapci mají výrazně pozitivnější vztah k tělesné výchově a sportu než dívky. Podobné závěry uvádí i dlouhodobé výzkumy Mesiarika (2009a), který zaznamenal velké rozdíly mezi pohlavími – pozitivní vztah mělo 75 % chlapců, zatímco u dívek převládal postoj neutrální (78 %) a pozitivní byl jen u 11 %. V našem výzkumu nebyl rozdíl tak obrovský. Dívky měly pozitivní vztah k tělesné výchově 41 % případů a chlapci v 66 %.

Rozdíly v postoji chlapců a dívek lze přičítat několika faktorům. Prvním z nich je odlišná socializace a genderově podmíněné očekávání, které dlouhodobě přiřazuje sport a tělesnou zdatnost spíše mužům než ženám. Tento trend potvrzují i novější studie, například Vasquez et al. (2022) a Lodewyk & Kuppenveld (2021), podle nichž

chlapci vykazují vyšší úroveň vnímání kompetence a výkonové motivace v hodinách tělesné výchovy, zatímco dívky bývají více ovlivněny obavami ze selhání, sociálního srovnávání a nižší sebedůvěrou ve sportovních aktivitách.

Dalším důležitým faktorem je rozdílné vnímání obsahu výuky. Podle Mercier et al. (2021) a Ní Chróinín et al. (2021) preferují dívky širší spektrum aktivit, větší důraz na spolupráci, méně soutěživý přístup a bezpečné prostředí, zatímco tradiční forma výuky, zaměřená často na soutěže a výkon, je atraktivnější spíše pro chlapce. Pokud výuka nedostatečně reflektuje zájmy dívek, může to negativně ovlivnit jejich postoje.

Na základě našich výsledků lze konstatovat, že pohlaví představuje významný faktor formující postoj studentů k tělesné výchově a sportu. Chlapci projevují převážně pozitivní vztah, zatímco dívky vykazují vyšší míru neutrálních či méně příznivých postojů. Tyto rozdíly odpovídají dlouhodobým trendům a potvrzují závěry současných výzkumů, které upozorňují na potřebu citlivěji přizpůsobit obsah výuky tak, aby lépe odpovídal preferencím obou pohlaví a přispěl ke zvýšení motivace dívek ke sportovním aktivitám.

Třetí hypotéza se zaměřovala na zjištění, zda mají žáci gymnázií pozitivnější vztah k tělesné výchově a sportu než žáci středních odborných škol. V našem výzkumu byl poměr respondentů relativně vyrovnaný (158 studentů gymnázií a 165 studentů odborných škol), což umožňuje relevantní porovnání obou skupin. Získaná data ukázala, že studenti gymnázií vykazují výrazně pozitivnější postoj k tělesné výchově (64 % pozitivních odpovědí) ve srovnání se studenty odborných škol (38 %). Na odborných školách navíc výrazněji převažoval neutrální či negativní postoj, což může souviset s odlišnou strukturou studijních oborů, nižší hodinovou dotací tělesné výchovy nebo odlišnou prioritizací sportovních aktivit v rámci školního programu. Výsledky inferenční statistiky potvrdily, že typ školy má významný vliv na postoje studentů k tělesné výchově. Rozdíl byl statisticky vysoce významný ($p < 0,001$) a velikost efektu (Cohen's $h = 0,48$) odpovídá středně silnému efektu. To potvrzuje, že rozdíl má nejen statistický, ale i praktický význam.

Jedním z možných vysvětlení je odlišná studijní orientace jednotlivých typů škol. Gymnázia zpravidla podporují všeobecný rozvoj studentů, včetně rozvoje tělesné zdatnosti, a mohou mít kvalitnější materiální či personální podmínky pro realizaci tělesné výchovy. Odborné školy se naopak často zaměřují na profesní přípravu, což může vést k nižšímu důrazu na sportovní aktivitu. Dalším důležitým faktorem může být také genderová skladba tříd, protože některé odborné školy mohou mít převahu dívek (např. pedagogické, zdravotnické školy), u nichž jsou tradičně zjišťovány méně pozitivní postoje k tělesné výchově (viz studie Kalajas-Tilga et al., 2020; Lodewyk & Kuppenveld, 2021). Významnou roli hrají také školní podmínky například studie Hardman et al. (2020) ukazuje, že vybavení školy, podpora vedení a stabilita výukového prostředí mají přímý vliv na to, jak studenti vnímají tělesnou výchovu.

Novější studie rovněž podporují myšlenku, že školní prostředí významně ovlivňuje postoje studentů k tělesné výchově. Vasquez et al. (2022) poukazují na to, že školy, které nabízejí pestrou škálu sportovních aktivit a podporují autonomii studentů, mají výrazně lepší výsledky v oblasti motivace žáků. Podobně Mercier et al. (2021) uvádějí, že kvalitní pedagogické vedení a dostupnost vhodných sportovišť korelují s pozitivnějšími postoji studentů.

ZÁVĚR

Náš výzkum má své silné stránky i limity. Mezi silné stránky patří relativně velký vzorek ($N = 323$; téměř rovnoměrné zastoupení typů škol), kombinace deskriptivní a inferenční statistiky, včetně výpočtu velikostí efektu, standardizovaný dotazník zajišťující validitu měření, detailní porovnání podle pohlaví a typu školy, což umožňuje sčíslocezměrnou interpretaci, možnost mezinárodního srovnání díky zapojení témat sledovaných v zahraničních studiích.

Limity výzkumu jsou regionální omezení – výsledky nelze zobecnit na celou populaci České republiky, sebevýpovědní charakter dat, který může být zkreslen sociální žádoucností, absence kvalitativní složky – výzkum nezkoumá hlubší důvody postojů (např. vztah k učiteli tělesné výchovy, osobní zkušenost, tělesné sebevědomí), chybí informace o podmínkách na jednotlivých školách, které mohou mít zásadní vliv (vybavenost, klima, kvalita výuky), nemožnost zachytit změny v čase, jelikož se jedná o jednorázové šetření (bez longitudinální analýzy), genderově nevyvážený vzorek (více dívek než chlapců), což může mírně zkreslit výsledky u typu škol.

Výsledky jednoznačně ukazují, že u vybraného vzorku studentů středních škol převládá pozitivní vztah k tělesné výchově nad negativním, a to jak z hlediska statistické, tak i věcné významnosti. Dále lze na základě výsledků výzkumu konstatovat, že postoje studentů k tělesné výchově a sportu jsou ovlivněny jak pohlavím, tak typem školy. Chlapci vykazovali výrazně pozitivnější vztah k tělesné výchově než dívky. Tento rozdíl byl statisticky vysoce významný a měl středně silnou věcnou významnost. Podobně se ukázalo, že studenti gymnázií projevují pozitivnější vztah k tělesné výchově než studenti odborných škol. I tento rozdíl byl statisticky vysoce významný a měl středně silný efekt. Lze tedy uzavřít, že pohlaví i typ školy významně ovlivňují postoje studentů k tělesné výchově. Chlapci a studenti gymnázií mají celkově pozitivnější vztah k tomuto předmětu než dívky a studenti odborných škol, což naznačuje potřebu diferencovaného přístupu k motivaci žáků v rámci výuky tělesné výchovy.

LITERATURA

- ADAMČÁK, Š. & KOZAŇÁKOVÁ, A. (2013). *Positions of primary school pupils towards the physical and sports education and its changes based on physical games compilation*. Spolok Slovákov v Poľsku.
- ADAMČÁK, Š. & BARTÍK, P. (2014). Attitudes of primary school pupils towards physical education in the city of Žilina and surroundings. *Journal of Health Sciences*, 4(13).
- AJZEN, I. (1991). The theory of planned behavior. *Organizational Behavior and Human Decision Processes*, 50(2), 179–211.
- BARTÍK, P. (2005). Postoje žiakov 2. stupňa základnej školy k telesnej výchove. In: *Acta universitatis Matthaei Belii, Zborník vedeckovýskumných prác*, č. 9. Banská Bystrica: UMB.
- BARTÍK, P. (2007). Postoje žiakov 5. a 9. ročníkov na vybraných ZŠ k telesnej výchove. In: *Optimální působení tělesné zátěže a výživy 2007: Kinantropologické dny MUDr. V. Souška*, Sborník příspěvků ze XVI. Ročníku interdisciplinární konference s mezinárodní účastí. Hradec Králové: PF UHK.
- BARTÍK, P. (2009a). Postoje žiakov základných škôl k telesnej výchove. In: *Exercitatio corporis – motus – salus*. Banská Bystrica: FHV UMB.
- BARTÍK, P. (2009b). *Postoje žiakov základných škôl k telesnej výchove a športu a úroveň ich teoretických vedomostí z telesnej výchovy v intenciách vzdelávacieho štandardu*. Banská Bystrica: FHV UMB.

- BÁRTÍK, P., & MESIARIK, P. (2011). Vplyv záujmovej školskej telesnej výchovy a športu na formovanie pozitívnych postojov žiakov k pohybovým aktivitám. In: *Exercitaciopolis - motus - salus = Slovak journal of sportssciences: slovenský časopis o vedách o športe*. Banská Bystrica: FHV UMB.
- CIPOV, B., & ADAMČÁK, Š. (2015). Postoje žiakov k telesnej a športovej výchove na vybraných ZŠ v meste Banská Bystrica. In: *Telesná výchova a šport – prostriedok vytvárania vzťahu mladej generácie k pohybu a športu*. Zborník z vedeckej konferencie. Zvolen: Technická univerzita.
- DECI, E. L., & RYAN, R. M. (2000). The “what” and “why” of goal pursuits: Human needs and the self-determination of behavior. *Psychological Inquiry*, 11(4), 227–268.
- GÓRNA, K. (1997). Vzťah chlapcú a dievok stredných škôl olomouckého a katowického regionu k vyučovacím jednotkám telesnej výchovy. *Těl. Vých. Sport Mlád.*, 63(5).
- GÖRNER, K., & STARŠÍ, J. (2001). *Postoje, vedomosti a názory žiakov II. stupňa ZŠ na telesnú výchovu*. Banská Bystrica: FHV UMB.
- HARDMAN, K., MURPHY, F., & BRYNTESON, P. (2020). Worldwide physical education status: A 2020 update. *International Journal of Physical Education*, 57(3).
- CHEN, A. H., & WANG, Y. (2017). Achievement goals and achievement during early adolescence: Examining time-varying predicting effects and sex differences. *Learning and Individual Differences*, 56, s. 133–139.
- JANSSEN, I., & Leblanc, A. G. (2010). Systematic review of the health benefits of physical activity and fitness in school-aged children and youth. *International journal of behavioral nutrition and physical activity*, 7, s. 1–16.
- KALAJAS-TILGA, H., KOKA, A., HEIN, V., TILGA, H., & RAUDSEPP, L. (2020). Motivational processes in physical education and objectively measured physical activity among adolescents. *Journal of Sport and Health Science*, 9(5).
- KARDARAS, N. (2016). *Glow kids: How screen addiction is hijacking our kids-and how to break the trance*. St. Martin's Press.
- KESTENBOM, I., COHEN, N., TEST, G., CAMPIGOTTO, A., SCIENCE, M., & OSTROW, O. (2024). Automatic urine cultures from catheter-obtained samples – time to implement a practice change to improve value. *Paediatrics & Child Health*, 30(1), 17–22.
- LODEWYK, K. R., & VAN KUPPENVELD, S. (2021). Student attitudes, perceived competence, and effort in physical education: A self-determination approach. *Curriculum Studies in Health and Physical Education*, 12(1).
- LUBANS, D. R., MORGAN, P. J., CLIFF, D. P., BARNETT, L. M., & OKELY, A. D. (2010). Fundamental movement skills in children and adolescents: review of associated health benefits. *Sports Medicine*, 40(12), 1019–1035.
- MCKENZIE, T. L., & LOUNSBERY, M. A. F. (2013). Physical education teacher effectiveness in public schools: The essential role of the environment. *Research Quarterly for Exercise and Sport*, 84(4), 431–440.
- MERCIER, K., DONOVAN, C., GIBBONE, A., & ROZGA, K. (2021). Physical education teachers' perceptions and experiences with student motivation: A contemporary analysis. *Physical Education and Sport Pedagogy*, 26(5).
- MESIARIK, P. (2009). *Teoretické vedomosti žiakov 9. ročníka ZŠ a úroveň ich postojov k školskej telesnej výchove a športu v intenciách vzdelávacieho štandardu: rigorózna práca*. Banská Bystrica: FHV UMB.
- MESIARIK, P. (2012). Postoje žiakov 4. ročníkov základných škôl v okrese Zvolen k telesnej a športovej výchove. *Studia Sportiva*, 6(2).
- MESIARIK, P. (2013). Postoje žiakov 4. ročníka základných škôl v meste Břeclav k telesnej a športovej výchove. In: *Zborník z vedeckej konferencie TU – Telesná výchova a šport – prostriedok vytvárania vzťahu mladej generácie k pohybu a športu*. Technická univerzita Univerzitné centrum.
- MESIARIK, P. (2014). Postoje žiakov 8. ročníka vybraných základných škôl v meste Břeclav k telesnej výchove. In: *Telesná výchova a šport – prostriedok vytvárania vzťahu mladej generácie k pohybu a športu*. Zborník z vedeckej konferencie. Zvolen: Technická univerzita, Univerzitné centrum.

- MESIARIK, P. (2015). Postoje chlapcov vybraných futbalových mužstiev zo Slovenska, Poľska, Nemecka a Rumunska k telesnej a športovej výchove a športu. In: *Telesná výchova a šport – prostriedok vytvárania vzťahu mladšej generácie k pohybu a športu*. Zborník z vedeckej konferencie. Zvolen: Technická univerzita.
- MÍSAŘOVÁ, A. (2017). *Zjištění vztahu k tělesné výchově a sportu vybraného vzorku žáků na druhém stupni ZŠ v Jihlavě*. Bakalářská práce. České Budějovice: JU ČB.
- MŠMT (2021). *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání*. Praha: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy.
- NÍ CHRÓINÍN, D., FLETCHER, T., & O'SULLIVAN, M. (2021). Pedagogies of meaning in physical education. *Sport, Education and Society*, 26(8).
- PALIČKA, M. (2011). Porovnanie zmien postojov žiakov 7. ročníkov na začiatku a na konci školského roka na základnej škole v regióne Spiš. *Acta Facultatis Humanisticae Universitatis Matthiae Belii Neosoliensis* (pp. 101–106). Banská Bystrica: FHV UMB.
- PALIČKA, M. (2014). Úroveň postojov k telesnej a športovej výchove žiakov základnej školy v meste Spišská Nová Ves. In: *Telesná výchova a šport – prostriedok vytvárania vzťahu mladšej generácie k pohybu a športu*. Zborník z vedeckej konferencie. Zvolen: Technická univerzita, Ústav telesnej výchovy a športu.
- PRŮCHA, J. (2017). *Moderní pedagogika*. Praha: Portál.
- RYCHTECKÝ, A., & FIALOVÁ, L. (2004). *Didaktika školní tělesné výchovy*. Praha: Karolinum.
- SILVERMAN, S., & MERCIER, K. (2020). Teaching for Physical Literacy: Implications for physical education pedagogy. *Journal of Teaching in Physical Education*, 39(3), 299–308.
- SIVÁK, J., KRŠJAKOVÁ, S., SOKOL, P., MIKUŠ, M., & BEBČÁKOVÁ, V. (2000). *Vzdelávací štandard z telesnej výchovy pre 2. stupeň základných škôl*. Bratislava: Ministerstvo školstva SR.
- SMITH, A. L., & BIDDLE, S. J. (2008). *Youth physical activity and sedentary behavior: challenges and solutions*. Champaign, IL: Human Kinetics.
- STEINER-ADAIR, C., & BARKER, T. H. (2014). *The big disconnect: Protecting childhood and family relationships in the digital age*. New York: Harper Collins Publishers.
- STREJČKOVÁ, K. (2024). *Zjištění vztahu žáků k tělesné výchově a sportu v Českých Budějovicích*. Diplomová práce. České Budějovice: JU.
- SUBRAMANIAN, P. R. & SILVERMAN, S. (2007). Middle school student's attitudes toward physical education. *Teaching and Teacher Education*, vol. 23, 602–611.
- ŠIMKOVÁ, L. (2009). *Postoje studentů středních škol k tělesné výchově v okrese České Budějovice*. Diplomová práce. České Budějovice: JU.
- The Academy of Medical Sciences. (2021, April 6). *Climate change and health: preparing for unprecedented risks and consequences*. <https://royalsociety.org/-/media/policy/projects/climate-change-mitigation-human-health/AMS-climate-change-report.pdf>.
- VASQUEZ, A. C., PARMA, G., & LODEWYK, K. (2022). Student engagement and attitudes toward physical education: What motivates today's learners? *European Physical Education Review*, 28(4).
- VILÍMOVÁ, V. (2009). *Didaktika tělesné výchovy*. Brno: Masarykova univerzita.

PaedDr. Gustav Bago, Ph.D.

Katedra tělesné výchovy a sportu, PF JU
Na Sádkách 2a/305, 370 05 České Budějovice
e-mail: bago@pf.jcu.cz

THE EFFECT OF REGULAR SWIMMING INSTRUCTION ON MOTOR SKILLS IN PRESCHOOL CHILDREN – A PILOT STUDY

PETRA FORŤEROVÁ, NATÁLIE HOVÁDKOVÁ,
SOŇA JANDOVÁ

Department of Physical Education, Faculty of Education, Charles University

ABSTRACT

Regular swimming training contributes not only to the physical development of preschool-aged children but also to their psychomotor growth, enhancing coordination, balance, flexibility, and strength. Within the Czech context, the influence of structured swimming education in early childhood remains relatively underexplored, despite international research consistently demonstrating its positive impact on the acquisition of fundamental motor skills. The aim of this study is to examine the effects of regular swimming training on the motor skill proficiency of preschool children in comparison with peers not engaged in swimming activities, as well as to assess how a short-term intervention program focused on basic swimming skills may affect motor development in children aged 3 to 6 years.

The MOBAK KG test battery was used with two groups of children before and following the implementation of a four-week swimming programme. The results showed that children with long-term participation in swimming training have a higher level of motor skills than those without such training. Furthermore, even a short-term swimming course (four weeks) led to significant improvements in motor skills.

Key words: swimming, children, MOBAK KG, swimming skills

INTRODUCTION

The importance of regular physical activity in childhood has been repeatedly emphasized in the contemporary literature, not only in relation to physical health but also in supporting cognitive and social development. One of the most appropriate forms of physical activity in the preschool age is swimming. Water, as an environment with a low risk of overloading joints and muscles, provides opportunities for the comprehensive development of motor abilities and skills (Dvořáková, 2022).

Swimming is among the most comprehensive physical activities, engaging the majority of the body's musculature while simultaneously fostering the development of coordination, balance, flexibility, and strength. Regular swimming instruction supports not only physical growth but also psychomotor abilities such as movement coordination, balance, and flexibility, which are most effectively developed during the preschool years (Allen & Marotz, 2002). In early childhood, specifically between the ages of 3 and 6, the child's organism undergoes a period of intensive psychomotor development, during which the maturation of the central nervous system (CNS) facilitates the acquisition of new motor patterns (Pastucha et al., 2024).

The ability of a child to perform a specific movement is a consequence of the maturation of the central nervous system, which develops from birth until approximately the age of six. Given that developmental progress is highly individual, it is neither appropriate to compare children with one another nor to compel them to acquire skills for which they are not yet developmentally prepared (Hochová & Smolíková, 2024). At this stage, the timely inclusion of structured physical activity can positively influence not only motor literacy but also the overall attitude toward sport and healthy lifestyle habits. Individuals with a history of physical activity in childhood tend to remain active during adolescence, and physically active adolescents are more likely to sustain higher levels of activity in adulthood (Malina, 2001). Effective physical interventions are grounded in the appropriate level of motor skills (MS) and musculoskeletal development, as well as in the individual's attitude toward physical activity. The cultivation of both is achieved through adequate physical activity with sufficient intensity and duration (Bunc, 2021).

Preschool children have a pronounced need for physical activity; however, their motor abilities are still in the process of development. Aquatic activities provide a natural means of enhancing balance, coordination, and strength without excessive stress on the joints and muscles (Měkoto & Novosad, 2005). Swimming instruction also fosters social adaptation, self-confidence, and self-regulation in an environment frequently associated with strong emotional experiences.

Previous research has predominantly focused on children's motor development within the context of school-based physical education. In contrast, the influence of structured swimming instruction during the preschool years remains an underexplored area in the Czech context, despite international evidence repeatedly confirming the positive impact of such activity on the development of fundamental motor skills (Gallahue et al., 2012; Cowden & Torrey, 2007).

The principal challenge lies in the lack of empirical data regarding whether, and to what extent, regular swimming instruction can affect motor development in preschool-aged children. The aim of this study is therefore to examine the impact of regular monthly swimming instruction on changes in the motor skills of children aged 3 to 6 years.

METHODS

The research sample consisted of ten preschool children with a mean age of 4 years and 7 months, mean height of 109.5 cm $\pm$ 3.43 cm, and mean body weight of 18.5 kg $\pm$ 1.16 kg. The children were divided into two groups of five. Children in the first group (S_1) had been regularly attending organized swimming lessons for at least six months prior to the onset of testing. Children in the second group (S_2) had not participated in regular organized swimming prior to testing. Before the children's inclusion in the study, parents were informed about the testing procedures and provided written informed consent. The study was approved by the institutional Ethics committee of the Department of Physical Education, Faculty of Education, Charles University, under approval number DP 27/2024.

The testing itself was conducted using the MOBAK KG (Motorische Basiskompetenzen für den Kindergarten) test battery. This tool is designed to assess the fundamental motor skills of preschool children and enables their objective

evaluation. The test battery is divided into two main domains: object movement and self-movement. The object movement tests included target throwing, catching, dribbling, and ball control. The self-movement tests included walking along a line back and forth, a forward roll, hopping on one leg, and running forwards and backwards. In total, the children completed eight subtests, each of which was scored according to standardized criteria (Herrmann et al., 2020).

The baseline testing was conducted in December 2024, and the follow-up testing took place in March 2025. Children in both groups, S_1 and S_2 , participated in regular swimming lessons once a week for 30 minutes between the two testing points. The sessions focused on practicing basic swimming skills, developing movement coordination in water, and games designed to promote adaptation to the aquatic environment. All instruction was provided by qualified instructors.

Children in both groups did not engage in any other regular sports activities. Their typical physical activity was assessed based on information provided by parents and preschool teachers.

Data analysis

Given the small sample size of both groups, the practical significance of differences between the first and second testing, as well as between S_1 and S_2 , was prioritized over statistical significance. To compare pre- and post-intervention results, the Wilcoxon signed-rank test was used due to the small sample size and unknown data distribution; this test is appropriate for nonparametric paired data. For comparisons between S_1 and S_2 , i.e., two independent samples, the nonparametric Mann-Whitney U test was applied. The significance level was set at $\alpha = 5\%$. To express practical significance, percentage differences were calculated for all comparisons, taking into account the small sample size.

RESULTS

Comparison of pretest and posttest results

Based on the baseline and follow-up testing, it can be concluded that over the three months of regular swimming instruction, children in S_1 showed a slight improvement in the object-movement tests, while children in S_2 demonstrated improvement in both types of tests, i.e., in object-based as well as non-object-based movements (Table 1).

To evaluate the difference between pre- and post-intervention values in S_1 for the object-movement tests, the Wilcoxon signed-rank test was used due to the small sample size and its suitability for dependent samples with non-normal distributions. Among the obtained data, two pairs were identical (zero difference) and three showed positive changes. The test statistic was 0, which corresponds to the critical value for a significance level of $\alpha = 0.05$ (for $n = 3$ non-zero differences). These results therefore indicate a statistically significant difference between the pretest and posttest ($p \approx 0.05$).

However, given the very small number of observations, this conclusion must be interpreted with caution, and its verification on a larger sample is recommended. In terms of practical significance, there was an average improvement of 0.8 points, corresponding to a relative increase of approximately 15% compared to baseline values. This difference can be considered a small to moderate effect. Nevertheless, these results should be evaluated carefully due to the limitations associated with the sample size.

For S_1 , no significant change was observed in the non-object-movement test between the pretest and posttest. Of the five measurements, only one showed a slight decrease (-1 point), while the remaining scores remained unchanged. Due to the presence of only a single non-zero difference, the Wilcoxon signed-rank test could not be applied. The mean score changed only marginally (from 7.8 to 7.6 points), corresponding to a decrease of approximately 2.6%. In terms of practical significance, it can therefore be concluded that the performance of S_1 in this test remained essentially unchanged.

In S_2 , improvement was observed in the object-movement tests. The Wilcoxon signed-rank test for five measurements revealed a statistically significant difference between pre- and post-intervention values (test statistic = 1.5; $p < 0.05$). In terms of practical significance, the mean score increased from 3.4 to 4.8 points, representing a relative improvement of approximately 41%. Thus, this result can be considered both statistically and practically significant.

In the non-object-movement tests for S_2 , the mean performance increased by 1.2 points, corresponding to a 30% improvement relative to baseline values. Although this represents a practically meaningful improvement, the Wilcoxon signed-rank test for four non-zero differences did not indicate statistical significance (test statistic = 1; $p > 0.05$). Therefore, it can be concluded that the improvement is practically relevant but not statistically confirmed.

Table 1
Comparison of pretest and posttest results

Sample	Subject	Throwing	Catching	Dribbling	Ball handling	Total score (with Object)	Walking on Balance Beam	a Forward Roll	Single-Leg Hop	Shuttle Run	Total score (without Object)
S_1 Input	1	1	2	2	2	7	2	2	2	2	8
	2	0	1	1	0	2	2	1	2	2	7
	3	1	2	2	0	5	2	2	2	2	8
	4	2	2	2	1	7	2	2	2	2	8
	5	2	2	1	0	5	2	2	2	2	8
	Mean					5.2					7.8
S_1 Output	1	1	2	2	2	7	2	2	2	2	8
	2	1	1	1	0	3	2	2	1	2	7
	3	2	2	2	1	7	2	2	2	2	8
	4	2	2	2	2	8	2	2	2	2	8
	5	2	1	1	1	5	1	2	2	2	7
	Mean					6					7.6
Statistical significance of differences between pre-test and post-test in Subject S_1 :						$p = 0.05$					Unavailable
Practical significance of differences between pre-test and post-test in Subject S_1 :						15 % small					2,6 % minimal
S_2 Input	1	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1
	2	1	1	1	0	3	2	2	1	2	7
	3	2	2	2	1	7	2	2	2	2	8
	4	2	1	0	0	3	1	0	0	1	2
	5	1	1	2	0	4	2	2	1	1	6
	Mean					3.4					4.8
S_2 Output	1	0	1	0	0	1	0	0	1	1	2
	2	0	1	1	0	2	2	2	1	1	6
	3	2	2	2	2	8	2	2	2	2	8
	4	2	2	0	0	4	2	0	0	1	2
	5	1	1	2	1	5	2	2	2	1	7
	Mean					4					5.2
Statistical significance of differences between pre-test and post-test in Subject S_2 :						$p < 0.05$					$p > 0.05$
Practical significance of differences between pre-test and post-test in Subject S_2 :						41 % Large					30 % Medium

Comparison of results between groups S_1 and S_2

In the baseline object-movement test, S_1 achieved a mean score of 5.2 points, while S_2 scored an average of 3.4 points. Despite the apparent advantage of S_1 , this difference was not statistically significant according to the Mann-Whitney U test for small samples ($U = 8$; $p > 0.05$). In practical terms, however, the difference corresponds to approximately a 35% higher score for S_1 , which can be considered relevant.

In the follow-up object-movement test, children in S_1 achieved a mean score of 6.0 points, while children in S_2 scored an average of 4.0 points. Although S_1 performed better (by approximately 33%), the difference was not statistically significant according to the Mann-Whitney U test ($U = 7$; $p > 0.05$). These results again indicate a practically meaningful difference, but without statistical confirmation due to the small sample size.

In the baseline non-object-movement test, children in S_1 achieved a mean score of 7.8 points, whereas children in S_2 scored only 4.8 points. This difference in favor of S_1 corresponds to approximately 38.5%; however, it was not statistically significant according to the Mann-Whitney U test ($U = 5.5$; $p > 0.05$). The results again indicate practically meaningful differences, which, due to the small number of observations, cannot be considered statistically confirmed.

In the follow-up non-object-movement test, S_1 achieved a mean score of 7.6 points, while S_2 scored 5.2 points. Although S_1 again performed better (by approximately 32%), the difference between the groups was not statistically significant according to the Mann-Whitney U test ($U = 6$; $p > 0.05$). Nonetheless, the results suggest a repeated trend of superior performance in the S_1 group (Fig. 1).

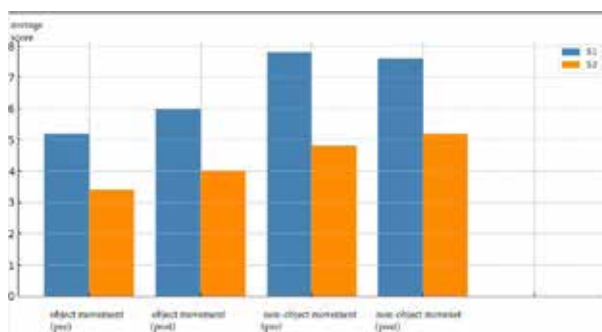

Figure 1

Comparison of Pretest and Posttest Results in the Tests for Groups S_1 and S_2

The results indicate that, although motor skills gradually improved in both groups – likely due to natural development – children with prior swimming experience generally performed better in the tests, but showed less pronounced improvement over time. In contrast, children without previous swimming experience demonstrated more substantial gains, particularly in the object-movement tests. These findings suggest that regular swimming instruction has a positive and meaningful impact on the development of motor skills in preschool children. The practical significance of the results supports the value of incorporating swimming at an early age as part of a child's overall physical activity regimen.

DISCUSSION

The results of this study confirm the assumption that regular swimming instruction positively influences the motor skills of preschool children. Children who engage in long-term swimming practice score higher in both object-based and non-object-based movement tests compared to children without swimming experience. However, in terms of motor skill development, more pronounced improvements were observed mainly in the group of children who had not participated in any systematically organized physical activity prior to the intervention program. Significant improvements were particularly noted in object-movement skills, with slight gains also observed in non-object-movement skills. These findings are consistent with the conclusions of several authors who highlight the positive effects of aquatic physical activities on children's coordination, balance, strength, and flexibility (Měkota & Novosad, 2005; Dvořáková, 2022).

From the perspective of psychomotor development, the preschool period represents a phase of heightened CNS plasticity, which enhances children's ability to acquire new skills and motor patterns. This was observed in both groups in our study. Due to its comprehensive nature, swimming stimulates the CNS through rich sensory experiences, the need to control the body in an unstable environment, and the associated emotional experience, which supports the child's motivation for movement (Pastucha et al., 2024).

We found that motor skills improved in both groups, which can partly be attributed to the natural psychomotor development of children, as spontaneous development of gross motor skills, coordination, and balance occurs between the ages of three and six (Allen & Marotz, 2002). However, the effect size was greater in S_2 -the group that had not participated in swimming prior to the program, than in the group of swimmers, S_1 , demonstrating the practical effectiveness of swimming instruction.

In comparison with other studies, for example, Sobotková (2021) and Kysela (2012) also demonstrated improvements in children's balance abilities following participation in a swimming course. Similarly, Gallahue et al. (2012) emphasize that regular physical activity in early childhood is a key determinant of future physical fitness, including cognitive and social development. In this context, swimming is considered particularly beneficial, as it enables the development of both major dimensions of motor skills – gross motor skills (non-object movements) and fine/manipulative skills (object-based movements).

The study results further underscore the importance of incorporating structured swimming instruction into preschool programs. Beyond motor benefits, children learn to navigate the aquatic environment, enhance their self-confidence, and perceive physical activity as an enjoyable part of their day. This aligns with the concept of physical literacy, which encompasses not only physical competence but also motivation and confidence in movement (Čechovská & Miler, 2024).

A limitation of this pilot study is the very small sample size ($N = 10$), which may reduce the generalizability of the findings. Nevertheless, the strong effects and consistent differences between groups indicate the robustness of the main conclusion. Future research could focus on long-term monitoring of the impact of swimming instruction and potentially compare it with other types of physical activity (e.g., gymnastics, dance).

The MOBAK KG test battery proved to be a suitable tool for assessing motor skills and will also be used in a larger-scale study focused on preschool children.

CONCLUSIONS

Based on our pilot study, we can conclude that the selected MOBAK KG test battery is appropriate for assessing motor skills in a group of preschool children and has proven to be a highly effective tool.

Furthermore, we can conclude that children who engage in long-term swimming practice demonstrate a higher level of motor skills compared to children who do not participate in swimming activities. Although this pilot study was conducted on a very small sample, the swimming group consistently showed higher mean scores than the non-swimming group across all comparisons. The largest differences were observed in the non-object-movement tests (both pre- and post-intervention), where the mean score of S_1 exceeded that of S_2 by approximately 3 points, representing a difference of up to 40%.

Regarding the effect of the short-term (one-month) intervention in the form of swimming instruction, statistically significant differences ($\alpha = 0.05$) between pretest and posttest results were observed only in S_2 for the object-movement tests. In the other tests for both groups, mean scores improved, but the differences were primarily of practical rather than statistical significance.

Based on the results, it can be concluded that even a short-term swimming course (4 weeks) leads to significant improvements in motor skills. This has important implications for educational practice, particularly in terms of planning physical activities within the school curriculum and extracurricular programs.

REFERENCES

- ALLEN, K. E., & MAROTZ, L. R. (2002). *Přehled vývoje dítěte od prenatalního období do 8 let*. Praha: Portál.
- BUNC, V. (2021). Pohybová gramotnost – minulost a současnost. Physical Literacy – past and Present. *Gramotnost, pregramotnost a vzdělávání*, 5(2), 7–16.
- COWDEN, J. E., & TORREY, C. C. (2007). *Motor Development and Movement Activities for Preschoolers and Infants with Delays A Multisensory Approach for Professionals and Families*. Springfield: Charles C Thomas.
- ČECHOVSKÁ, I., & MILER, T. (Eds.). (2024). *Didaktika plavání: Vybrané kapitoly*. Praha: Karolinum.
- DVOŘÁKOVÁ, H. (2022). *Pohybové činnosti v předškolním vzdělávání*. Praha: Raabe.
- GALLAHUE, D., OZMUN, J., & GOODWAY, J. (2012). *Understanding Motor Development: Infants, Children, Adolescents, Adults*. 7th ed. New York: McGraw-Hill.
- GALLAHUE, D., & OZMUN, J. (2006). *Understanding Motor Development: Infants, Children, Adolescents, Adults*. 6th ed. New York: McGraw-Hill.
- GARCIA, C. (1994). Gender differences in young children's interactions when learning fundamental motor skills. *Res. Q. Exerc. Sport*, 65(3), 213–225.
- HERRMANN, C., FERRARI, I., WÄLTI, M., WACKER, S., & KÜHNIS, J. (2020). *MOBAK-KG: Basic motor competencies in kindergarten*. Test manual (3rd ed.). In Universität Basel: Departement für Sport, Bewegung und Gesundheit (DSBG) der Universität Basel. [online]. Basel, 2020. [cit. 2021-01-18]. Dostupné z: https://mobak.info/wp-content/uploads/2020/07/MOBAK-KG_englisch.pdf.
- HOCHOVÁ, J., & SMOLÍKOVÁ, H. (2024). *Děti ve vodě od jednoho roku do čtyř let*. Praha: Grada Publishing.

- KYSELA, O. (2012). *Psychomotorika ve výuce plavání dětí předškolního věku*. Diplomová práce. Univerzita Karlova. Digitální repozitář UK. <https://dspace.cuni.cz/handle/20.500.11956/46492>.
- MALINA, R. M. (2001). Adherence to physical activity from childhood to adulthood: A perspective from tracking studies. *Quest*, 53(3), 346–355.
- MĚKOTA, K., & NOVOSAD, J. (2005). *Motorické schopnosti*. Olomouc: Univerzita Palackého.
- PASTUCHA, D. et al. (2024). *Tělovýchovné lékařství*. Praha: Grada Publishing.
- SOBOTKOVÁ, B. (2021). *Vliv plaveckého výcviku na rozvoj vybraných koordinačních schopností u dětí mladšího školního věku*. Diplomová práce. Univerzita Karlova. Digitální repozitář UK. <https://dspace.cuni.cz/handle/20.500.11956/125577>.

PhDr. Petra Fořterová, Ph.D.

KTV PedF UK, Magdalény Rettigové 4, 116 39 Praha 1

e-mail: petra.forterova@pedf.cuni.cz

CROSS-OVER AND CROSS-UNDER: KEY TECHNIQUES FOR SKI EDGE CHANGE

SOŇA JANDOVÁ, KRISTÝNA MRZENOVÁ,
PETRA FOŘTEROVÁ

Department of Physical Education, Faculty of Education, Charles University

ABSTRACT

In the context of carving turn instruction, there is often discussion about effectively mastering the transition between turns, i.e., the transition between individual turns. Transitioning between turns requires to unweight the skis, which can be achieved through various biomechanical mechanisms. From a biomechanical perspective, the vertical displacement of the body's center of gravity (CoG) plays a crucial role in achieving this unweighting. However, this movement can be reduced to the vertical displacement of specific body segments or to a pronounced flexion in the knee and hip joints, which also leads to unweighting of the skis. The aim of this study was to analyze two biomechanically distinct ski crossing techniques: cross-over and cross-under in the context of competitive skiing. The analysis was based on television footage from the opening rounds of the World Cup giant slalom races in both the men's and women's categories. The performances of the first 30 competitors in the starting field ranked among the world's top athletes were evaluated. The results showed that each technique has its optimal application depending on the slope's steepness, time-space constraints, and demands on fore-aft (front-to-back) balance. The cross-under technique is most commonly used in situations requiring very rapid ski transitions, where fore-aft balance demands are lower – typically on gentler slopes. In contrast, when executed correctly, the cross-over technique provides more precise fore-aft control, particularly when crossing a virtual bump on a steep slope. The most effective approach is a combination of both techniques, adapted to the specific conditions encountered on the slope.

Key words: biomechanics, alpine skiing, giant slalom, balance, virtual bump

INTRODUCTION

Alpine skiing is not only a traditional winter sport, but also a complex physical activity that requires a combination of motor and cognitive skills. In the Czech Republic, ski instruction has become an integral part of school physical education, instructor training, and leisure activities. With the advancement of modern technologies and teaching methods, the demands placed on both instructors and students have increased – not only in terms of physical performance, but also in the ability to understand movement mechanics and adapt to changing environmental conditions (Jandová, 2024; Příbramský, 1996).

Skiing technique plays a fundamental role. It represents a complex set of coordinated movements that enable the skier to control and manage the forces acting on the skier-ski system (Le Master, 2010). At the same time, skiers must respond to constantly changing external conditions, such as snow type, visibility, slope gradient, terrain irregularities, and more.

Ski technique is typically evaluated through video analysis, which, in the Czech context, has been most extensively explored by Jandová, particularly in relation to kinematic parameters (Vodičková, 2008; Vodičková & Vaverka, 2010), as well as force dynamics (Vaverka, Vodičková & Elfmark, 2012; Jandová & Vaverka, 2013). Based on this research, two primary phases of a ski turn were defined: the initiation phase (including transition phase) and the steering phase.

However, contemporary technique analyses now emphasize continuous refinement of competitive performance (Robert Lachaine et al., 2017; Yoshida & Yuki, 2024). As a result, various technique modifications are incorporated into training – for example: forward and backward body positioning, skiing through a turn with emphasized or suppressed vertical movement, turning with the entire torso leaning into the arc versus keeping the torso stable while only the lower limbs move, and more (Le Master, 2010).

Modern technologies have also enabled the use of mobile recording systems for the analysis of kinematic and dynamic parameters using accelerometers, gyroscopes, and magnetometers (Debertin et al., 2022). These recordings can be compared against previously established performance benchmarks, providing skiers with immediate feedback.

In the context of carving turn training, the effective execution of the ski transition phase – i.e., the shift between individual turns – has come into increasing focus. This phase is widely regarded as critical for maintaining flowing movement, stability, rhythm, and safety. The technique used during the transition significantly influences loading of the lower limbs, the movement of the body's center of gravity, and balance throughout the turn (Vodičková et al., 2010).

In current instructional practice, two dominant variants of crossover techniques are applied in carving turns: cross-over and cross-under. In English terminology, which is also commonly used in Czech professional discourse, these terms refer to:

- cross-over: a transition involving pronounced vertical displacement of the center of gravity,
- cross-under: a transition with minimal vertical movement, controlled primarily by lower limb activity.

These techniques differ not only biomechanically, but also in terms of pedagogical complexity, situational suitability, and application across various stages of training (Jandová, 2024; Supej & Holmberg, 2010). Unfortunately, detailed biomechanical analyses of these techniques are not widely represented in global databases, and their implementation is more common within national training systems for ski instructors.

The cross-over technique is characterized by a distinct upward vertical movement of the center of gravity during the transition between turns. This movement allows for substantial unweighting of the skis, which is advantageous on hard or icy slopes. On such surfaces, it is essential to generate effective edge pressure against the snow surface to ensure proper carving. This can be supported, for instance, by stabilizing the torso throughout each turn. On softer terrain, the cross-over technique also enables torso inclination into the turn, which can contribute to acceleration. Additionally, it allows for a longer relaxation phase of the lower limbs and is well-suited for long, flowing turns (Jandová, 2024).

By contrast, the cross-under technique minimizes vertical displacement of the center of gravity and emphasizes rapid, precise lateral movement of the lower limbs. The torso typically remains stable, while the movement is generated primarily by the legs. This technique is particularly effective for short, rhythmic turns – such as in slalom – where transition speed and continuity are essential.

In current coaching practice, the cross-under technique is frequently emphasized, especially in Czech conditions. From a biomechanical standpoint, it offers advantages in terms of transition speed. However, under certain external conditions, it may not be the most effective option. World-class athletes often apply both techniques, adapting their use based on the terrain and snow conditions.

AIM

The aim of this study is to compare the use of cross-over and cross-under techniques among world-class alpine skiers, based on an analysis of television footage of the first 30 competitors in both the women's and men's categories of the World Cup.

METHODS

The study was based on established knowledge of the biomechanics of alpine skiing (key principles), combined with a qualitative analysis of video footage capturing the performances of the world's top male and female skiers during the first run of a World Cup giant slalom race in the 2024/25 season. As the analysis was conducted using publicly available television footage, no informed consent from the athletes or approval from an ethics committee was required.

Data collection

The analysis was based on television footage from the first runs of the giant slalom (GS) in both the men's and women's categories during a selected Alpine Skiing World Cup event. The selection included only the top-ranked competitors in the starting field – i.e., athletes starting with starting numbers 1–30, who have consistently ranked among the most successful skiers in this discipline. A total of 30 of the current top female competitors and 30 of the current top male competitors were analyzed, based on the official 2024/25 World Cup discipline rankings. All selected athletes completed a fully documented first run, providing comparable conditions for analysis: stable weather, nearly identical course conditions, and clear visibility of all course sections.

In terms of course profile, we specifically selected races with a variable terrain profile, allowing us to observe changes in tactical approach and variability in technique selection. For the men, the race in Adelboden was analyzed; for the women, the Kronplatz race. The analysis focused on two contrasting course sections:

- a steep slope with offset gates, demanding quick reactions and strong edge pressure under high loading; and
- a gentler section with wider gate spacing, allowing for less aggressive ski control and more freedom in technique selection.

The primary aim was to determine which crossover technique – cross-over or cross-under – was preferred in specific sections and how each skier's strategy adapted depending on slope gradient and gate configuration. The footage was analyzed using Kinovea software (version 0.9.5), which enables slow-motion playback, frame-by-frame analysis, trajectory tracking, and measurement of joint angles and estimated

center of gravity height. The selection of observed variables was based on the current biomechanical and technical description of the carving turn and its key phases, as outlined by Jandová (2024).

As no existing literature provides a definition of these two techniques based on measured angles in the knee and hip joints, we defined a 90° threshold as the decisive criterion.

The following variables were monitored:

- Vertical displacement of the skier's estimated center of gravity at the moment of ski transition (relative to the skier-ski system; see Fig. 1).
- Changes in joint angles – knee (angle α) and hip (angle β) – during the initiation phase when the skis are being crossed.
- Relationship between technique selection and course characteristics, including terrain type and gate configuration.

Figure 1

The skier-ski reference system (adapted according to Jandová, 2024, p. 54)

In addition, data on technique usage in relation to course profile were recorded for each athlete. Specifically, the number of times each skier used the cross-over, cross-under, or a combination of both techniques during the run was documented, along with the course sections in which each technique was applied.

RESULTS

Analysis of technique preferences in racing practice

Figure 2

Technique cross-over (Microsoft Copilot)

Legend: angle α – angle in the knee joint; angle β – angle in the hip joint

The analysis of the first-run racing performances in the women's giant slalom at Kronplatz (January 21, 2025) and the men's race in Adelboden (January 11, 2025) revealed that world-class skiers adopt different turning techniques, particularly with respect to changes in knee and hip joint angles. For this purpose, we proposed a methodology for evaluating the two techniques, which appears to be lacking in the currently available literature. As a key criterion, we selected the magnitude of the angles in the knee (α) and hip (β) joints (see Figs. 2 and 3). If the angles α and β increased during the crossover phase and exceeded 90° , the technique was classified as cross-over. If the angles remained below 90° , the movement was classified as cross-under.

The analysis revealed the following findings:

- The cross-under technique was predominantly used on flatter sections of the course, where athletes prioritize smooth transitions, quick rhythm, and efficient energy transfer from turn to turn.
- The cross-over technique was more frequently applied on steep slopes, where it is necessary to aggressively unweight the skis and shift the body's center of gravity forward to maintain front-to-back balance when crossing a virtual bump (Jandová, 2024). This technique allows athletes to effectively handle significant changes in direction, especially in offset gate sections on steep terrain.
- The top-performing athletes (e.g., Brignone, Kristoffersen) typically combined both techniques depending on the course layout and specific situation, demonstrating a high level of technical adaptability. However, there are also elite competitors who consistently favor one technique: for example, Sara Hector tends to use the cross-under technique even on steeper parts, while Marco Odermatt predominantly relies on the cross-over technique.
- The results also indicated that younger competitors (born in 2000 or later) were more likely to rely on a single technique – most often the cross-under – whereas more experienced skiers tended to adopt a more varied and adaptive approach.

Figure 3

Technique cross-under (Microsoft Copilot)

Legend: angle α – angle in the knee joint; angle β – angle in the hip joint

DISCUSSION

The results confirm the assumption that the choice of carving turn technique is strongly influenced by a combination of factors – primarily slope inclination, gate placement, the skier's technical equipment, and their ability to adapt and select an appropriate strategy. A significant finding is that the most successful competitors do not consistently rely on a single technique but rather switch between techniques depending on the situation. This supports earlier conclusions by Supej and Holmberg (2010), who highlighted in their GPS analysis the necessity of adjusting skiing tactics according to course configuration.

From a biomechanical perspective, the difference between the two techniques is fundamental. The cross-over technique involves active vertical movement of the body's center of gravity, enabling effective weight transfer to the skis and increased edge pressure during the initial phase of the turn. This aligns with the findings of Vodičková et al. (2010), who identified the height of the center of gravity as a key factor in mastering steep and technical slopes. Greater vertical movement allows exerting higher forces on the front part of the skis, facilitating edging and effective gate passage.

Conversely, the cross-under technique minimizes vertical movement of the center of gravity, which helps accelerate skiing in giant slalom during more open turns. It allows sufficient time to control front-to-back balance while maintaining contact between skis and the ground and enabling rapid ski position changes – typical in slalom (Jandová, 2024).

While the literature commonly refers to “vertical movement of the body’s center of gravity” (Le Master, 2010; Příbramský, 1996; Vodičková & Vaverka, 2010), the terms cross-over and cross-under are widely used in instructor practice (e.g., https://www.effectiveskiing.com/wiki/carving-blog/Cross-over_versus_cross-under_or_how_to_ski_well). Given the lack of a precise, standardized criterion to distinguish these techniques, we established one based on biomechanical analysis. Although it is generally stated that in cross-under, the skis cross beneath the torso during knee flexion, and in cross-over, the skis cross while the torso extends above them, we conducted a detailed analysis of television recordings to identify fundamental differences. We concluded that vertical movement of the skier’s center of gravity is a key parameter, both for pressure changes on the skis and as a practical evaluation method via monitoring knee and hip joint angles.

In many successful skiing countries, the roles of instructor and coach are often integrated. Unfortunately, this integration is less common in our country. Therefore, we sought not only to compare athletes’ choice of skiing techniques in world competitions but also to compare different international teaching systems regarding their approaches to these techniques. For example, the Austrian ski school (Innsbruck, 2020) emphasizes vertical movement from the beginner level and systematically prepares skiers to use the cross-over technique during various turn phases. In contrast, the Canadian system (CSIA, 2020) promotes minimal shifts in the body’s center of gravity, focusing on continuity and stability – principles closely aligned with the cross-under technique. The New Zealand approach (NZSIA, 2021) stands out by emphasizing adaptability: instructors and coaches typically include training in both techniques and view them as equally valid, with the choice depending on slope conditions and individual skier style.

In the Czech Republic, teaching ski edging techniques is often insufficiently described. Coaching practice tends to favor the more modern cross-under technique, emphasizing knee and hip flexion for quick edging, which young skiers typically learn from junior categories onward. This approach may be suitable for younger skiers who are not yet exposed to the large external forces experienced by adults, who must correct front-to-back balance during and immediately after edge transfer to effectively manage the so-called virtual bump (Jandová, 2024).

Our analysis of racing performances supports the view that mastery of both ski-crossing techniques and the ability to switch freely between them is a key indicator of technical excellence in skiing.

CONCLUSION

The results of the analysis of giant slalom racing techniques at the World Cup level showed that the cross-over and cross-under techniques are not only alternative edging methods, but represent strategic movement patterns selected by skiers based on specific course conditions. The best competitors combine both techniques within a single run, demonstrating a high level of movement adaptability. From a practical standpoint, when very fast turns are required (e.g., in slalom), the cross-under technique is more effective, as it provides excellent control of front-to-back balance. Conversely, in flowing turns, the cross-over technique can be used, offering more precise control over weight distribution on the skis, particularly in the front-to-back direction.

This article was translated into English with the assistance of ChatGPT (OpenAI).

REFERENCES

- Canadian Ski Instructors' Alliance (2020). *Skier Development Level 3 Manual*. Montreal: CSIA.
- DEBERTIN, D., WACHHOLZ, F., MIKUT R., & FEDEROLF, P. (2022). Quantitative downhillskiing technique analysis according to ski instruction curricula: A proof-of-concept study applying principal component analysis on wearablesensor data. *Frontiers in Bioengineering and Biotechnology*, Vol. 10. <https://doi.org/10.3389/fbioe.2022.1003619>.
- JANDOVÁ, S. (2024). *Technika a biomechanika sjezdového lyžování*. Praha: Nakl. Karolinum.
- JANDOVÁ, S., & VAVERKA, F. (2013). Dynamická analýza lyžařského oblouku. *Česká kinantropologie*, 17(2), 54–61.
- LE MASTER, R. (2010). *Ultimate Skiing*. Champaign, IL: Human Kinetics.
- New Zealand Snowsports Instructors Alliance (2021). *NZSIA: Ski manual*. Queenstown.
- Dostupné z: www.nzsia.org/ski.
- PŘÍBRAMSKÝ, M. (1996). *Český škola lyžování – sjíždění a zatáčení na lyžích*. Praha: Svaz lyžařů České republiky.
- ROBERT-LACHAINE, X., MECHELI, H., LARUE, C., & PLAMONDON, A. (2017). Validation of inertial measurement units with an optoelectronic system for whole-body motion analysis. *Med. Biol. Eng. Comput.*, 55(4), 609–619. <https://doi.org/10.1007/s11517-016-1537-2>.
- Ski Instruction Teaching Plan (2020). Innsbruck: Tiroler Skilehrerverband.
- SUPEJ, M., & HOLMBERG, H. C. (2010). A new time measurement method using high-frequency GPS to analyze alpine skiing. *Sports Biomechanics*, 9(1), 45–57. <https://doi.org/10.1080/14763141003690238>.
- VAVERKA, F., VODIČKOVÁ, S., & ELFMARK, M. (2012). Kinetic analysis of ski turns based on measured ground reaction forces. *Journal of Applied Biomechanics*, 28(1), 41–47.
- VODIČKOVÁ, S. (2008). Aplikace kinematických metod v deskriptivní analýze techniky sjíždění a zatáčení na lyžích. *Česká kinantropologie*, 12(2), 53–61.
- VODIČKOVÁ, S. et al. (2010). *Základy alpského a běžeckého lyžování*. Liberec: Technická univerzita v Liberci.
- VODIČKOVÁ, S., & VAVERKA, F. (2010). Lyžařský oblouk a jeho fáze z hlediska vývoje techniky zatáčení. *Česká kinantropologie*, 14(2), 67–74.
- YOSHIDA, Y., & YUKI, M. (2024). 3D Motion Analysis of Alpine Skiing on Steep Slope Gate in Men's Giant Slalom. *Journal of Robotics and Mechatronics*, 36(5), 1243–1254. <https://doi.org/10.20965/jrm.2024.p1243>.

prof. PhDr. Soňa Jandová, Ph.D.

KTV PedF UK, Magdalény Rettigové 4, 116 39 Praha 1

e-mail: sona.jandova@pedf.cuni.cz

VÝZKUMY SPORTOVNÍCH TRENÉRŮ – KVANTITA A AKTUÁLNÍ TÉMATA

RESEARCH ON SPORT COACHES – QUANTITY AND CURRENT TOPICS

VLADIMÍR JŮVA

Katedra tělesné výchovy a společenských věd, Fakulta sportovních studií,
Masarykova univerzita, Brno

SOUHRN

Trenérství, které tvoří klíčový rys organizovaného sportu, označuje konkrétní identitu, roli nebo povolání sportovního trenéra a současně intervenční proces, jehož součástí utvářejí společně s trenéry konkrétní jednotlivci a instituce. Výzkumy sportovního trenérství se dynamicky rozvíjejí od 70. let minulého století. Cílem přehledové studie bylo identifikovat rozsah a aktuální tematické zaměření výzkumů trenérství v posledních 15 letech. Data pro obsahovou analýzu poskytly elektronické informační zdroje Masarykovy univerzity (<https://ezdroje.muni.cz>), které zpřístupňují globální placené vědecké databáze. V rámci vyhledávání zdrojů jsme použili kombinace klíčových slov sport, trenér, trenérství a výzkum, pro zjištění četnosti jednotlivých výzkumných témat další termíny – trenérské vzdělávání, trenérství a gender, rozvoj trenérů a chování trenérů. Identifikace aktuálních výzkumných témat vycházela z kvalitativní obsahové analýzy monotematických čísel časopisů *International Sport Coaching Journal* a *Sports Coaching Review*. Analýzy jsme v obou případech omezili na posledních 15 let, ve kterých vykrytalizovala bázová výzkumná témata sportovního trenérství a současně se empiricky reflektovaly dopady pandemie onemocnění covid-19. Výzkumy trenérství vykázaly za posledních 15 let výrazný nárůst o 164 %. Tematicky se nejčastěji zaměřovaly na genderovou problematiku trenérství, na vzdělávání sportovních trenérů, na jejich gradaci a chování. Z hlediska počtu publikovaných výzkumných zpráv sice převažovaly genderové analýzy trenérství, které však velmi často obsahovaly, obdobně jako výzkumy rozvoje a gradace trenérů či trenérského chování, také problematiku trenérského vzdělávání, která tak nadále představuje vůdčí výzkumné téma sportovního trenérství.

Klíčová slova: sportovní trenérství, výzkum trenérství, obsahové aspekty trenérství, trenérské vzdělávání, rozvoj trenérů, chování trenérů, gender a trenérství

ABSTRACT

Coaching, a key feature of organised sports, denotes a specific identity, role, or profession of a sport coach and, simultaneously, an intervention process formed by particular individuals and institutions together with coaches. Sports coaching research has been developing dynamically since the 1970s. The review study aimed to identify the scope of coaching research and its current thematic focus over the past 15 years. Masaryk University's information resources provided access to global paid information

resources (<https://ezdroje.muni.cz>) and provided data for content analysis. We used combinations of keywords: sports, coach, coaching, and research. To determine the frequency of individual research topics, additional terms were coach education, gender and coaching, coach development, and coach behaviour. Identifying current research topics was based on a qualitative content analysis of monothematic issues of the *International Sport Coaching Journal* and *Sports Coaching Review* journals. In both cases, we limited the analyses to the last 15 years, in which the basic research topics of sports coaching crystallised. At the same time, the impacts of the COVID-19 pandemic were empirically reflected. Coaching research has shown a significant increase of 164% over the last 15 years. They often focused on gender issues in coaching, coach education, coach development and behaviour. In terms of the number of published research reports, gender analyses of coaching prevailed, which, however, very often included, similarly to research on the coach development and gradation or coach behaviour, also the issue of coach education, which thus continues to represent the leading research topic of sports coaching.

Key words: sports coaching, research on coaching, content aspects of coaching, coach education, coach development, coach behaviour, gender and coaching

ÚVOD

Trenérství tvoří klíčový rys organizovaného sportu, a to především v jeho soutěžní, rekreační a školní formě. Lyle (2020) proto upozorňuje, že konceptualizace sportovního trenérství přináší v odborné literatuře, v souvislosti s jeho diferencovaným zaměřením, řadu různých přístupů. Tato mnohdy odlišná vymezení sportovního trenérství je však třeba integrovat, což významně přispívá k jeho deskripci a hlubší interpretaci. Obecná charakteristika sportovního trenérství představuje univerzální termín pro označení identity jednotlivce, role nebo povolání sportovního trenéra, intervenčního procesu nebo sociálního prostoru, jenž utvářejí nejenom konkrétní jednotlivci (trenéři, sportovci i další klienti) a instituce, ale také jejich adekvátní chování a vlastní praxe (Lyle, 2020).

Zásadní prvek trenérství představuje sportovní trenér, jenž zajišťuje a vede trénink sportovce (Svoboda, 2003). Podstatu, smysl a cíl jeho práce tvoří snaha druhým lidem pomáhat a pozitivně je ovlivňovat. „Trénování je profese, která slouží jiným lidem“ (Martens, 2006, s. 9). Z těchto důvodů se trenérství řadí do interakčních profesí, jež se vyznačují rozsáhlými možnostmi samostatného rozhodování a řešení, která musí reagovat na různorodou variabilitu lidského potenciálu (Průcha, 1997). Konkrétní sportovní trenéři vždy představují komplexní osobnosti, což samozřejmě platí také pro sportovce či další klienty, které trénují. Komplexnost a holizmus tak utváří „...základní dynamiku (trenérské) praxe, něco, co lze pochopit nejen prostřednictvím vlastního života, ale také prostřednictvím představ sdílených osudů“ (Gilbourne, 2012, s. 4).

I přes zdůraznění jedinečnosti a specifčnosti sportovních trenérů tvoří společnou podstatu jejich pracovních aktivit práce s lidmi, jež je klíčová pro sociální profese, snaha lidem pomáhat a rozvíjet je, tedy fundamentální rys profesí pomáhajících a pedagogických, a existence odbornosti, typická jejich výraznou sportovní i životní empirií propojenou s kompetencemi facilitovat zejména motorické učení svých klientů. Z obecnějšího sociologického pohledu proto Penney (2014) vymezuje trenérství jako jednu z oblastí sociální a politické regulace, jež má potenciál pozitivně nebo negativně ovlivňovat zdraví a životní pohodu. Trenérství, respektive aktivity

konkrétních sportovních trenérů, tak představují stále významnější součást regulační, pedagogické, a především sociální praxe (podrobněji Cronin, 2023; Jones et al., 2011; Purdy et al., 2009).

Výzkumy sportovního trenérství se intenzivně rozvíjejí od 70. let minulého století. Permanentní badatelský zájem souvisí nejenom se stálým významem soutěžního, a především elitního sportu, ale v posledních dekádách zejména s globálním respektováním důležitosti rekreačního sportu a sportu pro zdraví. Sociální rysy sportovního trenérství se reflektují od počátků jeho výzkumů, jež se původně opíraly o obecnější metodologii sociálních věd, koncipovanou především v rámci sociologie a s převládajícím kvantitativním výzkumným designem. Uvedené zaměření například potvrzuje rozsáhlá analýza anglicky psaných výzkumných zpráv o trenérství z let 1970–2001 (Gilbert & Trudel, 2004). Z více než jedenácti set statí, respektive 610, jež splnily kritéria pro další analýzy, většina využila kvantitativní metodologii.

Intenzivní výzkum sportovního trenérství současně ovlivnila psychologická paradigmatata – od 70. let minulého století behaviorální psychologie, kterou od 90. let doplňují výzkumy opírající se zejména o kognitivní psychologii (North, 2017). Posílení psychologických východisek se zároveň v analýzách trenérství odráží v nárůstu kvalitativní metodologie. Již na konci první dekády našeho milénia například Cloes et al. (2009) analyzovali, že v rámci frankofonních výzkumných statí, zaměřených na trenérství, většina zkoumala chování trenérů. Současně se také vyrovnal počet kvantitativních a kvalitativních studií, u nichž z hlediska výzkumných metod zcela dominoval rozhovor. Trend výrazného nárůstu kvalitativních výzkumů trenérství dokumentují také rozsáhlé obsahové analýzy publikovaných statí z posledních dvou dekád (Campbell et al., 2023; Hirsch et al., 2023). Jejich výzkumy současně potvrzují, že trenérství představuje „...komplexní a nelineární vztahovou činnost a dobře se proto hodí právě pro kvalitativní zkoumání“ (Callary, 2023, s. 1).

Výzkumy trenérství se od přelomu milénia současně opírají o komplexnější psychologicko-sociokulturní paradigmatata, jež opět posilují nejenom sociologické, ale mimo jiné i etnografické přístupy a zejména smíšený výzkumný design. Obecné a klíčové východisko současných výzkumů sportovního trenérství tvoří kritický a interdisciplinární pohled (North, 2017). V rámci tohoto komplexního přístupu ke sportovnímu trenérství zastává významnou pozici i komparativní výzkum. Chronologické komparativní studie sportovního trenérství reprezentuje například Loudcher (2017), synchronní komparaci například použili Sporina et al. (2024).

Spektrum soudobých výzkumných témat, zaměřených na trenérství, je velmi široké. V posledních dekádách se objevuje zejména v anglicky traktované odborné literatuře, v níž mimo jiné vycházejí etablovaná odborná periodika, zaměřená primárně na výzkumy trenérství. Především jde o oficiální časopis Mezinárodní rady pro trenérskou excelenci (International Council for Coaching Excellence – ICCE), který v letech 2008–2013 vycházel pod názvem *Journal of Coaching Education* (2008–2013) a od roku 2014 se modifikoval na *International Sport Coaching Journal* (2014–2025). Druhý reprezentativní a globálně zaměřený časopis *Sports Coaching Review* (2012–2025) vznikl v roce 2012 společně s virtuálním Klastrem pro výzkum trenérství (Cluster for Research into Coaching – CRiC, podrobněji viz <https://cricsportcoaching.com>), který sdružuje nejenom odborníky zkoumající trenérství, ale i trenéry, sportovní řídící orgány a další

zájemce o tuto oblast. Časopis *Sports Coaching Review* (SCR) má analogické zaměření – zdůrazňuje rozvoj empirického výzkumu trenérství a podporuje širokou odbornou diskusi o trenérství (Corsby & Hall, 2024).

Vedle rozsáhlé a podstatné anglicky psané odborné literatury o trenérství se objevují inspirativní výzkumy mimo jiné v německém jazykovém prostředí. Nejčastěji souvisejí s aktivitami Německé sportovní vysoké školy v Kolíně nad Rýnem (Deutsche Sporthochschule Köln) nebo s působením Německé asociace vědy o sportu (Deutsche Vereinigung für Sportwissenschaft). V posledních letech přibývají výzkumné studie trenérství i u nás. Můžeme například připomenout empirické výzkumné zprávy zaměřené na interakční styly trenérů (Harvanová & Štěrbová, 2021) či na význam supervize pro rozšíření trenérských profesních kompetencí (Štěrbová & Harvanová, 2020), zajímavý výzkum týkající se významu informovanosti trenérů o mimosportovních aktivitách jejich svěřenců (Kotlík & Jansa, 2020a) nebo velmi aktuální šetření zaměřené na autoedukační aktivity trenérů (Kotlík & Jansa, 2020b). Neanglická jazyková prostředí však dále netvoří předmět naší analýzy.

Cíl a výzkumné otázky

Cílem předložené přehledové studie je prostřednictvím vybraných kvantitativních a kvalitativních aspektů obsahové analýzy identifikovat rozsah a aktuální tematické zaměření anglicky psaných statí, orientovaných na výzkumy trenérství a sportovních trenérů. Uvedený cíl implikuje následující výzkumné otázky:

1. Jaký nárůst vykazují výzkumy sportovního trenérství uveřejněné ve vědeckých databázích za posledních 15 let?
2. Jak se nárůst výzkumů trenérství reflektuje ve čtyřech vybraných tematických oblastech?
3. Jaká témata můžeme identifikovat ve výzkumech sportovního trenérství ve sledovaném období?

METODIKA

Data pro obsahovou analýzu, zaměřenou na kvantitativní aspekty empirických výzkumů sportovních trenérů, poskytly elektronické informační zdroje Masarykovy univerzity. Jde o odborné licencované zdroje pro vědu, výzkum a výuku, které zpřístupňují globální placené informační zdroje (podrobněji viz <https://ezdroje.muni.cz>). V rámci vyhledávání zdrojů jsme použili kombinace obecných klíčových pojmů (tematických termínů) sport, trenér, trenérství a výzkum (sports, coach, coaching, research) a dále pro zjištění četnosti jednotlivých konkrétních výzkumných témat další termíny, například trenérské vzdělávání (coach education), trenérství a gender (coaching and gender) nebo rozvoj a gradace trenérů (coach development). Jsme si vědomi, že dostupnost a volba vědeckých databází společně s výběrem tematických termínů se pojí s bias efektem, to znamená s možným zkreslením výběru dat. Na některé skutečnosti související s tematickými termíny upozorňujeme v dalším textu.

Identifikace a charakteristika aktuálních výzkumných témat vycházela z kvalitativní obsahové analýzy monotematických čísel dvou klíčových mezinárodních časopisů zaměřených na trenérství, a to *International Sport Coaching Journal* a *Sports Coaching Review*. Obsahovou analýzu jsme v obou případech omezili na posledních 15 let, kdy se jednak ustálil zájem o standardní výzkumná trenérská témata a současně

se objevovaly aktuální obsahové trendy. Významná v tomto období byla reakce na celosvětovou pandemii onemocnění covid-19, jež se i ve výzkumech trenérství reflektovala využíváním informačních technologií a propojováním skutečného života s virtuální realitou.

VÝSLEDKY

V následujícím textu nejprve stručně shrneme vybrané kvantitativní údaje, jež charakterizují výrazný nárůst výzkumných studií zaměřených na sportovní trenérství. Dále upozorníme na vybrané obsahové aspekty standardních, a především relativně nových témat ve výzkumech trenérství.

Sportovní trenérství představuje mimořádně širokou a značně diferenciovanou oblast, jejíž výzkum následně zahrnuje různé metodologické a multidisciplinární přístupy. Tato rozmanitost se v posledních dekáдах odráží v rozšiřujícím se počtu publikací i spektru jejich výzkumných témat. Podrobnou a reprezentativní analýzu výzkumů trenérství zpracovali Campbell et al. (2023). V multioborové databázi Web of Science identifikovali za období 1970–2020 2 522 článků, zaměřených na různé aspekty trenérství. Analogickou přehledovou analýzu článků v časopise *International Sport Coaching Journal* z let 2014–2020 zpracovali Hirschová et al. (2023). Výzkumných statí o trenérství v tomto periodiku obecně přibýlo, a to z 24 % všech příspěvků v roce 2014 na 58 % v roce 2020. Většina empirických studií (62 %) využila kvalitativní metodologii, kvantitativní přístup mělo 18 % statí, v 17 % se objevil smíšený výzkum a 3 % statí tvořily přehledové studie (metaanalýzy). Hirschová et al. (2023), obdobně jako Campbell et al. (2023), dále sumarizovali typická soudobá témata výzkumu trenérství. K nejfrekventovanějším tématům patřil rozvoj a gradace trenérů, trenérské vzdělávání, chování trenérů a genderové aspekty trenérství. Tato čtyři obsahová zaměření jsme využili pro podrobnější kvantitativní analýzu publikovaných výzkumů trenérství.

Za období 15 let – od 1. července 2010 do 30. června 2025 – jsme v komplexních elektronických informačních zdrojích Masarykovy univerzity po zadání tematických termínů trenér, trenérství a výzkum identifikovali celkem 7 674 titulů (tab. 1). Zdrojové dokumenty, stejně jako v dalších případech, tvořily časopisy, akademická periodika a disertační nebo závěrečné práce. Sledované období jsme dále rozdělili na pět tříletých cyklů, které ilustrují dynamický nárůst počtu výzkumných statí. Výjimku tvořily roky 2019–2022, v nichž oproti předcházejícímu tříletému období došlo pouze k šestiprocentnímu nárůstu. Nižší počet publikovaných výzkumných zpráv patrně souvisel s pandemií onemocnění covid-19, jež výrazně omezila možnosti terénních empirických výzkumů.

Tabulka 1

Počty publikací zaměřených na výzkum trenérství (zdroj vlastní)

Období	Počet publikací	Index nárůstu	Index nárůstu mezi obdobími
1. 7. 2010 – 30. 6. 2013	909	1,00	1,00
1. 7. 2013 – 30. 6. 2016	1 271	1,40	1,40
1. 7. 2016 – 30. 6. 2019	1 502	1,65	1,18
1. 7. 2019 – 30. 6. 2022	1 595	1,75	1,06
1. 7. 2022 – 30. 6. 2025	2 397	2,64	1,50
Celkem za 15 let	7 674	–	–

Z hlediska užších tematických oblastí, na něž se zaměřují výzkumy trenérství v posledních 15 letech, byly překvapivě nejvíce zastoupeny genderové aspekty. Kombinaci tematických termínů trenér, trenérství, výzkum a gender odpovídalo celkem 1 627 titulů (tab. 2). V jednotlivých tříletých obdobích, na rozdíl od dalších sledovaných témat, těchto statí přibývalo pravidelně v rozmezí od 21 do 86 procent, překvapivě nejvíce v období covidové pandemie. Výzkumné téma gender v trenérství, jež spadá do širší problematiky ženy a sport, empiricky reflektované již více než pět dekad, primárně zkoumá otázky spojené se zastoupením, a zvláště znevýhodněním žen v trenérství (LaVoi, 2016). V posledních letech se zájem výzkumníků rozšířil i na celou komunitu lidí LGBTQ a jejich působení v trenérských rolích. Empirické výzkumy se primárně zaměřují na vzdělávání žen, jež by jim pomohlo ke konkurenceschopné trenérské práci, na důležité interpersonální změny a na pozitivní komunikaci mezi trenérkami a trenéry nebo na potřebné organizační změny, jež by vytvářely vstřícné pracovní prostředí pro ženy a poskytovaly trenérům i trenérkám rovné pracovní příležitosti (podrobněji Jakubcová et al., 2020). Klíčovou oblast, jež by měla ženám usnadnit přístup k úspěšné trenérské práci, by měly tvořit inovace trenérského vzdělávání. Takto zaměřený výzkum uskutečnili Vinson et al. (2016), kteří zjišťovali, zda a jakým způsobem se britské trenérské vzdělávání vyrovnává s potřebami trenérek. Jednu z forem, která může přispět k posílení počtu žen v trenérství, představuje vznik trenérských kurzů, určených pouze pro ženy. Harris et al. (2024) však upozorňují, že tento trend bychom měli považovat spíše jen za dílčí krok na cestě k hlubší genderové integraci trenérství. Uvedené separátní vzdělávání pouze trenérek by totiž mohlo nechtěně vyloučit i muže, kteří by naopak vystupovali jako potenciální zastánci zapojení většího počtu žen do trenérství. „Je potřeba přehodnotit trenérské vzdělávání, a to nejen pro ženy, ale také pro muže“ (Harris et al., 2024, s. 164). Genderově zaměřené výzkumy trenérství totiž nadále dokumentují, že i přes řadu intervenčních projektů zůstávají ženy na všech úrovních sportovního trenérství nedostatečně zastoupeny. Uvedený fakt mimo jiné souvisí s přetrvávající maskulinní trenérskou kulturou, kterou Gosaiová et al. (2024) stručně a výstižně charakterizují: „přemýšlet trenérsky“ rovná se „přemýšlet jako muž“.

Tabulka 2

Počty publikací zaměřených na genderové aspekty trenérství (zdroj vlastní)

Období	Počet publikací	Index nárůstu	Index nárůstu mezi obdobími
1. 7. 2010 – 30. 6. 2013	141	1,00	1,00
1. 7. 2013 – 30. 6. 2016	171	1,21	1,21
1. 7. 2016 – 30. 6. 2019	241	1,71	1,41
1. 7. 2019 – 30. 6. 2022	449	3,18	1,86
1. 7. 2022 – 30. 6. 2025	625	4,43	1,39
Celkem za 15 let	1 627	–	–

Jedno z historicky nejfrekventovanějších dílčích témat výzkumu trenérství – trenérské vzdělávání (tematický termín coach education) – se z hlediska počtu 1 426 statí (tab. 3) umístilo na druhém místě. Lze však předpokládat, že jde i nadále o téma dominantní, protože mnohdy tvoří podstatný dílčí cíl výzkumů zaměřených například na genderové aspekty trenérství (viz výše) nebo na rozvoj a gradaci trenérů (viz dále). Největší výkyv, který patrně ovlivnil i celkový kvantitativní vývoj výzkumných statí

zabývajících se trenérstvím, se týkal „covidového“ období 2019–2022, ve kterém počet publikací zaměřených na trenérské vzdělávání dokonce poklesl oproti předcházejícímu období o 24 %. Výzkumy vzdělávání trenérů reagují na podstatu sportovního trenérství, jež lze považovat za interdisciplinární působení, v němž trenéři musí integrovat celou řadu znalostí z mnoha přírodních a sociálních věd (Dempsey et al., 2024). Ve výzkumech trenérského vzdělávání se v posledních letech posiluje zaměření na jeho neformální a informální aspekty, s nimiž úzce souvisí význam adekvátních zdrojů učení (Koh et al., 2018), a to zvláště ve formě e-learningu (Čelik, 2020). Trendem výzkumné oblasti zaměřené na trenérské vzdělávání je současně výrazný posun ke komplexním empirickým studiím procesů celoživotního učení trenérů (McCarthy, 2020).

Tabulka 3

Počty publikací zaměřených na výzkum trenérského vzdělávání (zdroj vlastní)

Období	Počet publikací	Index nárůstu	Index nárůstu mezi obdobími
1. 7. 2010 – 30. 6. 2013	173	1,00	1,00
1. 7. 2013 – 30. 6. 2016	236	1,36	1,36
1. 7. 2016 – 30. 6. 2019	347	2,01	1,47
1. 7. 2019 – 30. 6. 2022	264	1,53	0,76
1. 7. 2022 – 30. 6. 2025	406	2,35	1,54
Celkem za 15 let	1 426	–	–

Třetí příčku v počtu výzkumných statí obsadilo zaměření na rozvoj a gradaci sportovních trenérů (tematický termín coach development). Jde o téma, jež velmi úzce souvisí s komplexními koncepcemi vzdělávání trenérů, a to zejména ve vztahu k jejich neformálnímu vzdělávání a informálnímu učení. Takto orientovaných výzkumných statí ve sledovaném období kontinuálně přibývalo v rozmezí od 31 do 49 % (tab. 4). Zejména v poslední dekádě věnují výzkumy, orientované na trenérskou profesní gradaci, výraznou pozornost autodiagnostickým a seberefektivním procesům, jež představují jednu z klíčových forem profesního rozvoje. Například Dixon a Bolter (2024) se zaměřili na efektivní implementaci sebereflexe u trenérů univerzitního sportu. Zjištění odhalila, že trenéři využívají seberefektivní otázky, aby lépe porozuměli svým silným stránkám a dokázali i nadále využívat své pozitivní a efektivní zkušenosti. Uvědomování vlastních deficitů jim naopak pomáhá odstraňovat osobní problémy, a především zlepšovat své trenérské působení. V souvislosti s posilováním trenérských autodiagnostických aktivit se objevují kvalitní sebehodnotící nástroje, které přispívají k profesní gradaci trenérů. Například psychometricky ověřený a výzkumně podložený nástroj pro sebehodnocení *Dotazník sportovního trenérství orientovaného na dospělé (Adult-Oriented Sport Coaching Survey – AOSCS; Rathwell et al., 2020)* vychází z andragogických principů, které modifikuje pro sportovní prostředí. Je přímo určený pro podporu sebereflexe a učení trenérů, kteří se věnují dospělým sportovcům. Aktuální využívání a hodnocení tohoto nástroje trenéry zkoumali Callaryová et al. (2024). Výbrani kanadští trenéři považují nástroj *AOSCS* za podnětný a smysluplný pro svoji sebereflexi a dále oceňují jeho přínos pro profesní rozvoj trenérů, především vzhledem k intrapersonální dimenzi trenérství.

Tabulka 4

Počty publikací zaměřených na výzkum rozvoje (gradace) trenérů (zdroj vlastní)

Období	Počet publikací	Index nárůstu	Index nárůstu mezi obdobími
1. 7. 2010 – 30. 6. 2013	60	1,00	1,00
1. 7. 2013 – 30. 6. 2016	88	1,47	1,47
1. 7. 2016 – 30. 6. 2019	131	2,18	1,49
1. 7. 2019 – 30. 6. 2022	171	2,85	1,31
1. 7. 2022 – 30. 6. 2025	243	4,05	1,42
Celkem za 15 let	693	–	–

Ze čtyř nejfrekventovanějších témat v rámci výzkumů trenérství se na posledním místě umístily statě, zaměřené na chování trenérů (tematický termín coach behaviour). Za patnáctileté období sledované databáze vygenerovaly 452 příspěvků. Index nárůstu mezi jednotlivými sledovanými obdobími má snižující tendenci (tab. 5), což dokumentuje oslabování výzkumného zájmu o jedno z původně klíčových témat trenérských analýz, respektive jeho postupné nahrazování novými tématy (viz dále). Na začátku minulé dekády se výzkumy zejména opíraly o behaviorální paradigma. Vycházely například z premisy, že vlastní sebepojetí trenérského chování se liší od vnímání jejich sportovců (Van Sickle et al., 2010), nebo z výzkumných otázek, jak chování trenérů interpretují jejich sportovci a v čem se toto chování liší při koučování od běžné trenérské praxe (Whitley et al., 2011). Nejnovější výzkumy se snaží najít vztahy a vzájemné vlivy mezi chováním trenérů a sportovců, a to například v prostředí sportovních her, v němž podpurné trenérské chování zmírňuje stres a podporuje odolnost a pozitivní týmovou dynamiku (Adiloğullari et al., 2025).

Tabulka 5

Počty publikací zaměřených na výzkum chování trenérů (zdroj vlastní)

Období	Počet publikací	Index nárůstu	Index nárůstu mezi obdobími
1. 7. 2010 – 30. 6. 2013	59	1,00	1,00
1. 7. 2013 – 30. 6. 2016	91	1,54	1,54
1. 7. 2016 – 30. 6. 2019	85	1,44	0,93
1. 7. 2019 – 30. 6. 2022	107	1,81	1,26
1. 7. 2022 – 30. 6. 2025	110	1,87	1,03
Celkem za 15 let	452	–	–

Aktuální obsahové trendy empirických výzkumů trenérství globálně reflektují zejména již stručně charakterizovaná klíčová odborná periodika, orientovaná na sportovní trenérství – *International Sport Coaching Journal* a *Sports Coaching Review*. Především jejich monotematická čísla, jež za sledované období 2010–2025 shrnují tabulky 6 a 7, se věnují současným problémům sportovního trenérství.

Tabulka 6

Monotematická čísla časopisu *International Sport Coaching Journal* (2010–2025)

Ročník	Rok	Číslo	Tematické zaměření	Klíčová slova (vždy trenérství a trenér)	Počet statí
6	2019	3	Globální perspektivy trenérského vzdělávání pro vzdělavatele trenérů	trenérské vzdělávání, vzdělavatel trenérů, celoživotní učení	6
10	2023	3	Trenérství a vzdělávání trenérů v online a digitálním prostředí	ICT, interakce, online vzdělávání, covid-19, vzdělavatel trenérů	6
12	2025	1	Tranzice ve sportovním trenérství	tranzice, kariéra, vzdělavatel trenérů	11

Redakce periodika *International Sport Coaching Journal* připravila celkem tři monotematická čísla, z nichž dvě orientovala právě na výzkumně nejfrekventovanější téma sportovního trenérství – na trenérské vzdělávání (tab. 6). První z nich z roku 2019 se věnovalo globálním perspektivám trenérského vzdělávání a jejich důsledkům pro vzdělavatele trenérů (*International Sport Coaching Journal*, 2019). Jde o relativně nové subtéma v rámci výzkumů trenérského vzdělávání, které jsme již stručně naznačili v předcházejícím textu. Týká se nejenom vzdělávání a rozvoje trenérů, ale zejména profesních aktivit i přípravy osob, jež se podílejí na koncipování i realizaci vzdělávání trenérů a jejich gradaci, pro které ICCE (2014) zavedl termín coach developers, který do češtiny překládáme jako vzdělavatelé trenérů. Callaryová a Gearity (2019, s. 261) zdůrazňují, že pro kvalitní trenérské vzdělávání „...potřebujeme vzdělavatele trenérů, kteří si jsou jisti svou odborností v oblasti profesních, interpersonálních a intrapersonálních znalostí a jsou schopni facilitovat učení trenérů“. Proto je nutné zkoumat klíčové role, kompetence a standardy vzdělavatelů trenérů, abychom následně mohli edukovat kvalitní sportovní trenéry. Všech šest statí tohoto monotematického čísla využilo kvalitativní výzkumný design, který velmi vhodně reagoval na potřebu podrobné analýzy a porozumění životním příběhům a nabyté empirii oslovených vzdělavatelů trenérů. Culver et al. (2019) uskutečnili komplexní evaluační výzkum, jehož cílem bylo zhodnocení vývoje, a zejména implementace nové koncepce trenérského vzdělávání Kanadského národního certifikačního programu pro trenéry, který se opírá o konstruktivistický přístup k učení, a zejména využívá aktivity, zaměřené na studující a na řešení problémů. Výzkum zjišťoval zkušenosti různých aktérů této nové koncepce trenérského vzdělávání, se zvláštním důrazem na vzdělavatele trenérů. Analýza kvalitativních dat potvrdila, že klíčový aspekt efektivního trenérského vzdělání představuje adekvátní, systémová a časově dostatečně saturovaná příprava vzdělavatelů trenérů, podpora jejich kognitivních struktur a rozvoj jejich pedagogických kompetencí, mimo jiné dokázat vhodně skloubit obsah jednotlivých vzdělávacích modulů s konkrétními potřebami vzdělávaných trenérů.

Již připomenutá výzkumná reflexe pandemie onemocnění covid-19 vytvořila markantní impulz pro zaměření dalšího monotematického čísla – *Trenérství a vzdělávání trenérů v online a digitálním prostředí* (*International Sport Coaching Journal*, 2023). Publikované výzkumy reflektovaly nárůst ve využívání informačních technologií a častější propojování reálného života s virtuální realitou v trenérství a trenérském vzdělávání. Řada vzdělávacích a sportovních aktivit, včetně volnočasových, se musela přesunout z reálného

do virtuálního prostoru. Došlo ke skokovému nárůstu digitálně podporovaných sportovních a vzdělávacích aktivit, k posílení distančního trenérství i online vzdělávání trenérů. Popularita online trenérství a trenérského vzdělávání, tedy situace, kdy „...se využívají interaktivní technologie k propojení učících se, zdrojů a trenérů či vzdělavatelů v době, kdy je učební skupina fyzicky oddělena“ (Szedlak et al., 2023, s. 313), narůstala již před pandemií covidu-19. Po jejím propuknutí však musela většina trenérů i jejich vzdělavatelů přejít od osobního kontaktu k online aktivitám, aby během pandemie dodrželi všechny omezující pokyny. Tato nezvyklá situace otevřela nová výzkumná témata, kterým se výzkumníci věnují i nadále v postpandemické době. Výzkumy online trenérství, a to včetně distančního trenérského vzdělávání, se v tomto speciálním čísle zaměřily na jeho efektivitu, a zejména na otázky, jakým způsobem lze zajistit funkční propojení mezi vzdělavateli trenérů a trenéry, aby facilitovalo jejich účelné učení (Szedlak et al., 2023). Teritoriálně se výzkumy digitálních aspektů v trenérství zaměřily především na Evropu, Severní Ameriku a Austrálii. Objevily se však analýzy i z dalších částí světa, například Luguterah et al. (2023) informují o využívání informačních technologií u afrických trenérů během pandemie covidu-19. Nárůst distančního trenérského vzdělávání se odráží i v nových rolích a požadavcích, kladených na vzdělavatele trenérů. Lara-Bercial et al. (2023) dokumentují, že vzdělavatelé trenérů dnes fungují stále častěji nejenom jako tutoři, facilitátoři, mentoři či trenérští experti, ale musí sehrávat zcela novou a významnou roli také jako odborníci, kteří koncipují a designují procesy trenérského učení. Na plnění těchto nových rolí však vzdělavatelé trenérů obvykle nejsou plnohodnotně připraveni.

Zatím poslední monotematické číslo časopisu *International Sport Coaching Journal* (2025) se zaměřilo na *Tranzici ve sportovním trenérství*. Jeho jedenáct výzkumných statí (tab. 6) se nevěnovalo tranzici ve významu změny genderové identity, jež spadá do připomenuté výzkumné oblasti gender a trenérství, ale zkoumalo aspekty profesní tranzice, tedy významného fenoménu soudobého dynamického trhu práce. Cílem tohoto speciálního čísla bylo analyzovat a pochopit kariérní tranzice v rámci sportu, především v trenérské kariéře. Přestože jde o globálně velmi aktuální téma, výzkumu tranzice ve sportovním trenérství se prozatím nevěnovala odpovídající pozornost. Autoři analyzovali zejména způsoby, jakými se trenéři adaptují na své role, jak se v nich orientují, jak si je udržují či jaký v nich mají progres. Jednotlivé empirické příspěvky vycházely z psychologických, sociologických, pedagogických i manažerských perspektiv a zkoumaly podstatné faktory, jež ovlivňují trenérskou kariéru. Zaměřovaly se na již relativně standardní výzkumné problémy, spojené například s přechodem aktivního sportovce do trenérské role, s kariérním postupem sportovních trenérů nebo jejich mezinárodní mobilitou. Výstupy převážně kvalitativních výzkumných designů nejčastěji tvořily případové studie, včetně podrobných analýz životního příběhu konkrétních trenérů. K inovativním výzkumným tématům mimo jiné patří tranzice aktivního trenéra do role vzdělavatele trenérů. Stephens et al. (2025), kteří podrobně zkoumali zkušenosti začínajících vzdělavatelů trenérů ve Spojeném království, upozornili na zásadní specifika spojená s profesní tranzicí trenéra do role vzdělavatele trenérů. Nutná je mimo jiné restrukturalizace jejich profesního vědění, rozvoj pedagogických kompetencí a podpora osobní motivace pro další vzdělávání. Dieffenbachová et al. (2025) současně zdůrazňují další

výzkumné problémy tohoto fenoménu, které by se měly rozšířit i mimo oblast vrcholového sportu, zahrnout zkušenosti marginalizovaných skupin, prozkoumat institucionální a politické efekty a zvážit osobní a systémové dopady trenérské tranzice. Výzkumnou pozornost by bylo dále vhodné věnovat problematice odchodu z trenérské profese, včetně prakticky neprozkoumaného fenoménu opětovného návratu do trenérské role.

Odborná redakce časopisu *Sports Coaching Review* v letech 2012, kdy vyšel jeho první ročník, až 2025, koncipovala osm monotematických čísel (tab. 7). První z nich vyšlo v roce 2016 s názvem *Sportovní trenérství ve filmu*. Zpracované statě podtrhly jedinečnost sportovního trenérství a jeho potřebnou kvalitativní reflexi, jež se objevuje i v řadě filmů. Cílem monotematického čísla proto bylo analyzovat filmové ztvárnění sportovních trenérů a současně naznačit některé možnosti, kdy by výzkum uměleckých modelů filmových trenérů mohl nejenom inspirovat reálné sportovní trenérství, ale mohl mu i škodit (Bonzel & Chare, 2016). Editori současně reagovali na absenci aktuálních studií zaměřených na charakteristiku trenérů a trenérství ve sportovních filmech. Poslední a přelomovou studií na toto téma totiž publikoval Crawford (1992) již před více než 30 lety. Doložil, že černobílé rozdělení portrétů sportovních trenérů pouze na dobré (vstřícné, motivující a empatické) a špatné (zneužívající, agresivní a diktátorské) je reduktivní. Nové studie, které analyzovaly i některé aktuální sportovní dokumenty, se proto snažily tento černobílý pohled oslabit. Například kritická diskurzivní analýza dvou britských sportovních filmů plasticky ilustruje profesionalizaci sportovního trenérství ve Spojeném království a náročnou sociální identifikaci sportovních trenérů v jejich sportovním prostředí (Jolly & Lyle, 2016).

Tabulka 7
Monotematická čísla časopisu *Sports Coaching Review*

Ročník	Rok	Číslo	Tematické zaměření	Klíčová slova (vždy trenérství a trenér)	Počet statí
5	2016	1	Sportovní trenérství ve filmu	film, sportovní film	7
5	2016	2	Trenérství v Brazílii	Brazílie, trenérské vzdělávání	4
6	2017	2	Emoce v trenérství	emoce, afektivní procesy, burnout	6
8	2019	1	Trenérství s Foucaultem: problematizace sportovní disciplinární logiky pro nové pojetí efektivního trenérství	Foucault, efektivní trenérství	5
11	2022	1	Nové možnosti: rozšíření výzkumu a praxe ve sportovním trenérství	sociální výzkum, kritická pedagogika, gender	6
12	2023	1	Péče ve sportovním trenérství	péče, podpora, well-being	6
13	2024	1	Etnometodologické a konverzačně analytické studie trenérství	entometodologie, sociální interakce, objevování, instrukce	6
14	2025	1	Evropská trenérská praxe: historické perspektivy rozšiřování a předávání trenérského vědění	historie, biografie, empirie, komunita, 19. století	7

Poprvé a dosud naposledy redakce časopisu *Sports Coaching Review* (2016) připravila v jednom roce dvě monotematická čísla. Druhé z nich podrobně přiblížilo

trénérství v Brazílii, a to s cílem rozšířit již relativně uzavřený okruh přispěvatelů, a především obohatit výzkumná témata o trenérské koncepty, které vznikly ve vzdáleném kulturním prostředí (Jones, 2016). Jednotlivé statě například analyzují programy pro přípravu trenérů v Brazílii (Milistetd et al., 2016) nebo emancipační proces a profesní gradaci trenérek moderní gymnastiky, k nimž zejména přispěla sdílená praxe a absolvované specializační kurzy (Carbinatto et al., 2016).

Potrac et al. (2017) konstatují, že dosavadní výzkumy sportovního trénérství nevěnují odpovídající pozornost afektivním procesům, protože v jejich teoretických východiscích dominují zejména kognitivní paradigmaty. Toto zjištění proto vedlo k přípravě dalšího monotematického čísla (*Sports Coaching Review*, 2017), orientovaného právě na generování a strukturování emocí v rámci komplexní vztahové sítě, jejíž klíčovou součástí tvoří sportovní trenéři. Emoce, jako je radost, hrdost, pocit viny či hněv, totiž tvoří permanentní společníky trenérských aktivit a nelze je ve výzkumech negovat. Kvalitativně orientované studie konkrétně analyzují například význam vášně i paranoi v trénérství amatérského ženského fotbalového týmu, pocit viny trenérů, spojený se zraněním jejich sportovců, nebo spektrum emocionálních a subjektivních rysů trenérů, pracujících s nemocnými a zraněnými vojáky v rámci golfového intervenčního programu. Zvláště významné výzvy pro zlepšení podmínek náročné trenérské práce má studie McNeillové et al. (2017). Zaměřila se na interpretaci subjektivních pocitů trenérů, kteří trpí syndromem vyhoření, s cílem popsat a pochopit komplexní emocionální povahu tohoto syndromu. Kvalitativní analýza dat potvrdila význam emocí, včetně úzkosti, hněvu, apatie či sklíčenosti, jež mají negativní dopad na vyhoření trenérů. Autoři studie současně doporučují intervenční výzkumy, jež by trenérům pomáhaly zvládat své emoce a předcházet syndromu vyhoření.

V úvodu dalšího monotematického čísla (*Sports Coaching Review*, 2019), označeného titulem *Trenérství s Foucaultem: problematizace sportovní disciplinární logiky pro nové pojetí efektivního trénérství*, se Denison et al. (2019) zamýšlejí nad lákavě znějícím ideálem dokonalého trenéra. Varují však, že perfektní trenér by se patrně dominantně opíral pouze o představy, že se efektivita pojí s racionálním, maskulinním a vědeckým přístupem. Dokonalý trenér by navíc pravděpodobně využil svoji moc a znalosti, aby neadekvátním způsobem postupně omezoval potřebný prostor, čas i postupy, které by naopak byly pro autonomní sportovce vhodnější. „I dobře míněná trenérská mantra adresovaná sportovcům, jako například ‚zaměřte se na proces‘, ve skutečnosti znamená ‚trénujte tímto konkrétním způsobem‘, na rozdíl od učení se a rozvoje, který odpovídá jedinečným kontextům, potřebám i realitě, jež obklopuje život nás i ostatních“ (Denison et al., 2019, s. 1). Snaha stát se dokonalým trenérem by tak naopak mohla vyústit v nezodpovědný, samolibý a neprofesionální přístup ke sportovcům. Na tyto filozofické úvahy o sportovním trénérství navazuje dalších pět výzkumných statí, jejichž autoři za využití sociálních koncepcí Michela Foucaulta, zejména jeho chápání moci, problematizují standardní sportovní disciplinární logiku a hledají nové přístupy k efektivnímu trénérství. Zehntner a McMahonová (2019) ve svém kvalitativním výzkumu využili narativní etnografii, aby interpretovali zkušenosti začínajících australských trenérů plavání,

kteří získali při spolupráci se svými mentory v rámci předepsaného programu trenérského vzdělávání. V interpretaci výsledků věnují především pozornost nenápadnému nátlaku, kterým mohou mentoři ovlivňovat začínající trenéry, a složitým mocenským vztahům, které se mezi nimi rozvíjejí. Jejich studie ilustruje, jak může ve vztazích mezi mentorem a mentee postupně docházet k podřízenosti začínajících trenérů, kteří jsou vedeni a kontrolováni takovým způsobem, aby jejich trenérská praxe i myšlení odpovídalo koncepci jejich mentorů i kulturně akceptovanému trenérskému modelu.

Zejména z hlediska metodologických inovací výzkumu trenérství přineslo řadu podnětů další speciální číslo časopisu *Sports Coaching Review* (2022). Jeho editoři primárně vycházeli ze snahy překonat tradiční a disciplinárně ohraničená východiska analýz sportovního trenérství a nabídnout nové koncepční rámce a metodologické přístupy k tomuto fenoménu (Barker-Ruchti & Purdy, 2021). Na jejich výzvu reagovala řada výzkumníků i vědeckých týmů z různých částí světa, z nichž recenzenti vybrali šest zásadních statí. Nové teoretické přístupy k výzkumu sportovního trenérství například nabízí aplikace teorie aktér-síť (ANT). V intencích tohoto teoretického sociálního modelu, jenž zdůrazňuje existenci všech subjektů v rámci neustále se měnících vztahových sítí a vzájemných interakcí, je třeba umístit sportovce do centra všech aktivit (Kerr et al., 2022). Toto primární postavení sportovce, a to spíše než trenéra, tréninku nebo sportovní instituce, autorům umožňuje jeho chápání jako heterogenní entity ve vztahové síti. Uvedený koncept současně neguje představu, že existuje pouze jedno základní biologické tělo jako podstata sportovního výkonu, a naopak vyzdvihuje holistický přístup ke sportovci. Kerr et al. (2022) se za podpory výsledků dvou kvalitativních případových studií domnívají, že pohled na sportovce, jako na mnohonásobně se odehrávající entitu, by mohl vytvářet efektivní východiska pro přehodnocování zavedené trenérské praxe. Analogická teoretická východiska, která podtrhují trenérství jako sociální aktivity orientované na sportovce, využívá Langová (2022). Opírá se o sociálně konstruktivistické myšlenky moderní sociologie dětství a zdůrazňuje, že je nutné zapojovat děti a mladé sportovce do sportovního tréninku takovým způsobem, aby si mohli permanentně uvědomovat svá zákonná práva. Další metodologické a tematické podněty pro výzkumy trenérství se opírají o živou problematiku transgenderu ve sportu, o využívání kritické pedagogiky ve vzdělávání trenérů nebo o Wittgensteinův terapeutický přístup k filosofii, který může pomoci zamyslet se nad podstatou a smyslem sportovního trenérství.

Výzkumné statě následujícího monotematického čísla (*Sports Coaching Review*, 2023) navazují na již připomenutou premisu, že podstatu trenérství tvoří sociální interakce mezi sportovcem a trenérem, kterou determinuje konkrétní a dynamický kontext například rekreačního nebo vrcholového sportu. Cronin (2023) uvádí, že tradiční pohled na trenérství vycházel z předpokladu, že lidské vztahy by měly mít charakter péče, kdy trenéři podporují sportovní, případně i další potřeby sportovců. Současné znalosti o charakteru této péče jsou však neúplné, protože dosud v takto orientovaných výzkumech dominovaly perspektivy trenérů a sportovci většinou neměli možnost vyjádřit své osobní zkušenosti a potřeby související s péčí. Šest výzkumných statí proto zjišťuje především pohledem samotných sportovců péči jejich trenérů, a to v různých sportovních kontextech i v odlišných zemích (Švédsko, Velká Británie, USA a Austrálie). Například Gano-Overway (2023) pomocí narativních rozhovorů analyzuje zkušenosti amerických vysokoškolských studentů, bývalých

středoškolských sportovců, které měli se svými trenéry. I když byl každý příběh jedinečný, objevily se v nich čtyři koncepce trenérské péče – podpora a povzbuzování sportovců, vytváření komunity a vzájemného propojení, vyvažování péče s dalšími aspekty týmové kultury a pomoc při zapojení do náročného sportovního prostředí. V rámci sumarizace celého monotematického čísla Cronin (2023, s. 5) vymezuje řadu podnětných výzkumných otázek, jež jednak charakterizují „...péči jako základní aspekt sportovního trenérství“, a které mohou současně tvořit východisko pro nové výzkumy, mimo jiné i v našem specifickém sportovním prostředí:

Jaká nová teoretická východiska mohou pomoci lépe porozumět péči v trenérství?

Jak lze ovlivnit a modifikovat systémové procesy s cílem rozvíjet kulturu péče také ve sportu?

Jak můžeme dále zpochybňovat, definovat a vysvětlovat koncepty typu „náročná láska“, abychom mohli sportovcům skutečně nabízet výzvy a současně se vyhnout překračování nepsaných hranic?

Jak mohou trenéři, rodiče a sportovci harmonicky spolupracovat, aby zajistili adekvátní péči o sportovce?

Jaká jsou práva a potřeby sportovců, kteří jsou i nadále marginalizováni, například sportovci se zdravotním postižením, a jak mohou pečující trenéři tyto jedince podporovat?

Jakou péči poskytujeme trenérům, kteří vykonávají pečovatelské trenérské aktivity?

Na zejména metodologicky orientované monotematické číslo časopisu z roku 2022 navázalo i další speciální vydání *Sports Coaching Review* (2024), s podtitulem *Etnometodologický výzkum trenérství*.

I jeho aktuální studie tak opět podtrhly, že se výzkumy sportovního trenérství vždy úzce propojují s metodologickými přístupy sociálních věd, a to vedle psychologie zejména s teoretickými sociologickými diskusemi, k nimž mimo jiné patří právě etnometodologie. Etnometodologie, jež tvoří významný proud soudobé sociologie, se zabývá především analýzou každodenních sociálních interakcí a rozбором metod, jež lidé v interakci používají k tomu, aby porozuměli světu, v němž žijí, a aby mu dali smysl a racionalitu z hlediska svých praktických cílů (Petrusek, 2017). Impulzem pro toto speciální číslo se stal workshop v roce 2022 etnometodologicky orientovaných akademiků na italské Univerzitě v Trentu. Diskutovali o možnostech výzkumu sportovního trenérství, který se metodologicky opírá o etnometodologii, jež respektuje sociální rysy trenérství a analyzuje jeho reálnou interakční praxi, jež tvoří základ trenérských kompetencí (Corsby et al., 2024). Jednu z šesti podrobných kvalitativních analýz trenérství, jež využili etnometodologické paradigma, tvoří rozbor tréninku parkouru. Sánchez-García (2024) za využití osmiměsíčního zúčastněného pozorování, které uskutečnil v parkourové hale v Madridu, vysvětluje emocionální dimenzi trenérství parkouru jako stálé hledání rovnováhy mezi sebevědomím a strachem, jež se v každém okamžiku projevuje ve vyjednávání očekávaných výkonů sportovců. Tyto interakce mezi trenérem a sportovci během tréninku představují konkrétní sociální uspořádání, jež může vést k pozitivním nebo negativním momentům – podstatně ovlivňuje sociální vztahy v tréninkové skupině a samotné dynamické vyjednávání tvoří klíčový prvek, který determinuje rozvoj sportovní úrovně parkouristů. Závěry studie ukazují, že si sportovní trenéři musí uvědomovat skutečnost, že trenérství není

jednosměrný přenos vědění od trenéra, jenž ví, ke sportovcům, kteří to ještě neznají. „Trenérství se v praxi uskutečňuje prostřednictvím komplexního interakčního systému složeného z instrukcí, výkonů, očekávání, příkladů, kopírování, napodobování a přizpůsobování autentického řešení a provedení pohybů, které objevili (nebo nenalezli) ostatní, a shodným očekáváním mezi jeho účastníky (trenérem a sportovci)“ (Sánchez-García, 2024, s. 102).

Pro dosud poslední monotematické číslo časopisu *Sports Coaching Review* (2025) editoři zvolili název *Historické perspektivy rozšiřování a předávání trenérského vědění*, jenž evokuje ne empirický, ale historický výzkum. Vzhledem k zaměření této studie na empirické výzkumy trenérství posledních 15 let proto jenom stručně připomeňme možné a patrně i efektivní prolínání historického bádání s analýzami současného sportu. Editoři tohoto speciálního čísla oprávněně upozorňují, že i když se empirické výzkumy sportovního trenérství zaměřují na soudobé situace, teoretická východiska těchto studií by měla obsahovat alespoň stručný přehled podstatných historických a kulturních konsekvencí. Ty však většinou chybí, i když bezesporu soudobé zkoumané oblasti trenérství významně determinují. Empiricky orientovaní vědci by se proto měli více zamýšlet i nad tím, proč a jakým způsobem vznikly oblasti soudobého trenérství, které tvoří předmět jejich výzkumu (Day et al., 2025).

SHRNUTÍ

Kvantitativní orientace obsahové analýzy výzkumů sportovního trenérství ukázala, že v posledních patnácti letech došlo ve sledovaných vědeckých databázích, jež sdružují elektronické informační zdroje Masarykovy univerzity, k výraznému navýšení takto zaměřených vědeckých statí, a to o 164 %. V pěti sledovaných tříletých obdobích se počet výzkumných statí zvyšoval v rozmezí od 6 do 50 %. Nárůst výzkumů trenérství však nebyl v rámci analýzy čtyř identifikovaných tematických oblastí rovnoměrný. Nejčastější výzkumná pozornost se věnovala genderové problematice trenérství, jež měla v monitorovaných tříletých obdobích stálý nárůst a za posledních 15 let se počet takto orientovaných statí zvýšil o 343 %. Výzkum trenérského vzdělávání, kterému se již několik dekad věnuje stabilní publikační pozornost, překvapivě obsadil až druhou příčku. V celém sledovaném období se počet výzkumných statí s tímto zaměřením zvýšil o 135 %, současně však tato výzkumná tematika zaznamenala v rámci čtyř sledovaných výzkumných oblastí i nejvyšší pokles, a to o 24 % v letech 2019–2022. Následující kvalitativní analýza však naznačuje, že problematika trenérského vzdělávání nadále představuje klíčový výzkumný problém v reflexi trenérství, protože je například velmi často součástí výzkumů genderové disproporce, trenérského chování, profesní gradace nebo zvláště aktuálních otázek orientovaných na přípravu vzdělavatelů trenérů.

Výzkumné zaměření na rozvoj a gradaci sportovních trenérů obsadilo třetí příčku. Této tematice, jež ve sledovaném období zaznamenala 305% nárůst, výzkumníci věnovali – obdobně jako genderové problematice – ve všech čtyřech tříletých obdobích narůstající pozornost bez výraznějších výkyvů. Na posledním místě se mezi kvantitativně sledovanými dílčími tématy výzkumů trenérství umístily empirické analýzy chování sportovních trenérů. Toto téma mělo současně v rámci všech sledovaných výzkumných oblastí i nejnižší nárůst, a to pouze o 87 %. Opět můžeme na základě uskutečněné kvalitativní analýzy předpokládat, že mnohé výzkumy trenérského chování se v posledních letech zastřešují spíše dalšími tematickými

termíny, k nimž například patří celoživotní učení, sociální interakce, péče, podpora, spokojenost, vyhoření nebo profesní tranzice.

Jsmo si plně vědomi, že uvedené kvantitativní údaje, týkající se počtu empirických statí zaměřených na výzkum sportovního trenérství, mají pouze orientační charakter. Mnohé tituly, které vygenerovaly vědecké databáze, jež sdružují elektronické informační zdroje Masarykovy univerzity, se v posledních 15 letech věnují několika různým, i když vzájemně vždy úzce propojeným aspektům trenérství. Kvantitativní výsledky reflektují předmětové selekční jazyky, jež využívají specifikovaná klíčová slova i názvy jednotlivých dokumentů. Konečný výběr titulů tak primárně determinují již samotní autoři a jejich preference ve výběru klíčových slov i formulace názvu výzkumné statě. Tyto aspekty, podstatné pro vygenerované kvantitativní údaje, tak nemusí ve všech případech pokrývat všechny zkoumané problémy či logické a důležité překrývy dílčích témat ve výzkumech trenérství.

Podrobnější pohled na aktuální témata ve výzkumech sportovního trenérství jsme ve sledovaném období uskutečnili za využití kvalitativní obsahové analýzy monotematických čísel dvou klíčových odborných časopisů zaměřených na tuto oblast – *International Sport Coaching Journal* a *Sports Coaching Review*. I když se v rámci názvů speciálních čísel obou uvedených periodik objevovaly specifické oblasti, převládající tematické zaměření výzkumných statí tvořily holisticky reflektované sociální aspekty sportovního trenérství, zejména humanistická orientace na sportovce či na učícího se trenéra, a to v rámci velmi často analyzované problematiky trenérského vzdělávání. Podrobný empirický výzkum sociálních aspektů trenérství v analyzovaných statích umožnily zcela dominantní a vhodně aplikované kvalitativní výzkumné designy.

Současně si uvědomujeme, že stručně uvedená obsahová analýza monotematických čísel dvou klíčových odborných periodik, zaměřených na výzkum trenérství, ilustruje pouze vybrané tematické trendy. Obsahové zaměření analyzovaných speciálních čísel, jak mnohdy uvádějí i samotní editoři, odráží nejenom globální diskusi o klíčových prioritách současného trenérství, ale v některých případech vychází i z odborných názorů a preferencí jejich editorů. Například ze snahy rozšířit relativně uzavřenou komunitu výzkumných pracovníků (viz statě o brazilském trenérství), reagovat na metodologické zaměření vybrané skupiny výzkumníků (viz etnometodologie a trenérství), pokrýt delší dobu nerefléktované téma (viz trenérství a film) nebo prozkoumat objektivní změny, jež v trenérství způsobila pandemie covidu-19 (viz trenérství a vzdělávání trenérů v online prostředí).

Vedle výzkumných témat, jimž se věnovala speciální čísla časopisů *International Sport Coaching Journal* (2014–2025) a *Sports Coaching Review* (2012–2025), uvedme i některá další, která přináší společně s rozvojem teoretického vědění i podstatně podněty pro zlepšení současného sportovního trenérství. Patří k nim zejména kvalitativní výzkumy pracovní spokojenosti a pohody (wellbeing) trenérů, s níž úzce souvisejí analýzy zaměřené na problém, jak zvládají nejenom trenérky, ale i trenéři rovnováhu mezi psychicky a časově náročnou trenérskou prací a vlastní rodinou. K inovativním výzkumným tématům patří již připomenutá problematika vzdělavatelů trenérů. Zejména se dále specializuje, a to společně se spíše kritickými analýzami současných koncepcí jejich vzdělávání, na snahy vymezit klíčové rysy a dosud převážně spornou profesní identitu vzdělavatelů trenérů.

Ke globálně respektovaným tématům, jež přispívají rozvoji trenérství, patří využívání přenosu dobré praxe. Dosud se tato problematika zkoumala především v rámci tak zvaného irl-sportu, tedy sportu ve skutečném životě a reálném prostředí. V souvislosti s dynamickým rozvojem esportu se nabízejí nové výzkumné možnosti, a to nejenom zaměřené na sdílení dobré praxe a odborného vědění mezi irl-sportem a esportem, ale i na možnosti tohoto transferu mezi trenéry esportu a irl-sportu. Na uvedené a prakticky zcela inovativní výzkumná téma se zaměřili Watson et al. (2022), kteří se domnívají, že některé specifické rysy trenérství esportů se mohou aplikovat v „klasickém“ sportovním trenérství. K takovým oblastem může například patřit efektivní fungování mezinárodních sociálních sítí, bleskové předávání informací online (například o sportovních výkonech nebo jejich efektivních analýzách), sdílení zkušeností formou optimalizace komunikace mezi členy týmu, i když pracují pod značným časovým tlakem, nebo schopnost neustále vymýšlet nové strategie a rychle řešit nepředvídatelné změny, protože trenéři esportu bleskově reagují mimo jiné na nejnovější vývoj ve hře. Watson et al. (2022) současně upozorňují, že při aplikaci uvedených podnětů je třeba postupovat obezřetně a současně budou nutné další, například etnografické nebo případové studie, které pomohou pochopit, „...jak se mohou sportovní trenéři obohacovat nebo těžit z prostředí esportů“ (Watson et al., 2022, s. 279).

ZÁVĚR

Empirické výzkumy sportovního trenérství se extenzivně rozvíjejí již více než pět dekad. Uvedený trend potvrdila jejich obsahová kvantitativní analýza zaměřená na anglicky traktované výzkumné statě, uveřejněné ve vědeckých databázích dostupných v rámci elektronických informačních zdrojů Masarykovy univerzity. Výzkumy trenérství vykázaly za posledních 15 let nárůst o 164 %. Tematicky se v tomto sledovaném období nejčastěji zaměřovaly na genderovou problematiku trenérství, na vzdělávání sportovních trenérů, na jejich gradaci a chování. Z hlediska počtu publikovaných výzkumných zpráv sice převažovaly genderové analýzy trenérství, které však velmi často obsahovaly, obdobně jako výzkumy rozvoje a gradace trenérů či trenérského chování, také problematiku trenérského vzdělávání, která tak nadále představuje vůdčí výzkumné téma sportovního trenérství.

Uskutečněná kvalitativní analýza se zaměřila na deskripci aktuálních témat ve vybraných výzkumech sportovního trenérství. Potvrdila, že stěžejní téma ve výzkumech trenérství nadále představuje široce koncipovaná problematika trenérského vzdělávání. Tato analýza současně reflektovala trend, jenž byl markantní již od počátků rozvoje empirických výzkumů sportovního trenérství, a to velmi úzkého propojení s metodologickými a obsahovými aspekty základních sociálních věd. Nejfrekventovanější, dominantně kvalitativně koncipované výzkumy, zaměřené na trenérské vzdělávání, včetně přípravy vzdělavatelů trenérů, a dále na genderové problémy trenérství, na chování a gradaci trenérů či na jejich profesní tranzici, zejména korelují s obecnějšími koncepty, metodologickými přístupy a výzkumnými tématy sociologie, psychologie a pedagogiky. Jejich užší paradigma, například entometodologie, kritická pedagogika nebo Foucaultovo dekodování mocenských struktur, pomáhají popsat a interpretovat sociální a interakční podstatu sportovního trenérství, jež by mělo vycházet z klíčového principu orientace na sportovce, ve vzdělávání trenérů i jejich vzdělavatelů pak ze

zaměření na učící se trenéry. Analýza obsahového zaměření zahraničních výzkumů trenérství, především z angloamerického sportovního prostředí, může současně inspirovat potřebné nové empirické výzkumy v našich specifických středoevropských podmínkách, jež mají odlišná historická i sociokulturní východiska.

LITERATURA

- ADIOĞULLARI, İ., ŞENEL, E., KERR-CUMBO, R., & AYDEMİR, R. (2025). Exploring the interplay of coach behaviours, team resilience, support perception, and collective efficacy in young team athletes. *BMC Sports Science, Medicine & Rehabilitation*, 17(1), 227. <https://doi.org/10.1186/s13102-025-01277-1>.
- BARKER-RUCHTI, N., & PURDY, L. (2021). New possibilities: extending research and practice in sports coaching. *Sports Coaching Review*, 11(1), 1–4. <https://doi.org/10.1080/21640629.2021.1990657>.
- BONZEL, K., & CHARE, N. (2016). Sports coaching on film. *Sports Coaching Review*, 5(1), 1–13. <https://doi.org/10.1080/21640629.2016.1198584>.
- CALLARY, B. (2023). Celebrating 10 years of sport coaching research publications: Past context and future directions. *International Sport Coaching Journal*, 10(1), 1–2. <https://doi.org/10.1123/iscj.2022-0089>.
- CALLARY, B., BELALCAZAR, C., RATHWELL, S., & YOUNG, B. W. (2024). A self-reflective toolkit of adult-oriented coaching practices in masters sport. *International Sport Coaching Journal*, 11(1), 53–62. <https://doi.org/10.1123/iscj.2022-0069>.
- CALLARY, B., & GEARITY, B. (2019). Coach Developer Special Issue: Global Perspectives in Coach Education for the Coach Developer. *International Sport Coaching Journal*, 6(3), 261–262. <https://doi.org/10.1123/iscj.2019-0067>.
- CAMPBELL, S., MILLS, J., ATKINSON, O., GEARITY, B., KUKLICK, C., & MCCULLICK, B. (2023). Engaging in paradigmatic dialogue: A bibliometric analysis of coaching scholarship from 1970 to 2020. *International Sport Coaching Journal*, 10(1), 16–28. <https://doi.org/10.1123/iscj.2021-0045>.
- CARBINATTO, M. V., GAMARANO DE FREITAS, E., & DESSUPOIO CHAVES, A. (2016). Women's artistic gymnastics coaches in Brazil: from opportunity to Olympic games. *Sports Coaching Review*, 5(2), 163–173. <https://doi.org/10.1080/21640629.2016.1201358>.
- CLOES, M., LENZEN, B., & TRUDEL, P. (2009). Analysis of coaching science research published in French speaking journals from 1988–2007. *Staps*, 83(1), 7–23. <https://doi.org/10.3917/sta.083.0007>.
- CORSBY, C. L. T., & HALL, E. T. (2024). A legacy of CRiC special issue: engendering critical debate within sport coaching research. *Sports Coaching Review*, 13(2), 159–166. <https://doi.org/10.1080/21640629.2024.2338336>.
- CORSBY, C. L. T., SÁNCHEZ-GARCÍA, R., & JENKINGS, K. N. (2024). Ethnomethodological and conversation analytic (EMCA) studies of coaching in sport: a coaching special issue. *Sports Coaching Review*, 13(1), 1–12. <https://doi.org/10.1080/21640629.2023.2291252>.
- CRAWFORD, S. (1992). The bad coach in contemporary sporting films: An analysis of caricature, character and stereotype. *Applied Research In: Coaching And Athletics Annual*, 6, 46–61.
- CRONIN, C. (2023). Care in sport coaching: different perspectives and alternative voices. *Sports Coaching Review*, 12(1), 1–5. <https://doi.org/10.1080/21640629.2022.2164836>.
- CULVER, D. M., WERTHNER, P., & TRUDEL, P. (2019). Coach developers as ‘facilitators of learning’ in a large-scale coach education programme: One actor in a complex system. *International Sport Coaching Journal*, 6(3), 296–306. <https://doi.org/10.1123/iscj.2018-0081>.
- ÇELİK, A. (2020). A systematic review on examination of e-learning platforms in sports education. *African Educational Research Journal*, 8(2), 292–296.
- DAY, D., LOUDCHER, J. F., & VAUCELLE, S. (2025). Sports coaching histories and biographies: a raison D’être. *Sports Coaching Review*, 14(1), 1–22. <https://doi.org/10.1080/21640629.2024.2321804>.
- DEMPSEY, N., COPE, E., RICHARDSON, D. J., LITTLEWOOD, M. A., & CRONIN, C. (2024). An examination of content knowledge in formal coach education curriculum. *Sport, Education and Society*, 29(2), 221–239. <https://doi.org/10.1080/13573322.2022.2131761>.

- DENISON, J., JONES, L., & MILLS, J. P. (2019). Becoming a good enough coach. *Sports Coaching Review*, 8(1), 1–6. <https://doi.org/10.1080/21640629.2018.1435361>.
- DIEFFENBACH, K., BLACKETT, A., RYNNE, S., & CHRONI, S. (2025). Navigating a path: Multidisciplinary perspectives on transitions in sport coaching. *International Sport Coaching Journal*, 12(1), 1–7. <https://doi.org/10.1123/iscj.2024-0133>.
- DIXON, M., & BOLTER, N. D. (2024). Collegiate coaches' reflective inquiry processes to manage performance demands. *International Sport Coaching Journal*, 11(2), 169–178. <https://doi.org/10.1123/iscj.2022-0045>.
- GANO-OVERWAY, L. A. (2023). Athletes' narratives of caring coaches who made a difference. *Sports Coaching Review*, 12(1), 47–67. <https://doi.org/10.1080/21640629.2021.1896208>.
- GILBERT, W. D., & TRUDEL, P. (2004). Analysis of coaching science research published from 1970–2001. *Research Quarterly for Exercise and Sport*, 75(4), 388–399. <https://doi.org/10.1080/02701367.2004.10609172>.
- GILBOURNE, D. (2012). Contemplations on sport, complexity, ages of being and practice. *Sports Coaching Review*, 1(1), 4–16. <https://doi.org/10.1080/21640629.2012.689491>.
- GOSAI, J., JOWETT, S., & RHIND, D. J. (2024). A “Think Coach, Think Male” Phenomenon: Women coaches' experiences of development, progression, and retention in coaching within the United Kingdom. *International Sport Coaching Journal*, 11(2), 179–188. <https://doi.org/10.1123/iscj.2022-0007>.
- HARRIS, K., JONES, R., & SANTOS, S. (2024). Alienation, othering and reconstituting: An alternative future for women's coach education. *Quest*, 76(2), 154–168. <https://doi.org/10.1080/00336297.2023.2258245>.
- HARVANOVÁ, J., & ŠTĚRBOVÁ, D. (2021). Trenérův a jejich interakční styl z pohledu sportovců. *Tělesná kultura*, 44(1), 18–25. <https://doi.org/10.5507/tk.2021.007>.
- HIRSCH, K. E., LOUGHEAD, T. M., BLOOM, G. A., & GILBERT, W. D. (2023). Reviewing original research articles published in the International Sport Coaching Journal. *International Sport Coaching Journal*, 10(1), 3–15. <https://doi.org/10.1123/iscj.2022-0042>.
- International Council for Coaching Excellence, Association of Summer Olympic International Federations, & Leeds Beckett University (2014). *International coach developer framework (version 1.1)*. Champaign, IL: Human Kinetics.
- International Sport Coaching Journal* (2014–2025). ICCE.
- JAKUBCOVÁ, K., JŮVA, V., & ROČEK, M. (2020). Trenérství a ženy – organizační a projektová podpora. *Česká kinantropologie*, 24(3–4), 20–37.
- JOLLY, S., & LYLE, J. (2016). The traditional, the ideal and the unexplored: sport coaches' social identity constructs in film. *Sports Coaching Review*, 5(1), 41–53. <https://doi.org/10.1080/21640629.2016.1175752>.
- JONES, R. L. (2016). Editorial. *Sports Coaching Review*, 5(2), 131. <https://doi.org/10.1080/21640629.2016.1203513>.
- JONES, R. L., POTRAC, P., CUSHION, C., & RONGLAN, L. T. (2011). *The sociology of sports coaching*. London: Routledge.
- Journal of Coaching Education* (2008–2013). ICCE.
- KERR, R., EDWARDS, S., & KONOVAL, T. (2022). The athlete-as-network and the athlete multiple: potential contributions of actor-network theory to sports coaching research. *Sports Coaching Review*, 11(1), 5–22. <https://doi.org/10.1080/21640629.2021.1995238>.
- KOH, K. T., LEE, T. P., & LIM, S. H. (2018). The Internet as a source of learning for youth soccer coaches. *International Journal of Sports Science & Coaching*, 13(2), 278–289.
- KOTLÍK, K., & JANSÁ, P. (2020a). Informovanost trenérů o mimosportovních aktivitách svěřenců. *Česká kinantropologie*, 24(3–4), 9–19.
- KOTLÍK, K., & JANSÁ, P. (2020b). Sebevzdělávání trenérů z pohledu ekonomického charakteru jejich trenérské činnosti. *Studia Kinanthropologica*, 21(2), 159–169. <https://doi.org/10.32725/sk.2020.048>.
- LANG, M. (2022). Advancing children's rights in sport: coaching, childhood agency and the participatory agenda. *Sports Coaching Review*, 11(1), 41–63. <https://doi.org/10.1080/21640629.2021.1990655>.

- LARA-BERCIAL, S., HODGSON, G., LARA-BERCIAL, P., QUINN, S., O'LEARY, D., & VAN DER HAEGEN, K. (2023). The coach developer as a learning designer: An insight into the development of the ICOACHKIDS massive open online courses. *International Sport Coaching Journal*, 10(3), 410–420. <https://doi.org/10.1123/iscj.2022-0092>.
- LAVOI, N. M. (Ed.) (2016). *Women in sports coaching*. London: Routledge.
- LOUDCHER, J.-F. (2017). Coaching, a central concept in sport sciences? Comparative and differentiated cultural investigation into its evolution and its current and future application. *Staps*, 115(1), 7–23. <https://doi.org/10.3917/sta.115.0007>.
- LUGUTERAH, A. W., ABONYI, U., YEBOAH, R., & KUBAYI, A. (2023). Interaction between coaches and athletes in African nations during the lockdown period of COVID-19. *International Sport Coaching Journal*, 10(3), 340–348. <https://doi.org/10.1123/iscj.2022-0016>.
- LYLE, J. (2020). Coaching in the sport domain: Definitions and conceptualisations. In: R. Resende & A. R. Gomes (Eds.), *Coaching for human development and performance in sports* (s. 7–23). Springer. https://doi.org/10.1007/978-3-030-63912-9_2.
- MARTENS, R. (2006). *Úspěšný trenér* (Trans. I. Soulek; 3rd ed.). Praha: Grada Publishing.
- MCCARTHY, E. (2020). Understanding how world-class competitive swimming coaches learn to coach. *Journal of Swimming Research*, 27(2), 49–52.
- MCNEILL, K., DURAND-BUSH, N., & LEMYRE, P. N. (2017). Understanding coach burnout and underlying emotions: a narrative approach. *Sports Coaching Review*, 6(2), 179–196. <https://doi.org/10.1080/21640629.2016.1163008>.
- MILISTETD, M., CIAMPOLINI, V., SALLES, W. D. N., RAMOS, V., GALATTI, L. R., & NASCIMENTO, J. V. D. (2016). Coaches' development in Brazil: structure of sports organizational programmes. *Sports Coaching Review*, 5(2), 138–152. <https://doi.org/10.1080/21640629.2016.1201356>.
- NORTH, J. (2017). *Sport coaching research and practice: Ontology, interdisciplinarity and critical realism*. London: Routledge.
- PENNEY, D. (2014). Sport and Education. In: J. Maguire (Ed.), *Social Sciences in Sport* (s. 341–370). Champaign, IL: Human Kinetics. <https://doi.org/10.5040/9781492595885.ch-014>.
- PETRUSEK, M. (2017). Etnometodologie. In: Z. R. Nešpor (Ed.), *Sociologická encyklopedie*. Praha: Sociologický ústav AV ČR. <https://encyklopedie.soc.cas.cz>.
- POTRAC, P., SMITH, A., & NELSON, L. (2017). Emotions in sport coaching: an introductory essay. *Sports Coaching Review*, 6(2), 129–141. <https://doi.org/10.1080/21640629.2017.1375187>.
- PRŮCHA, J. (1997). *Moderní pedagogika*. Praha: Portál.
- PURDY, L., JONES, R. L., & CASSIDY, T. (2009). Negotiation and capital: Athletes' use of power in an elite men's rowing program. *Sport, Education and Society*, 14(3), 321–338. [doi:10.1080/13573320903037796](https://doi.org/10.1080/13573320903037796).
- RATHWELL, S., YOUNG, B. W., CALLARY, B., MOTZ, D., HOFFMANN, M. D., & CURRIE, C. (2020). The adult-oriented sport coaching survey: An instrument designed to assess coaching behaviours tailored to adult athletes. *Journal of Sport & Exercise Psychology*, 42(5), 368–385. <https://doi.org/10.1123/jsep.2020-0031>.
- SÁNCHEZ-GARCÍA, R. (2024). Coaching parkour: the instructed concerted actions of negotiating expectancies. *Sports Coaching Review*, 13(1), 88–106. <https://doi.org/10.1080/21640629.2023.2270376>.
- SPORINA, R., JŮVA, V., & SZIGETI, J. (2024). An international comparison of strength and conditioning coach education. *Studia Sportiva*, 18(1), 150–160. <https://dx.doi.org/10.5817/StS2024-1-13>.
- Sports Coaching Review* (2012–2025). Taylor & Francis.
- STEPHENS, D., STODTER, A., & TIMMIS, M. (2025). Redeveloping expertise in the transition from coach to coach education tutor. *International Sport Coaching Journal*, 12(1), 126–137. <https://doi.org/10.1123/iscj.2023-0060>.
- SZEDLAK, C., BENNETT, B., & SMITH, M. J. (2023). Special issue in online and remote coaching: Exploring coaching delivery and coach education in online/digital environments. *International Sport Coaching Journal*, 10(3), 313–315. <https://doi.org/10.1123/iscj.2023-0063>.

- ŠTĚRBOVÁ, D., & HARVANOVÁ, J. (2020). Význam supervize ve sportu – případová studie. *Tělesná kultura*, 43(2), 77–82. <https://doi.org/10.5507/tk.2021.004>.
- VANSICKLE, J. L., HANCHER-RAUCH, H., & ELLIOTT, T. G. (2010). Athletes' perceptions of coaches' emotional intelligence competencies. *Journal of Coaching Education*, 3(1), 21–41. <https://doi.org/10.1123/jce.3.1.21>.
- VINSON, D., CHRISTIAN, P., JONES, V., WILLIAMS, C., & PETERS, D. M. (2016). Exploring how well UK coach education meets the needs of women sports coaches. *International Sport Coaching Journal*, 3(3), 287–302.
- WATSON, M., SMITH, D., FENTON, J., PEDRAZA-RAMIREZ, I., LABORDE, S., & CRONIN, C. (2022). Introducing esports coaching to sport coaching (not as sport coaching). *Sports Coaching Review*, 14(2), 263–282. <https://doi.org/10.1080/21640629.2022.2123960>.
- WHITLEY, M., BEAN, E., & GOULD, D. (2011). On the fields of the motor city: Underserved athletes' perceptions of their coaches. *Journal of Coaching Education*, 4(3), 97–121. <https://doi.org/10.1123/jce.4.3.97>.
- ZEHNTER, C., & MCMAHON, J. (2019). Power and knowledge in a coach mentoring program. *Sports Coaching Review*, 8(1), 62–82. <https://doi.org/10.1080/21640629.2018.1480736>.

Studie vznikla v rámci řešení projektu Jak se sportovní trenérky a trenéři učí trénovat (Masarykova univerzita – MUNI/A/1173/2021).

doc. PhDr. Vladimír Jůva, CSc.

Katedra TV a společenských věd, FSpS MU

Kamenice 753/5, 625 00 Brno

e-mail: juva@fsps.muni.cz

KOČINK: PŘEHLED PRAXE A HLEDÁNÍ PODSTATY

COACHING: OVERVIEW OF PRACTICE AND SEARCHING FOR THE ESSENCE

MILOŠ BEDNÁŘ^{1,2}, MARIAN JELÍNEK Jr.²

¹ Katedra společenskovedního základu v kinantropologii, Fakulta tělesné výchovy sportu, Univerzita Karlova

² Vysoká škola NEWTON

SOUHRN

Cílem článku je podat přehled praxe koučinku a formulovat podstatu koučinku, která by zachycovala klíčové aspekty tohoto stále se vyvíjejícího fenoménu, jenž se výrazně prezentuje ve sportu a managementu. Sekundárním cílem je upozornit kinantropologickou odbornou veřejnost i sportovní participanty na benefity, limity i nedostatky koučinku. V teoretické části se zaměříme na dosavadní pokusy definovat tuto relativně mladou odbornou disciplínu a kriticky je interpretujeme. Následuje přehled nejpoužívanějších koučovacích metod a jejich přínosu. Vzhledem k společensko-vědnímu charakteru problematiky se opíráme o hermeneutickou metodu, která je silná svou interpretační silou a zohledňováním širších kontextů. Empiricko-analytická část analyzuje paralelně k teoretickým poznatkům konkrétní problémy koučinku při jeho aplikaci zejména v manažerském a sportovním prostředí. Pozornost je věnována především limitům koučinku, kde nejprve následujeme dělení Johna Whitmore na vnitřní bariéry na straně koučovaného a na ty vnější generované sociálním prostředím. Vidíme ovšem možnou bariéru i na straně kouče a věnujeme se problémům adekvátního používání empatie. Některé relevantní aspekty koučinku vyjeví i přehled profesních organizací pro koučink v zahraničí i České republice, stejně jako vztah českého vysokého školství ke koučinku. Syntéza ústí v pokus představit vlastní definici koučinku s přesahem do celoživotního horizontu.

Klíčová slova: empatie, koučink, koučovací metody, model GROW, osobní růst

ABSTRACT

The aim of this article is to provide an overview of coaching practice and to formulate the essence of coaching, capturing the key aspects of this constantly evolving phenomenon, which is particularly prominent in sport and management. A secondary aim is to draw the attention of the kinesiology community and sports participants to the benefits, limitations, and shortcomings of coaching. In the theoretical part, we focus on previous attempts to define this relatively young professional discipline and interpret them critically. This is followed by an overview of the most commonly used coaching methods and their benefits. Given the socio-scientific nature of the issue, we rely on the hermeneutic method, which is strong in its interpretative power and consideration of broader contexts. The empirical-analytical part analyses, in parallel with theoretical

knowledge, specific problems of coaching in its application, especially in managerial and sports environments. Attention is paid primarily to the limits of coaching, where we first follow John Whitmore's division into internal barriers on the part of the coachee and external barriers generated by the social environment. However, we also see a possible barrier on the part of the coach and address the problems of the adequate use of empathy. Some relevant aspects of coaching are also revealed by an overview of professional coaching organizations abroad and in the Czech Republic, as well as the relationship of Czech higher education to coaching. The synthesis culminates in attempt to present our own definition of coaching with an overlap into the lifelong horizon.

Key words: empathy, coaching, coaching methods, GROW model, personal growth

ÚVOD

Dvoudomý autorský tým se sešel na nečekané křižovatce: na jedné straně aktivní kouč a znalec prostředí koučinku s jeho pozitivy i negativy, hledající jeho étos i pevnější ukotvení, na straně druhé filosof zaměřený na filosofii sportu a aplikované etiky sportu a managementu, leč poněkud tápající ve snaze zakomponovat do svých reflexí bouřlivě se rozvíjející oblast koučinku.¹ Oba dlouhodobě angažovaní v oblasti sportu.

Dnešní doba je specifická vytvářením tlaku na jedince, a to jak od zaměstnavatelů na zaměstnance v profesní oblasti, tak tlaku trenérů na jejich svěřence v oblasti sportu. Zvyšuje se důraz na osobnostní rozvoj jedinců. Ukazuje se stále větší důležitost psychické odolnosti, propracovaného time managementu (Covey, 1994) a vedení lidí obecně (Urban, 2008). Jednou z cest, kterou se firmy, sportovní kluby a jednotlivci ve svých životech vydávají, je sázka na koučink. Rozvoj tohoto fenoménu v posledních dekáдах přináší mnohé úspěchy zejména v překonávání osobních krizí, a to jak v profesním, osobním či sportovním životě. Koučink zde dokáže vhodně doplnit či nahradit jiné subjekty s gescí pro různé typy krizového managementu. Rychlé etablování koučinku hlavně v manažerské a sportovní praxi s sebou ovšem nese i stinnou stránku. Díky vysoké poptávce po koučích se vynořil nespočet škol, firem a kurzů, které jednotlivec může studovat, a to jak v České republice, tak i v západním světě. Podobně jako v jiných oblastech to byla a bohužel stále i je příležitost pro tzv. odborníky bez patřičného vzdělání či odborných předpokladů a často bez morálního osobnostního základu. Řešitelnosti tohoto problému příliš nepomáhají rozpaky české akademické sféry, kde se pomalu prosazují alespoň jako jednosemestrální předmět na některých soukromých VŠ manažerského zaměření. Jisté rozpaky při etablování ucelených učebních programů lze ovšem vidět i v zahraničním akademickém prostředí. Zejména v anglosaském prostředí je však samozřejmostí paralelní působení akademiků i v koučovací praxi. Díky tomuto spojení se mohly postupně specifikovat vhodné metody a techniky koučinku, kterým bychom se rádi v článku více věnovali. Totéž platí i o zmapování limitů koučinku, kde jsme zahraniční poznatky (Kombarakaran, 2005; Whitmore, 2025) rozšířili i o možné bariéry při aplikaci empatie v praxi kouče (Rogers, 1998; Ptáček et al., 2014).

¹ Toto setkání vyústilo v akademickém prostředí ve spojení školitel – diplomant a úspěšně obhájení závěrečné práce studia MSc. na Vysoké škole Newton (Jelínek jr., 2024). Části této práce byly využity i v tomto textu.

Stručný přehled zahraničních i českých organizací sdružujících kouče poukázal na některé další přínosy koučinku a na důležitost propojit jeho praxi s hodnotami a etickou dimenzí (všechny tyto organizace se přihlašují k hodnotám relevantním pro koučink a mají vlastní etické kodexy). Potřebné rozpracování hodnotové a etické dimenze koučinku ovšem přesahuje rozsah tohoto článku a rádi bychom se mu věnovali v dalších analýzách.

Dalším motivem k napsání tohoto textu byla skutečnost, že v českém akademickém prostředí i v odborných časopisech stále chybí systematické studie, které by se věnovaly koučinku z hlediska jeho podstaty, metod a etické dimenze. Zatímco v zahraničí existuje řada prací reflektujících různé přístupy ke koučování (Galloway, 2000; Birch, 2005; Atkinson, 2009; Whitmore, 2025), v českém prostředí je odborná debata spíše roztržštěná a převážně popularizační (Parma, 2006; Mohauptová, 2013). Stále také přežívají rozpaky s používáním termínu „koučink“, respektive s jeho dvojznačností v českém prostředí, kdy je koučink chápán jako specifická trenérská dovednost zejména v týmových sportech vést úspěšné družstvo v soutěžním zápase využitím znalosti hráčů, slabin soupeřů, schopností ad hoc motivace týmu a/či jednotlivců i celkovou flexibilitou a schopností reagovat na vývoj v zápase. Naproti tomu koučink ve významu, který v článku sledujeme, vyjadřuje distanci od trenérské či poradenské profese, když hlavní rozdíl vidíme v hledání řešení společně s klientem i jiného časového záběru koučování.

Zmíněné deficity ztěžují jak ukotvení koučinku jako legitimní odborné disciplíny, tak jeho širší využití ve vzdělávání a praxi.

Přestože existuje mnoho definic koučinku i praktických metod, chybí jejich kritická syntéza. Jejím možným počátkem je předložený návrh autorské definice, která chápe koučink nejen jako nástroj zvyšování výkonu, ale především jako cestu k celoživotnímu rozvoji.

CÍLE

Hlavními cíli článku je podat přehled dosavadních snah definovat koučink, jakož i praxe koučinku s důrazem na české poměry i mezinárodní kontexty.

Podřízenými cíli je seznámit odbornou veřejnost a zejména akademické prostředí se čtyřmi stěžejními metodami koučinku, jeho limity i typy, profesními organizacemi a problematikou vzdělávání.

Kritický pohled na relevantní pokusy osvětlit podstatu koučinku si vynucuje zacílit na představení vlastní definice tohoto fenoménu.

Vedlejším cílem je připravit půdu pro analýzu hodnotové a etické dimenze koučinku.

METODIKA

Vzhledem k společenskovědnímu charakteru problematiky se opíráme o hermeneutickou metodu, která je silná svou interpretační silou a zohledňováním širších kontextů s metodologickou direktivou: „Text bez kontextu je pouhým pretextem.“ Takovým kontextem je v naší přehledové stati především manažerské a sportovní prostředí.

Výsledky rešerše relevantních pokusů osvětlit podstatu koučinku či jeho definici byly podrobeny kritické analýze. Stěžejní metody koučinku a přehled profesních

organizací si vyžádaly rešerši relevantních zdrojů s následnou analýzou a adekvátním výkladem. Limity koučinku byly hledány a následně interpretovány v teoretickém zpracování převážně zahraničních autorů i v praktických poznatcích autorů českých (Daňková, Kopřiva, Ptáček et al.) doplněných osobními zkušenostmi autorů.

Klasická analýza metody GROW byla v případě kritiky její použitelnosti obohacena o dialog, férově zaměřený *ad rem*, který vyústil v obohacení teorie koučinku o transpersonální dimenzi.

Problematika vzdělávání v koučinku byla analyzována na základě reálií českého vysokého školství.

Metodu syntézy pak reprezentuje závěrečný pokus o vlastní definici koučinku.

U přehledových a teoretických článků nelze kvantifikovat výsledky, které jsme proto pojali jednak jako splnění cíle, jednak jako nový vhled do zkoumané matérie.

VÝSLEDKY A DISKUSE

Tradiční úzus struktury kapitoly „Diskuse“ jsme narušili jejím rozproštěním napříč textem článku. Domníváme se, že to není nevhodné při vstupu nového fenoménu na scénu a přirozenou snahou etablovat se v tradičním prostředí. To platí především pro oblast sportu a managementu, kde vstup „nováčka“ vyvolává „diskusi“, tedy kritiku, polemiku a někdy až animozitu (např. při tlaku na rozšíření kompetence manažera o koučink). Analogicky to platí pro teoretickou reflexi (např. při vymezení „sféry vlivu“ mezi psychologii sportu a mentálním koučinkem). (Téměř) každá věta článku tak kandiduje na předmět diskuse. Z hlediska rozsahu článku považujeme i za neekonomické znovu sumarizovat diskusní momenty. Zmiňujeme proto jen dvě výraznější diskusní ohniska.

Výrazný charakter kritického hodnocení relevantních zdrojů (tedy diskuse) je obsažen zejména v kapitole „Hledání podstaty koučinku“. Další diskuse o limitaci metody GROW ukázala užitečnost *ad rem* (nikoli *ad personam*) polemiky (Passmore & Cantore, 2012), která vyústila ve víceletou snahu (spolu)zakladatele koučinku Johna Whitmora posílit koučink o transpersonální dimenzi (Whitmore, 2025).

Protože článek je prvním ucelnějším textem o koučinku v časopise „Česká kinantropologie“, očekáváme také diskusi v dalších číslech jako reakci na předložené teze a zejména na návrh definice koučinku. Nepochybně užitečná by byla také polemika mezi psychologem a mentálními kouči, kteří se ukazují jako soupeři zejména na poli elitního sportu.

Článek ukázal, že koučink se opírá o řadu prověřených metod, mezi nimiž klíčové místo zaujímá model GROW, techniky vizualizace a práce s vnitřním dialogem. Tyto postupy podporují schopnost klienta nacházet vlastní řešení, posilovat sebedůvěru a překonávat překážky. Současně se ukázalo, že koučink naráží na významné limity, a to na straně klienta (nízká motivace, vnitřní bariéry), a prostředí, v němž je realizován (demotivující či autoritářská organizační kultura, nedůvěra k externím koučům). Rešerše neodhalila hlubší rozbory limitů na straně kouče, nepočítaje stížnosti na nízkou profesionalitu či absenci relevantního vzdělání. Lze snad předpokládat sociální desirabilitu, v našem případě tedy snahu ukázat kouče a koučink v lepší světlo?!

Jako „výsledek“ (novum) jsme tedy předložili problematiku této třetí strany limitace se zaměřením na *empatii* a analýzou potřebnosti její adekvátní míry u koučů.

Výsledkem hledání podstaty koučinku je vlastní definiční pokus, který vychází ze syntézy analyzovaných poznatků:

„Koučování je metoda rozvoje lidského potenciálu, která provází koučovaného postupnými kroky k tomu, aby si ve svém studijním, sportovním, vztahovém, osobním či pracovním životě uměl v obtížných situacích poradit sám a nalézal optimální cesty osobnostního rozvoje.“

HLEDÁNÍ PODSTATY KOUČINKU

S koučinkem jako formalizovanou či zavedenou činností se setkáváme necelé půl století. Za jeho vznikem stojí psychologické a psychiatrické teorie, (psycho)terapie, neurologické výzkumy a poznatky, ale i sociální a duchovní hnutí spolu s rostoucí poptávkou zejména ze sféry sportu a managementu po novém nástroji efektivnějšího využití osobnostního potenciálu. Koučování můžeme obsahově přisoudit už sókratovskému dialogu, kdy proslulý filosof učil své žáky pokládáním otázek. Timothy Gallawey, americký psycholog se zaměřením na management a sport, poukazuje ve své knize „The Inner Game of Work“ (Gallawey, 2000) na smysl koučinku ve formě překonávání překážek, či alespoň jejich omezení. Ve chvíli tohoto odstranění jsou lidé schopni pracovat efektivněji a daný jedinec je pak výkonnější a zlepšuje se. Ve své knize píše. „Koučování uvolňuje potenciál člověka a umožňuje ho maximalizovat; koučování spíše, než by něčemu učilo, pomáhá učit se.“ (Gallawey, 2000). Zde se objevuje jeden důležitý aspekt koučinku: zaměření na lidský potenciál. Polemizovat se dá se snahou maximalizovat ho; vhodnější se zdá orientace na jeho *optimalizaci*.

Definice koučinku pokulhává na absenci pevného ukotvení. S tímto problémem se potýkají koučové napříč profesní kariérou. Důvodem může být i fakt, že se jedná o relativně novou neexaktní odbornou disciplínu, která nemá jasně stanovený teoretický rámec. Jedním z mnoha dalších pokusů o definici je ta od britského psychologa a kouče Johna Whitmora: „Koučování přináší výsledky zejména proto, že vytváří mezi koučem a koučovaným vztah, v němž je kouč koučovanému oporou, a používá specifické prostředky a styl komunikace. Koučovaný sám, s pomocí kouče, zjišťuje fakta o skutečnosti a uvědomuje si realitu takovou, jaká je. Prvořadý je samozřejmě cíl, kterým je lepší výkon“ (Whitmore, 2025, p. 19). Jako další důležitý aspekt je zde zdůrazněn vztah dvou hlavních činitelů koučinku (s naznačenou asymetrií) a jeho forma a kvalita. Polemické je „samozřejmé“ zúžení cíle na lepší výkon. To může platit v krátkodobém horizontu, např. ve sportovním koučinku při zaměření na jeden významný výkonnostní vrchol. Koučink „s přesahem“ má však širší aspirace.

Německá psycholožka Maren Fischer-Epe odkazuje na anglický jazykový kořen pojmu *coach* (povoz různého typu od kočáru po autokar) a metaforicky vyjadřuje vztah kouče a koučovaného klienta, kdy kvalita povozu (*coach*) a znalosti i dovednosti vozky (*coach*) pomohou klientovi dosáhnout cíle (Fischer-Epe, 2006, p. 19). Metafora je případná, jen je třeba poněkud dynamizovat roli klienta v průběhu „jízdy“, která by měla mít dialogický charakter.

Česká socioložka Michaela Daňková vidí nutnost řešit při koučování konkrétní problémy, které se momentálně dějí, ale současně se připravovat na věci, které mají či mohou nastat. Koučovanému pomáháme nejen k vyřešení problému, ale zároveň ho učíme přemýšlet, jak postupovat v budoucnu. Koučovaný rozvíjí svůj potenciál a schopnosti. Při této příležitosti rozvíjíme i sami sebe, druhý nás může hodně naučit (Daňková, 2013, p. 58). Zde se vynořuje další důležitý aspekt koučinku: přesah v čase i směrem k rozšiřování osobnostního zázemí koučovaného. Podnětná je poznámka o dopadu koučovacího procesu na kouče. Dodejme, že tento výtěžek může fungovat za předpokladu otevřenosti, přiměřené míry sebekritičnosti i stálého reálného sebehodnocení kouče.

Jan Urban, další český odborník v oblasti psychologie řízení a rozvoje lidských zdrojů, píše: „Koučování je jedním z možných praktických nástrojů vedení a rozvoje zaměstnanců. Je nástrojem jejich učení a podpory jejich samostatnosti, ale i prostředkem, jak pomoci překonat osobní bariéry, které jim brání osvojit si nové pracovní postupy nebo se přizpůsobit novým podnikovým požadavkům.“ (Urban, 2008, p. 173).

Vlastní definici koučinku předložila ve svém etickém kodexu také „International Coaching Federation“: „Koučování je partnerství s klientem v myšlenky podněcujícím a tvořivém procesu, který je inspiruje k maximalizaci jejich osobního a profesního potenciálu.“ (<https://coachingfederation.org>). Zde je vyzdvížen motivační a kreativní aspekt procesu koučinku. Jako možný benefit dodává otevření dříve nedotčených zdrojů imaginace, produktivity a leadershipu. Výtka směřuje opět k „maximalizaci“: osobní a profesní rovina našich životů je předmětem stálého vyvažování mnohdy protikladných zájmů či cílů, a na místě je spíše snaha o jejich optimalizaci či harmonizaci.

Po prostudování reálného fungování koučinku se v závěru článku pokusíme o vlastní definici.

METODY KOUČINKU

Zde si všimneme postupů relevantních autorů, které se opírají o jejich letité zkušenosti a jsou využívány i v českém prostředí. Jedná se o techniku GROW, vizualizaci, negativní vizualizaci a vnitřní dialog.

Model GROW

Model GROW byl vytvořený na přelomu 80. a 90. let v prostředí britského businessu a představuje jeden z nejrozšířenějších nástrojů v koučinku. U jeho zrodu stáli John Whitmore (1992), Graham Alexander (2006) a Alan Fine (2010). Akronym GROW (Goal – cíl, Reality – realita, Options – možnosti, Will – vůle), jehož čtyřfázový přístup systematicky vede klienta od definice cíle k realizaci konkrétních kroků, vytvořil Max Lansberg (1996). Základem tohoto modelu je jednoduchost a efektivita – poskytuje strukturu, která pomáhá klientovi ujasnit si, co chce dosáhnout, jaké má možnosti, a motivuje ho k akci (Whitmore, 2025). V tomto smyslu je GROW považován za nástroj sebeřízení a aktivního rozvoje, přičemž „vedení rozhovoru s využitím GROW podporuje klienta v tom, aby našel vlastní odpovědi.“ (Gallway, 2000).

Goal (Cíl)

V první fázi, zaměřené na definici cíle, kouč podporuje klienta v určení jasného a jednoznačného cíle. Cíl by měl být specifický, dosažitelný a relevantní pro klientovy hodnoty a aspirace. V této fázi se často využívají techniky pozitivní psychologie a zaměřeného dotazování, které mají podpořit klienta v nalezení skutečně významného cíle. Podle Whitmora by měly být cíle nejen konkrétní, měřitelné, odsouhlasené a rozložené v čase, ale také pozitivně formulované a etické (Whitmore, 2025, p. 73).

Reality (Realita)

Druhá fáze, realita, se soustředí na zmapování klientovy současné situace. Klient s pomocí kouče analyzuje překážky, výzvy a možnosti, které má aktuálně k dispozici. Tato část podporuje sebereflexi a porozumění, což podle Elaine Cox a Shirley Bach (2012) zvyšuje klientovo uvědomění a pomáhá mu realisticky zhodnotit výchozí stav. Zvláštní důraz je kladen na rozvoj klientova objektivního náhledu na realitu (Cox, 2013), což zvyšuje pravděpodobnost, že klient najde řešení odpovídající jeho reálným schopnostem a podmínkám.

Options (Možnosti)

Ve třetí fázi se zkoumají různé možnosti, jak se k cíli přiblížit. Tady kouč pomáhá klientovi nalézt a rozšířit škálu možností, podporuje kreativní přístup a myšlení vně zavedených kolejí. Cox a Bach (2012) zdůrazňují, že tento krok má zásadní vliv na schopnost klienta vidět více cest a nalézt méně obvyklé nebo odvážné způsoby, jak dosáhnout svých cílů. Tento přístup vede k efektivnějšímu rozhodování a plánování dalšího postupu, čímž podporuje klientovu sebedůvěru a ochotu jednat.

Will (vůle)

Poslední fáze mobilizuje vůli k vytvoření konkrétního plánu a závazku k jeho realizaci. V této fázi se klient rozhoduje o krocích, které učiní v nejbližší budoucnosti, a stanovuje si termíny. „Tento závěrečný krok podporuje akceschopnost a pomáhá zajistit, že klient podnikne konkrétní kroky směrem ke svým cílům,“ uvádí Whitmore (2002). Koučování by mělo vyústit v akční kroky, které klienta přiblíží k cíli – a právě fáze závazku je tím klíčovým bodem, kde se teorie mění v praxi.

Jiný význam dával „W“ v tomto akronymu Alan Fine: podle něj znamená „Way Forward“, „Cestu vpřed“ neboli akční kroky vedoucí k dosažení cíle. To jistě také dobře vyjadřuje jádro této finální fáze GROW. S touto interpretací pracuje InsideOut Development, organizace založená Finem (<https://insideoutdev.com/grow-model>). Možná inspiroval Whitmora k detailnějšímu rozpracování oněch akčních kroků v posledním vydání svého Grundbuchu (knihu celý profesní život přepracovával a doplňoval) využitím dalších „W“: „CO se má udělat, KDY se to udělá, KDO to udělá a jaká je VŮLE a odhodlání to udělat (What, When, Who, Will)“ (Whitmore, česky 2025, p. 66).

Model GROW je široce využíván v různých odvětvích, od osobního rozvoje po korporátní koučink. Jeho jednoduchost a strukturovanost poskytují efektivní způsob, jak dosáhnout změny, a umožňuje kouči vystupovat pouze jako průvodce, zatímco klient sám nachází odpovědi a řešení. Whitmore zdůrazňuje, že „klientovi se tím otevírá možnost objevovat a rozvíjet svůj potenciál, což je hlavním cílem každého koučinku“ (tamtéž). Model GROW se tak osvědčil jako flexibilní a široce použitelný nástroj, který podporuje samostatnost a odpovědnost klienta v procesu dosahování cílů.

Dalšímu vývoji GROW pomohlo i upozornění na limitaci této metody. Jonathan Passmore a Stefan Cantore se domnívají, že cílová povaha GROW „vylučuje možnost prozkoumávat filozofické aspekty života. GROW se tedy může hodit pro práci v cílově orientovaných oblastech, jako je sport nebo podnikání, ale může být méně vhodný pro rozhovory o kariéře, vhodnosti osoby pro danou roli nebo životní koučink, kde mohou být užitečnější jiné přístupy, jako jsou transpersonální nebo existenciální přístupy.“ (Passmore & Cantore, 2012, p. 22). Odpovědí byl text, který argumentoval, že GROW se postupně vyvíjí směrem k širšímu zahrnutí transpersonálních cílů (Whitmore, Kauffman & David, 2013). Sám Whitmore věnoval v dalších vydáních své zakladatelské knihy (Whitmore, 1992) transpersonalitě větší a větší pozornost, což vyvrcholilo v posledním, pátém, vydání vytvořením transpersonálního koučování jako dalšího typu (viz česky Whitmore, 2025, pp. 211–238). Nepřímou odpovědí na výtku jsou i následující metody, které ukazují, že GROW není výlučně používaný model.

Vizualizace

Vizualizace představuje techniku využívanou pro posílení klientova zaměření, sebedůvěry a schopnosti lépe si představit dosažení svých cílů. Vizualizace, která má své základy v psychologii a sportovní přípravě, využívá schopnost lidské mysli vytvářet detailní mentální obrazy. Podle výzkumů publikovaných v oblasti kognitivní psychologie dochází při vizualizaci k aktivaci obdobných oblastí mozku jako při reálném výkonu, což vede k pozitivnímu ovlivnění psychické přípravy klienta (Anderson, 2002). Vizualizace napomáhá klientovi s vytvořením jasného obrazu toho, čeho chce dosáhnout, a to včetně emocionální a kognitivní složky, což může zvýšit jeho motivaci a připravenost k činům.

John Whitmore (2002) tvrdí, že vizualizace pomáhá klientům nejen překonávat vnitřní bariéry, ale také lépe využívat potenciál ke změnám: představivost je mocným nástrojem v koučinku, umožňuje klientům spatřit nový prostor možností. To potvrzují i další odborné studie, které podtrhují, že vizualizace napomáhá ke snížení stresu a úzkosti, jelikož klienti si při ní mohou bezpečně procvičovat a zažívat situace, které by v reálném světě mohly způsobovat obavy (Bluckert, 2005).

V koučinku se technika vizualizace využívá v různých formátech, např. prostřednictvím tzv. „mentálního filmu“, kde si klienti představují dosažení svého cíle krok za krokem. Tento přístup posiluje jejich schopnost překonávat obtíže, protože již v mentálním světě zažili, jaké kroky budou muset podniknout a jaké reakce mohou očekávat. Vizualizace je také nástrojem pro zlepšení klientova soustředění a zacílení, což je nezbytné pro komplexní proces učení a adaptace (Grant, 2017). V průběhu procesu koučinku má kouč za úkol klienta vést nejen k vytvoření jasného obrazu jeho cíle, ale také k prozkoumání překážek a jejich zvládnutí, což posiluje klientův pocit kontroly a kompetence.

Významné je také rozšíření vizualizačních technik o pozitivní zpětnou vazbu, při níž kouč připomíná klientovi, aby si v rámci vizualizace vědomě uvědomoval pozitivní emoce, které by mohl zažít při dosažení cíle. Tento přístup zvyšuje jeho vnitřní motivaci a odhodlání. Někteří autoři, například Myles Downey, zdůrazňují, že vizualizace má schopnost posílit autonomii klienta, protože vizualizace otevírá prostor k reflektování svých cílů a posiluje pocit vlastní iniciativy (Downey, 2003).

Negativní vizualizace

Negativní vizualizace, často označovaná také jako „kontrastní vizualizace“ nebo „preventivní vizualizace“, je technika, při níž si klient představuje potenciální překážky, problémy nebo nežádoucí následky spojené s dosažením svého cíle. Tato metoda pomáhá klientům připravit se na realistické výzvy a podporuje jejich odolnost vůči neočekávaným komplikacím. Jak uvádí Gabriele Oettingen (2014), negativní vizualizace motivuje k větší akceschopnosti a praktickému plánování, protože klientům ukazuje, co všechno bude třeba překonat. Oproti čistě pozitivní vizualizaci umožňuje negativní přístup klientovi prozkoumat a analyzovat možná rizika, což může vést k přesnějšímu plánování a strategii zvládání potenciálních problémů. Studie ukazují, že tento přístup posiluje emoční stabilitu, protože klienti nejsou v případě obtíží zaskočení, nýbrž jsou na ně lépe připraveni (Schmidt & Anderson, 2015).

V koučinku se negativní vizualizace často kombinuje s pozitivními prvky – klient si nejprve představí úspěšný výsledek, ale poté věnuje pozornost tomu, co by mohlo tento výsledek ohrozit a jak s těmito hrozbami pracovat. Tento proces klienta podněcuje k větší odpovědnosti a uvědomění, čímž se stává flexibilnějším a lépe připraveným jednat.

Vnitřní dialog

Vnitřní dialog je klíčovým prvkem sebezrovoje a osobnostního růstu, a proto patří k zásadním technikám využívaným v koučinku. Tento proces probíhá prostřednictvím neustálého „rozhovoru“ mezi vědomou a nevědomou myslí, čímž pomáhá klientovi identifikovat a překonávat vlastní přesvědčení, vzorce chování či emocionální bariéry. Význam vnitřního dialogu v koučinku tkví především v tom, že pomáhá klientovi „naslouchat“ vlastním myšlenkám a emocím, což mu podle Whitmorea (2025) umožňuje lépe pochopit své skutečné cíle a touhy, a tím pádem nacházet efektivní cesty k jejich dosažení.

Důležitým nástrojem při práci s vnitřním dialogem je technika zvaná „pozitivní reframing“ neboli přeformulování, kterou zmiňuje i Peter Bluckert (2005). Tato technika spočívá v tom, že klient přeformuluje negativní myšlenky do pozitivnějších či konstruktivnějších poloh změnou úhlu pohledu, čímž dochází k posílení jeho sebedůvěry a sebereflexe. Bluckert uvádí, že práce s negativními emocemi prostřednictvím vnitřního dialogu přispívá k celkovému rozvoji osobnosti tím, že rozvíjí schopnost klienta zůstat motivovaný a odolný i v náročných situacích.

Další užitečnou metodou, která využívá vnitřní dialog, je technika tzv. „kritického vnitřního hlasu“, kterou popisuje Anthony Grant (2017b). Klient si zde pomocí analýzy uvědomuje vzorce negativních myšlenek či „kritického hlasu“ a učí se jim čelit. Podle této techniky je klíčové, aby klient dokázal tyto myšlenky identifikovat a kriticky je hodnotit, což přispívá k rozvoji jeho emocionální odolnosti. Grant tvrdí (2017a), že vytvářením pozitivního vnitřního dialogu může klient překonat omezující přesvědčení a dosahovat trvalejší motivace.

Vnitřní dialog rovněž zahrnuje práci s afirmacemi a vizualizací, které podporují pozitivní myšlení a sebedůvěru. Afirmace, tedy opakování pozitivních tvrzení, pomáhají klientovi posilovat pozitivní postoje a stanovovat nové vzorce myšlení. Fiona Schmidt a Michael Anderson upozorňují (2015), že afirmace mohou výrazně přispět k rozvoji klientova sebevědomí a pocitu vlastní hodnoty.

V koučinku se tedy vnitřní dialog využívá jako prostředek k sebepoznání, osobnostnímu růstu a dosažení vytyčených cílů. Tento proces, založený na analýze vlastních myšlenek, motivací a emocí, umožňuje klientovi lépe porozumět sobě samému a efektivně řídit své chování.

V koučinku hraje vnitřní dialog zásadní roli v budování odolnosti a schopnosti klienta čelit náročným situacím. Marian Jelínek zdůrazňuje (2019), že klíčem k úspěchu není jen schopnost fyzická nebo technická, ale především mentální odolnost a schopnost pracovat se svým vnitřním světem. Podle Jelínka je důležité naučit se pracovat s vlastním strachem a pochybnostmi, neboť právě tyto vnitřní překážky často limitují naše výkony více než vnější okolnosti.

Jelínek také vyzdvihuje důležitost práce s vlastní motivací a vytrvalostí, zejména ve chvílích, kdy nejsme tlačeni nutností nebo krizí. Tento aspekt je zásadní, neboť jak říká: „vnitřní síla spočívá v tom, jak dokážeme sami sebe motivovat, aniž by k tomu bylo třeba vnějších podnětů“ (Jelínek, 2020). Vnitřní dialog nám umožňuje udržet si jasnou představu o svých hodnotách a cílech, a tím posiluje vnitřní disciplínu, která je klíčová pro trvalý úspěch.

LIMITY KOUČINKU

Limity koučinku představují klíčové téma nejen pro praktikující kouče, ale i pro akademické bádání v této oblasti. I když koučink nabízí široké možnosti osobního i profesního rozvoje, existují konkrétní hranice a omezení, které je nezbytné vnímat. Koučink má nesporné výhody pro současné i budoucí generace, ale je důležité brát v úvahu i jeho limity. Mezi hlavní omezení patří jak vnitřní, tak vnější bariéry, které Whitmore rozděluje (2025) podle jejich původu a které mohou zásadně ovlivnit efektivitu celého procesu a omezit, nebo dokonce zcela zablokovat přínosy koučinku.

Vnitřní bariéry

Whitmore se zaměřuje na překážky, které vycházejí z nitra samotného koučovaného a často zásadně ovlivňují efektivitu koučovacího procesu. Vnitřní bariéry zahrnují například nízkou vnitřní motivaci, nedostatek důvěry v proces či kouče, negativní přesvědčení o sobě, nebo nezpracované osobní bloky a obavy. Jak uvádí Whitmore (2025), koučovaný může prožívat vnitřní konflikt nebo pochybnosti, které mu brání dosáhnout plného potenciálu, a pokud chybí vůle nebo otevřenost ke změně, koučink může selhat. Významný vliv má i emoční stav a stabilita koučovaného; například stres, vyhoření nebo úzkosti mohou narušovat schopnost udržet pozitivní přístup a aktivní zapojení do procesu koučinku.

Nízká míra vnitřní motivace je jedním z hlavních faktorů, které mohou omezit úspěch koučinku. Francis Kombarakaran zjistil (2005), že klienti s nízkou vnitřní motivací mají tendenci vykazovat nižší míru pokroku ve srovnání s těmi, kteří do koučinku vstupují s jasným cílem a vysokou mírou zájmu o osobní růst. Pro účinný koučink je tedy nezbytné, aby měl koučovaný vnitřní zájem a chuť dosáhnout změny, což podporuje i Daňková (2013), která vidí v motivaci a ochotě ke změně klíčové faktory. Další významnou vnitřní bariérou je sklon k negativnímu sebehodnocení a nedůvěra ve vlastní schopnosti, což může vést k obavám z neúspěchu a podkopávat schopnost plně využít možnosti a příležitosti koučinku.

Kouč hraje v překonávání vnitřních bariér důležitou roli a musí být schopen identifikovat a reflektovat možné překážky. Využití technik, jako je práce s vnitřním dialogem může koučovanému pomoci lépe porozumět svým obavám a přesvědčením, která ho omezují. Pokud koučovaný pracuje na zvýšení své sebedůvěry a překonání sebekritických postojů, má větší šanci dosáhnout reálného pokroku. Avšak i s pomocí kouče může být náročné tyto bariéry překonat, zvláště pokud koučovaný není ochoten se změnám aktivně věnovat.

Vnější bariéry

Nelze zapomenout taktéž na překážky, které přicházející z vnějšího prostředí a mohou negativně ovlivňovat koučovací proces. Tyto bariéry zahrnují například organizační kulturu, nedůvěru k externím koučům, předsudky o koučinku nebo konkrétní pracovní podmínky, které mohou omezit efektivní zavádění změn. Jak popisuje Whitmore, vnější bariéry mají tendenci působit na klienta nepřímo, skrze jeho prostředí nebo společenské vztahy, což může koučinku bránit v jeho plném rozvinutí (Whitmore, 2025). V pracovním kontextu může být například častým problémem nedostatečná podpora ze strany vedení nebo kolegů, což podle Anthony Granta a Diane Stober (2006) často vede k nižší angažovanosti koučovaného a ke zpomalení jeho rozvoje.

Organizační kultura se může stát významnou překážkou v koučovacím procesu, pokud není otevřena principům koučinku, jako jsou sdílení odpovědnosti nebo zpětná vazba. Zejména v hierarchických firmách, kde se očekává přísná disciplína a přebírání jasných příkazů, se může stát, že koučování nepřijmou otevřený, diskusní styl koučinku a raději setrvají v roli pasivních příjemců instrukcí. V takových případech může být koučink méně účinný, protože koučovaný se může cítit omezen firemními normami a očekáváními (Whitmore, 2025).

Dalším aspektem vnějších bariér je nedůvěra k externím koučům, což může být zvláště výrazné v prostředí, kde koučování očekávají, že jim vedení přesně zadá konkrétní úkoly namísto toho, aby sami hledali řešení. Jak poznamenává, tento postoj může koučinku bránit, neboť koučovaný nemusí plně rozumět přínosu procesu, jehož cílem je zvýšení samostatnosti a odpovědnosti (Cox, 2013). Rovněž podle Mylese Downeyho (2003) může externí kouč čelit obavám zaměstnanců, že bude více upřednostňovat zájmy zaměstnavatele než skutečné potřeby klienta, což může snížit ochotu ke spolupráci a otevřenosti.

Specifickým případem vnější bariéry může být strach zaměstnavatelů z narušení jejich vlastní autority. V některých menších firmách nebo tradičních organizacích může mít vedení obavu, že externí kouč oslabí jejich vliv na tým. Tento postoj se může projevit neochotou podporovat koučink, což snižuje šanci, že budou koučovací metody plně integrovány do firemní struktury. Grant (2017 b) poukazuje na to, že úspěšný koučink vyžaduje jistou míru otevřenosti a důvěry v jeho přínosy, jinak jsou jeho možnosti vážně omezeny. Tyto zahraniční poznatky souzní s poznatky českého korporátního prostředí, že každá změna či inovace musí „vycházet od hlavy“, respektive mít jasnou podporu top managementu.

Neadekvátní aplikace empatie jako možná bariéra na straně kouče

Domníváme se, že naznačené bariéry je třeba doplnit o „třetí stranu“ problému, a tím se může stát samotný kouč a jeho neadekvátní aplikace *empatie*. Ta je základní kompetencí pomáhajících profesí. V dokumentech koučinku se to neříká, ale koučink pomáhající profesí jednoznačně je! I v něm je středobodem lidský vztah, charakteristika pomáhajících profesí podle Karla Kopřivy (2024). Pomoc klientovi v obtížné situaci, či jen v osobnostním nebo kariérovém růstu přirazuje koučink k profesím ve školství, sociálních službách či zdravotnictví. U zrodu širších rozborů i praktických aplikací empatie stál americký psycholog a psychoterapeut Carl Rogers. Jeho nejhlubší definice zní: „Empatie je proces vstupování do světa druhého... Vyžaduje: dočasně žít životem druhého, vzdát se vlastního hodnocení, odložit své Já /Self/.“ (Rogers, 1998, p. 126–127). To je překvapivě vysoká laťka pro pomáhajícího. Se vstupováním do „světa druhého“ jde u koučinku jistě souhlasit, přinejmenším metoda vnitřního dialogu to předpokládá a je tím podmíněna, má-li kouč naučit klienta pracovat se svým vnitřním světem. Vzdát se vlastního hodnocení je častý požadavek různých terapií či edukačních dialogů. Platí jistě u vstupního rozhovoru, zjišťování anamnézy (nejen v medicíně) apod., nikoli však v dalším průběhu koučinku, kdy je třeba reálně a pravdivě zhodnotit plnění požadavků nastoupené cesty. Přesnější formulace by měla spíše požadovat vzdát se vlastních domněnek, mínění a předsudků.

Pokud jde o požadavek dočasně žít životem druhého, lze si těžko představit doslovnou realizaci. Kouč se do jisté míry napojí na životní fungování klienta, ale musí udržovat profesionální odstup. Ostatně kvůli absenci náležité distance od vlastních problémů či bloků je klientem kouč najat. Také odložit své „Já“ není fakticky možné. (Kvalitní) kouč přece své zkušené a trénované vzdělané „Já“ potřebuje ke zdárnému plnění své profese. Možná tím Rogers myslel upozadení svého „Já“ v rámci konzultačních dialogů, či snížení nerovnováhy vztahu, který nutně vzniká navázáním vztahu pomáhající – komu je pomáháno.

Proti vyžadování terapie rogersovského typu se ostatně bouří například nelékařské profese ve zdravotnictví a jsou ochotni aplikovat empatii jen „zadržovaně“ (Ptáček et al., 2014). Ti však navazují s klientem – s výjimkou dlouhodobých hospitalizací – jen krátkodobý vztah. Koučink by si měl však postavit laťku výše: při realizaci dlouhodobějších vztahů se blíží empatickým možnostem některých dlouhodobých psychoterapií. V tomto případě se vynořuje potřeba propracovat se přes empatické naslouchání a emoční empatii až ke kognitivní empatii. Jsou však koučové připraveni jít touto cestou? Připravují je na to stávající certifikace?

Ochota kouče nasadit adekvátní míru empatie souvisí nepochybně s jeho „morální inteligencí“ (Hass, 1999) i s celkovou *etickou* dimenzí koučinku. Jako o námětu k dalšímu rozpracování by bylo možno hovořit v této souvislosti o „empatickém morálním imperativu“, méně racionální variantě Kantova kategorického imperativu.

PROFESNÍ ORGANIZACE PRO KOUČINK

Největší globální profesní organizací pro kouče je „International Coaching Federation“ (ICF). Vznikla roku 1995 v USA a má pobočky v 92 zemích včetně České republiky s celkovým počtem členů 62 616 (2024). ICF uděluje mezinárodně uznávané certifikace a akredituje vzdělávací programy, čímž se stala hlavním referenčním rámcem kvality v oboru. Její etický kodex a profesní standardy představují pro

členskou základnu závazný rámec (<https://coachingfederation.org>). Jejich dodržování je ovšem založeno spíše na dobrovolnosti než na přísné vymahatelnosti.

Z hlediska rozvoje koučinku je vliv ICF dvojitý. Na jedné straně poskytuje jednotící autoritu, která napomáhá profesionalizaci a globálnímu uznání koučovací praxe, na straně druhé její kodexy a standardy nedokážou plně nahradit absenci jasného akademického ukotvení a institucionální kontroly. Pro české prostředí to znamená, že koučové se mohou opřít o prestižní zahraniční značku, avšak otázka reálného etického dohledu či systémového vzdělávání zůstává otevřená.

Česká pobočka funguje pod oficiálním názvem „International Coach Federation – Czech Republic“ a oficiálně vznikla v roce 2008. V registru koučů jich uvádí 168 v 8 specializacích (www.coachfederation.cz). Vedle vzdělávacích aktivit a zprostředkování certifikací ICF zaujali pro bono koučinkem pro zaměstnance azylových domů a přednáškami pro studenty SŠ a VŠ zaměřenými na rozvoj měkkých dovedností (www.spolecenskaodpovednost.cz/c/en/icf-cr-international-coach-federation-czech-republic).

Další známou organizací s globálními aspiracemi je britská „Association for Coaching“ (AC) s mezinárodním přesahem (uvádí členství 80 zemí). Z ČR je členem „Prague Training Academy“. AC vznikla v roce 2002 a pyšní se zejména svým etickým kodexem: „The Global Code of Ethics for Coaches, Mentors and Supervisors“ (www.associationforcoaching.com).

Regionální dosah má „European Mentoring and Coaching Council“ (EMCC) se sídlem v Belgii. Také EMCC má svůj etický kodex a funguje jako certifikační autorita. K roku 2021 uvádí členství 26 zemí s celkovým počtem více než 10 000 členů. Členem je i ČR ve společenství se Slovenskou republikou pod oficiálním názvem „EMCC Czechia and Slovakia“ (www.emccglobal.org).

TYPY KOUČINKU

Z dokumentů uvedených profesních organizací koučinku lze vysledovat tyto typy koučinku podle zaměření na cíl změny či vylepšení stávajícího stavu, které klient očekává.

Profesní zaměření:

- Kariérní koučink
- Týmový koučink
- Manažerský koučink (označovaný též jako leadership koučink)
- Exekutivní koučink (pro top management)
- Business koučink (pro majitele firem a podnikatele)
- Studijní koučink (study coaching) s přesahem k uplatnění v profesi po vystudování
- Koučink pro neziskové organizace.

Osobnostní rozvoj:

- Životní koučink
- Zdravotní koučink (wellness coaching)
- Vztahový koučink – sem lze zařadit i rodinný koučink (parenting coaching)
- Mentální koučink.

Největší poptávku po službách koučinku lze zaznamenat ve sféře sportovní, podnikatelské a manažerské. Všechny tři oblasti spojuje extrémní tlak na výkon s nároky na mentální, psychickou i fyzickou resilienci. Cestu ke zvýšení prahu odolnosti v kritických situacích otvírá především mentální koučink.

Na Západě funguje koučink také jako služba pro širší veřejnost, kde dokáže včas aplikovaný koučink předejít mnoha pozdějším devastujícím krizím.

PROBLÉMY VZDĚLÁVÁNÍ

Všechny uvedené organizace mají i své propracované systémy vzdělávání, které jsou většinou i podmínkou pro dosažení hierarchizovaných certifikátů. Zdá se, že nejen u nás tak nahrazují absenci akademických učebních programů se zaměřením na koučink. V české republice to platí bez výjimky: v rámci VŠ hlásících se k Boloňskému procesu (bakalářská a magisterská etapa studia) nemá žádná česká VŠ takovýto program. Nejdál došla v akceptaci koučinku Vysoká škola NEWTON, která realizuje mj. akreditovaný profesně zaměřený program „Mentální koučink ve sportu a businessu“ (na úrovni MSc); problematika koučinku se prolíná i většinou dalších studijních programů této vysoké školy (www.newton.university). Zařazování alespoň semestrální výuky předmětu „Koučink“ se prosazuje postupně v prostředí soukromých VŠ zaměřených na management, marketing či andragogiku. Domníváme se, že zejména sportovní mentální koučink by měl nalézt své místo i na českých sportovních fakultách (FTVS UK, FTK UP a FSPS MU).

ZÁVĚR

Koučink je dnes etablovaným nástrojem osobního i profesního rozvoje, jehož využití se rozšiřuje napříč oblastmi od sportu přes management až po vzdělávání. Přesto však zůstává problematické jeho nejednotné chápání a absence pevného institucionálního ukotvení. Na základě analýzy dostupných přístupů a praktických zkušeností je možné konstatovat, že koučink funguje nejlépe tam, kde jsou splněny dvě podmínky: aktivní zapojení klienta a vytvoření podpůrného prostředí umožňujícího otevřenou komunikaci a důvěru. Článek tak ukazuje koučink jako proces, který má potenciál posílit autonomii, odpovědnost i všestrannou odolnost jednotlivce, a připravit ho ke zvládání výzev v rychle se měnícím prostředí současného globálního světa.

Přesahem zkoumaného obsahu je hodnotová a etická dimenze koučinku. V dalším výzkumu bude třeba analyzovat, k jakým hodnotám se přihlašují významné profesní organizace koučinku a jaké může nabídnout širší kontext oblasti managementu, veřejné správy, businessu či sportu. Paralelně s tím je třeba prozkoumat etickou dimenzi problematiky, a to včetně etických dilemat, která dosavadní vývoj otevřel. Cesta by měla vést analýzou stávajících etických kodexů i připomenutím důležitosti fenoménu svědomí jako individuálního morálního arbitra i orgánu smyslu (Frankl, 1994). Výsledkem by mělo být další zpřesnění i obohacení definice koučinku v teoretické oblasti, stejně jako „náповěda“ praxi, jak zvýšit kredibilitu koučinku.

LITERATURA

- ALEXANDER, G. (2010). Behavioural coaching – the GROW model. In: Passmore, Jonathan (Ed.), *Excellence in coaching: the industry guide*. London: Philadelphia: Kogan Page, p. 83–93.
- ANDERSON, M. (2002). *Coaching, Mentoring and Managing: A Coach Guidebook*. Franklin Lakes: Career Press.
- ATKINSON, M. (2009). *Koučink – věda i umění: vnitřní dynamika*. Praha: Portál.
- BIRCH, P. (2005). *Koučování*. Brno: CP Books.
- BLUCKERT, P. (2005). *Psychological Dimensions of Executive Coaching*. Maidenhead: Open University Press.
- COVEY, S. R., MERRILL, A. R. & MERRILL, R. R. (1994). *First things first: to live, to love, to learn, to leave a legacy*. New York: Simon & Schuster.
- COX, E. (2013). *Coaching Understood: A Pragmatic Guide to Understanding Coaching*. London: Sage Publications.
- COX, E. & BACH, S. (2012). *The Complete Handbook of Coaching*. London: Sage Publications.
- DAŇKOVÁ, M. (2013). *Koučování: kdy, jak a proč*. Praha: Grada Publishing.
- DOWNEY, M. (2003). *Effective Coaching: Lessons from the Coach's Coach*. New York: Thomson Texere.
- FINE, A. & MERRILL, R. R. (2010). *You already know how to be great: a simple way to remove interference and unlock your greatest potential*. New York: Portfolio Penguin.
- FISCHER-EPE, M. (2006). *Koučování: zásady a techniky profesního doprovázení*. Praha: Portál.
- FRANKL, V. E. (1994). *Člověk hledá smysl: úvod do logoterapie*. Praha: Psychoanalytické nakladatelství J. Kocourek.
- GALLWEY, T. (2000). *The Inner Game of Work*. New York: Random House.
- GRANT, A. M. (2017a). The Third Generation of Coaching Research: A Shift to the Relational Dimension of the Coaching Process. *International Coaching Psychology Review*, 12(1), p. 10–23.
- GRANT, A. M. (2017b). *The Third Generation of Workplace Coaching: Creating a Culture of Motivation, Participation, and Engagement*. Oxford: Routledge.
- GRANT, A. M. & STOBBER, D. R. (2006). *Evidence Based Coaching Handbook: Putting Best Practices to Work for Your Clients*. Hoboken: Wiley.
- HASS, A. (1999). *Morální inteligence: jak rozvíjet a kultivovat dobro v nás*. Praha: Columbus.
- JELÍNEK, M. (2019). *Vnitřní svět vítězů*. Praha: Grada Publishing.
- JELÍNEK, M. (2020). *Neztraťte motivaci v době blahobytu*. Praha: Management Press.
- JELÍNEK, M. jr. (2024). *Podstata a étos koučinku*. Disertační práce (MSc.). Praha: Vysoká škola Newton.
- KOMBARAKARAN, F. (2005). The Role of Motivation in the Effectiveness of Coaching. *Journal of Coaching Studies*, 12(3), p. 110–123.
- KOPŘIVA, K. (2024). *Lidský vztah jako součást profese: psychoterapeutické kapitoly pro sociální, pedagogické a zdravotnické profese*. Praha: Portál.
- LANDSBERG, M. (2003) [1996]. *The tao of coaching: boost your effectiveness at work by inspiring and developing those around you*. London: Profile Books.
- MOHAUPTOVÁ, E. (2013). *Týmový koučink*. Praha: Portál.
- OETTINGEN, G. (2014). *Rethinking Positive Thinking: Inside the New Science of Motivation*. New York: Current.
- PARMA, P. (2006). *Umění koučovat*. Praha: Alfa Publishing.
- PASSMORE, J. & CANTORE, S. (2012). *Top business psychology models: 50 transforming ideas for leaders, consultants, and coaches*. London: Philadelphia: Kogan Page.
- PTÁČEK, R. et al. (2014). *Etické problémy medicíny na prahu 21. století*. Praha: Grada Publishing.
- ROGERS, C. R. (1998). *Způsob bytí: klíčová témata humanistické psychologie z pohledu jejího zakladatele*. Praha: Portál.
- SCHMIDT, F. & ANDERSON, M. (2015). The Impact of Self-reflective Coaching on Professional Development and Success. *Journal of Coaching Studies*.
- URBAN, J. (2008). *Jak zvládnout 10 nejobtížnějších situací manažera*. Praha: Grada Publishing.

- WHITMORE, J. (2002) [1992]. *Coaching for Performance: Growing Human Potential and Purpose*. London: Nicholas Brealey Publishing.
- WHITMORE, J. (2025). *Koučování: rozvoj osobnosti a zvyšování výkonnosti: metoda transpersonálního koučování*. 5. přeprac. a dopl. vyd. Praha: Management Press.
- WHITMORE, J., KAUFFMAN, C. & DAVID, S. (2013). GROW grows up: from winning the game to pursuing transpersonal goals. In: S. David, D. Clutterbuck, & D. Megginson (Eds.), *Beyond goals: effective strategies for coaching and mentoring*. Farnham, Surrey: Gower Publishing Limited, pp. 245–260.

Internetové zdroje

<<https://coachingfederation.org>>
<<https://insideoutdev.com/grow-model>>
<www.coachfederation.cz>
<www.spolecenskaodpovednost.cz/clen/icf-cr-international-coach-federation-czech-republic>
<www.associationforcoaching.com>
<www.emccglobal.org>
<www.newton.university>

doc. PhDr. Miloš Bednář, Ph.D.

Katedra společenskovedního základu v kinantropologii, FTVS UK

J. Martího 31, 162 52 Praha 6

e-mail: milos.bednar@ftvs.cuni.cz

OLYMPIJSKÉ HODNOTY A JEJICH VÝZNAM PRO DOSPĚLOU SPORTUJÍCÍ POPULACI V ČESKÉ REPUBLICE

OLYMPIC VALUES AND THEIR SIGNIFICANCE FOR THE ADULT SPORTS POPULATION IN THE CZECH REPUBLIC

LIBOR FLEMR, ANNA NOVOTNÁ

Katedra pedagogiky a psychologie, Vysoká škola tělesné výchovy a sportu
PALESTRA, spol. s.r.o.

SOUHRN

Olympijské hodnoty zahrnující výjimečnost, respekt a přátelství představují klíčové pilíře, na nichž stojí moderní olympijské hnutí. Inspirované starověkými ideály byly v moderní éře nově definované tak, aby odpovídaly potřebám a výzvám současné společnosti. Nejsou pouze etickými normami pro sportovní soutěže, ale nabízejí hlubší filozofický rámec, který by měl mít dopad na jednotlivce i celou společnost. Výjimečnost podporuje snahu o dosažení nejlepších výsledků nejen ve sportu, ale i v osobním životě. Respekt klade důraz na úctu k pravidlům, soupeřům a kulturním rozdílům, čímž přispívá k budování férových vztahů a míru. Přátelství pak vytváří prostor pro mezinárodní spolupráci, toleranci a navazování mezilidských vztahů napříč hranicemi. Cílem práce bylo přinést pomocí online ankety základní popis znalosti a významu olympijských hodnot v české dospělé populaci. Tři základní olympijské hodnoty – výjimečnost, respekt a přátelství – zná 52,7 % žen a 64,4 % mužů. Celkově více než 80 % respondentů vyjádřilo souhlas s žádoucí větší propagací olympijských hodnot ve společnosti.

Klíčová slova: olympijské hodnoty, výjimečnost, respekt, přátelství

ABSTRACT

The Olympic values of excellence, respect, and friendship are the key pillars on which the modern Olympic movement stands. Inspired by ancient ideals, they have been redefined in the modern era to meet the needs and challenges of contemporary society. They are not only ethical standards for sporting competitions, but offer a deeper philosophical framework that should have an impact on individuals and society as a whole. Excellence encourages the pursuit of the best results not only in sport but also in personal life. Respect emphasizes respect for rules, opponents, and cultural differences, thereby contributing to the building of fair relationships and peace. Friendship then creates space for international cooperation, tolerance, and the establishment of interpersonal relationships across borders. The aim of the study was to use an online survey to provide a basic description of the knowledge and importance

of Olympic values among the Czech adult population. The three core Olympic values – excellence, respect, and friendship – are known to 52.7% of women and 64.4% of men. Overall, more than 80% of respondents agreed that greater promotion of Olympic values in society is desirable.

Key words: Olympic values, excellence, respect, friendship

ÚVOD

Olympijské hodnoty představují klíčové pilíře moderního olympijského hnutí a jeho širšího vlivu na společnost. Mezi tyto základní hodnoty patří výjimečnost, respekt a přátelství, přesahují hranice sportovních soutěží a stávají se univerzálními ideály, které podporují osobní rozvoj, mezilidské vztahy a globální spolupráci. Olympijské hodnoty jsou nejen základem pro chování sportovců a organizací her, ale také významným nástrojem pro utváření společenských norem a morálního povědomí (Naul et al., 2017).

Výjimečnost, označovaná též jako excellence, je jednou z nejvýznamnějších hodnot moderního olympijského hnutí. Její podstatou je neustálá snaha o dosažení nejlepších možných výsledků a překonání vlastních limitů. Tato hodnota však není omezena pouze na sportovní výkony; jeho filozofie se vztahuje na všechny oblasti života, od vzdělávání přes profesní kariéru až po osobní rozvoj. Výjimečnost je vnímána jako klíčový prvek, který podporuje nejen úspěchy v konkrétních oblastech, ale i celkový rozvoj jednotlivce jako harmonické osobnosti (Mezinárodní olympijský výbor, 2019; Naul et al., 2017). Ve sportu výjimečnost představuje nejen cíl, ale i proces. Olympijské hry zdůrazňují hodnotu úsilí, disciplíny a odhodlání, které vedou k dosažení vysokých výkonů. Sportovci jsou zde nejen zástupci svých národů, ale i vzory, kteří svým nasazením a schopností čelit náročným výzvám inspirují ostatní. Výjimečnost tak není jen o medailích nebo rekordech, ale o snaze dosáhnout osobního maxima, ať už to znamená překonání fyzických hranic, zdolání mentálních překážek nebo dosažení vyšší úrovně technických dovedností. Tento přístup je univerzální a platí i mimo sportovní prostředí (Parry, 2006). Výjimečnost se však neprojevuje jen na individuální úrovni. Její dopad je patrný i na společenské úrovni. Společnosti, které podporují principy výjimečnosti, se vyznačují vyšší mírou inovací, kvalitou vzdělávacích systémů a dosažením vyšších standardů ve všech oblastech života. Výjimečnost tedy funguje jako motor, který pohání jednotlivce i celé komunity k neustálému zlepšování a růstu. Tím se tato hodnota stává klíčovým faktorem pro rozvoj a kvalitu života v širším společenském kontextu (Naul et al., 2017). Nezbytnou součástí výjimečnosti je disciplína – dlouhodobé úsilí a trpělivost potřebné k dosažení cílů. Výjimečnost není výsledkem jednorázového úsilí, ale důsledného a vytrvalého přístupu, který zahrnuje nejen fyzickou přípravu, ale také mentální odolnost. Tato kombinace umožňuje jedincům překonávat překážky, zvládat náročné životní situace a dosahovat úspěchů, které přesahují rámec sportovních výsledků. Disciplína a odhodlání jsou také nástroji k rozvoji osobních hodnot, jako je sebedůvěra a odpovědnost (Naul et al., 2017; Parry, 2006). Olympijské hnutí chápe výjimečnost nejen jako cestu k úspěchu, ale také jako prostředek k formování charakteru. Sportovci, kteří tuto hodnotu přijímají, se učí respektovat nejen své soupeře, ale také pravidla a ducha fair play. Tento etický rozměr výjimečnosti zajišťuje, že úspěchy nejsou dosaženy za každou cenu, ale v souladu s morálními zásadami a čestným soupeřením. Z historického hlediska byla výjimečnost

přítomna v olympijském hnutí od jeho počátků. Pierre de Coubertin, zakladatel moderních olympijských her, ji považoval za základní princip, který by měl inspirovat nejen sportovce, ale i širší veřejnost. Podle jeho filozofie skutečný úspěch nespočívá pouze ve vítězství, ale v úsilí překonávat vlastní limity. Tato vize se stala základem moderního olympismu, který prostřednictvím výjimečnosti propaguje univerzální hodnoty osobního a společenského rozvoje (Coubertin, 1977; Müller, 2000). Výjimečnost navíc podporuje inkluzi a rovnost příležitostí. Tato hodnota nevyžaduje, aby každý jedinec dosáhl elitní úrovně, ale povzbuzuje k tomu, aby každý usiloval o svůj vlastní maximální potenciál. Tento přístup je obzvláště významný ve vzdělávání a výchově, kde výjimečnost motivuje mladé lidi k rozvoji klíčových dovedností, které jsou důležité nejen ve sportu, ale i v každodenním životě. Výjimečnost tedy představuje hodnotu, která je přístupná všem, bez ohledu na jejich schopnosti či podmínky, a podporuje rovnost šancí na osobní růst (Naul et al., 2017).

Respekt je jednou ze základních hodnot olympijského hnutí a tvoří i základní pilíř nejen sportovního prostředí, ale také mezilidských vztahů obecně. Tato hodnota zdůrazňuje úctu k pravidlům, soupeřům, spoluhráčům, rozhodčím i všem dalším zúčastněným. V širším kontextu formuje respekt chování jednotlivců ve společnosti, přispívá k posilování principů rovnosti, spravedlnosti a tolerance a podporuje harmonii mezi různými kulturami a národy (Mezinárodní olympijský výbor, 2019; Naul et al., 2017). Ve sportovním kontextu se respekt projevuje na několika úrovních. Jednou z nich je uznání dovedností a přínosu spoluhráčů. Tato úcta podporuje spolupráci a týmovou dynamiku, což je klíčové pro dosažení společných cílů. Sportovci, kteří dokážou ocenit úsilí ostatních, nejen zvyšují morálku svého týmu, ale také posilují mezilidské vztahy. Respekt ke spoluhráčům zahrnuje uznání jejich role a přínosu bez ohledu na individuální výsledky, čímž se utvrzuje soudržnost týmu a zvyšuje jeho efektivita (Parry, 2006). Neméně důležitý je respekt k soupeřům. Uznání výkonu protivníků je základním principem fair play, který podporuje atmosféru čestné soutěže. Sportovci, kteří projevují úctu svým soupeřům, uznávají, že právě konkurence je důležitým stimulem jejich růstu a motivace. Tento přístup posiluje vzájemnou úctu a vytváří prostředí, v němž jsou sportovní výsledky nejen měřítkem úspěchu, ale také příležitostí k navázání zdravých vztahů (Parry, 2006). Dalším zásadním aspektem respektu je úcta k rozhodčím a pravidlům hry. Pravidla zajišťují spravedlivé podmínky soutěže a jejich dodržování je klíčové pro zachování integrity sportu. Sportovci, kteří respektují rozhodnutí rozhodčích, přispívají k hladkému průběhu soutěží a k pozitivní atmosféře na sportovištích. Tento postoj se přenáší i na diváky, kteří jsou svědky férového soupeření, což posiluje pozitivní obraz sportovních událostí a jejich hodnot (Mezinárodní olympijský výbor, 2019). Význam respektu však přesahuje rámec sportu a má vliv na širší společenský kontext. Olympijské hnutí dlouhodobě prosazuje diverzitu a inkluzi, což jsou principy, které úzce souvisejí s hodnotou respektu. Olympijské hry se staly místem, kde se setkávají sportovci z různých kultur, náboženských prostředí a společenských skupin. Tato různorodost přispívá k šíření vzájemného porozumění a spolupráce, což je zásadní pro budování globální společnosti založené na toleranci a úctě k odlišnostem (Naul et al., 2017; Parry, 2006). Jedním z významných projevů této inkluze je prosazování genderové rovnosti na olympijských hrách. Zatímco na prvních moderních hrách v roce 1896 neměly ženy možnost se účastnit, dnes je rovnost pohlaví jedním z hlavních cílů Mezinárodního olympijského

výboru. Tento vývoj zdůrazňuje význam respektu jako hodnoty, která podporuje rovné příležitosti pro všechny bez ohledu na pohlaví, národnost či náboženské přesvědčení. Genderová rovnost na olympijských hrách tak ukazuje, jak může respekt přispět k sociálním změnám a budování spravedlivější společnosti (Mezinárodní olympijský výbor, 2019). Respekt rovněž formuje chování jednotlivců v každodenním životě.

Přátelství představuje jednu z nejvýznamnějších hodnot olympijského hnutí a je nedílnou součástí jeho filozofie. Tato hodnota překračuje rámec sportu a stává se prostředkem pro budování dlouhodobých mezilidských vztahů, které podporují spolupráci, vzájemné porozumění a toleranci mezi jednotlivci i národy. Přátelství, jak jej chápe olympijské hnutí, spočívá ve vzájemné úctě a důvěře mezi sportovci, bez ohledu na národnost, kulturu či náboženské přesvědčení. Olympijské hry poskytují jedinečnou příležitost pro vznik takových vztahů, a stávají se tak platformou pro šíření globální spolupráce a míru (Mezinárodní olympijský výbor, 2019; Naul et al., 2017; Parry, 2006). Jednou z nejvýraznějších forem projevu přátelství je navazování mezilidských vztahů během olympijských her, a to i napříč sportovními odvětvími. Sportovci se zde setkávají s protivníky i spoluhráči z různých částí světa, což jim umožňuje sdílet nejen soutěžní zážitky, ale také své kulturní hodnoty a životní zkušenosti. Přátelství vznikající na sportovním poli překonává kulturní a jazykové bariéry a pomáhá vytvářet globální komunitu sportovců, kteří jsou propojeni společnými hodnotami. Tento aspekt přátelství podtrhuje roli olympijských her jako prostoru, v němž se rozvíjejí nejen fyzické schopnosti, ale i vztahy založené na důvěře a respektu (Schinke & McGannon, 2014). Hodnota přátelství však není omezena pouze na jednotlivce, ale zahrnuje i širší rámec mezinárodního porozumění a spolupráce. Olympijské hry slouží jako nástroj pro posilování vztahů mezi národy, které sdílejí společnou platformu pro dialog a spolupráci. Důležitým historickým odkazem této hodnoty je koncept olympijského příměří (Olympic Truce). Tato tradice má své kořeny již ve starověkých olympijských hrách, kdy bylo příměří vyhlášeno za účelem zajištění bezpečnosti sportovců a diváků během cest na hry a zpět. V moderní éře, i když má olympijské příměří spíše symbolický význam, stále připomíná, že sport může sloužit jako prostředek pro mírovou spolupráci a překonávání konfliktů mezi národy. Tato tradice zdůrazňuje potenciál přátelství a spolupráce jako základních hodnot olympijského hnutí (Guttmann, 2002; Mezinárodní olympijský výbor, 2019). Přátelství podporované olympijským hnutím má zásadní význam také v oblasti inkluze a diversity. Olympijské hry jsou místem, kde se setkávají lidé z různých kulturních a sociálních prostředí, což přispívá k šíření tolerance a uznání odlišností. Tímto způsobem se přátelství stává prostředkem pro budování mostů mezi různými kulturami a posiluje vznik společnosti založené na vzájemné úctě a spolupráci. Tento aspekt olympijského hnutí zdůrazňuje, že přátelství není pouze individuální hodnotou, ale má i zásadní význam pro formování globální společnosti (Naul et al., 2017; Parry, 2006; Schinke & McGannon, 2015). Olympijské hry nejsou jen sportovní událostí, ale také prostředkem pro navazování trvalých vztahů, které přispívají k vytvoření spravedlivější a harmoničtější společnosti. Přátelství podporované olympijským hnutím ovlivňuje nejen jednotlivce, ale i jejich komunity a národy, a tím pomáhá vytvářet svět založený na toleranci, respektu a spolupráci. Tento princip má zásadní význam zejména v době globálních krizí, kdy je třeba podporovat solidaritu a spolupráci napříč hranicemi (Naul et al., 2017; Parry, 2006; Reid, 2020). Tímto způsobem přátelství naplňuje vizi olympijského hnutí o budování lepšího a stabilnějšího světa prostřednictvím sportu (Parry, 2006).

V českém prostředí se tématu olympijských hodnot věnovali tito autoři a autorky: Dovalil & Rychtecký (2010), Fialová (2016), Mužák (2014), Petřinová (2023), Vojáček (2015), Voříšková (2011).

CÍL

Hlavním cílem šetření bylo zmapovat aktuální situaci vnímání olympijských hodnot českou populací. Zda se tak děje i v rychle se měnící době, jednak z pohledu celospolečenského, tak i proměnami Olympijských her, což lze např. dokumentovat stále novými sportovními odvětvími, které se v rámci Olympijských her objevují. Šetření bylo realizováno pomocí ankety, která systematicky pokrývala oblasti související s vědeckou otázkou – „Jaké je povědomí o olympijských hodnotách v dospělé populaci?“ – a umožnila sledovat úroveň povědomí o olympijských hodnotách, jejich vnímaný význam ve sportovním i každodenním životě, a vliv demografických i behaviorálních faktorů na tyto postoje.

METODIKA

Pro realizaci výzkumného šetření byl zvolen kvantitativní přístup prostřednictvím strukturované online ankety. Anketa byla koncipována jako jeden celek s logickým větvením, který obsahoval osobní postoje respondentů, zkušenosti, názory na společnost a vnímání významu olympijských hodnot v běžném životě. Anketa obsahovala různé typy otázek, konkrétně uzavřené otázky (s výběrem jedné odpovědi), výběrové otázky s možností více odpovědí (multiple-choice), dichotomické otázky (ano/ne), škálové otázky hodnotící míru souhlasu nebo důležitosti, seřazovací otázky a matricové otázky, které umožnily respondentům hodnotit více položek současně podle jednotné stupnice. Součástí byly také otevřené otázky, umožňující vlastní slovní odpověď. Data byla sbírána v rámci bakalářské práce (Novotná, 2025). Zde uvádíme jen relevantní otázky z ankety, která jsou níže prezentována:

Jste aktivní v jakékoliv pohybové aktivitě?

Jak často se věnujete pohybové aktivitě?

Na jaké úrovni se věnujete sportovní aktivitě?

Myslíte si, že znáte olympijské hodnoty?

Zkuste vyjmenovat olympijské hodnoty:

Kde jste se setkal/a s olympijskými hodnotami (přátelství, respekt, výjimečnost)?

Zajímal/a jste se někdy o olympijské hodnoty?

Považujete olympijské hodnoty za důležité ve sportu?

Jsou pro vás olympijské hodnoty osobně důležité?

Jaký podle vás mají olympijské hodnoty vliv na společnost jako celek?

Zúčastnil/a jste se někdy programů zaměřených na olympijské hodnoty?

Jakých programů zaměřených na olympijské hodnoty jste se účastnil/a?

Jaký si myslíte, že měly tyto programy na vás dopad?

Myslíte si, že by olympijské hodnoty měly být více integrovány do vzdělávacích programů ve školách?

Jaké důvody podle vás podporují větší integraci olympijských hodnot do školních programů?

Proč podle vás olympijské hodnoty nejsou vhodné pro školní programy?

Proč si myslíte, že by to mohlo či nemuselo být vhodné?

Sběr dat

Sběr dat probíhal formou online dotazníkového šetření prostřednictvím platformy Google Forms. Tento nástroj byl zvolen z důvodu snadné dostupnosti, uživatelské přívětivosti a časové efektivity. Umožnil rychlé oslovení širokého spektra respondentů a pohodlné vyplnění dotazníku na různých zařízeních. Před zahájením sběru dat bylo provedeno pilotní ověření ankety. Na základě zpětné vazby byly provedeny drobné úpravy formulací některých otázek s cílem zvýšit jejich jednoznačnost a usnadnit vyplňování. Anketa byla aktivní v období od 11. 3. do 12. 4. 2025 a distribuována prostřednictvím cílených i veřejných distribučních kanálů, s cílem zajistit co největší pestrost a rozmanitost respondentů. Adresně, emailovou formou, byly osloveny zejména: vysoké školy, sportovní kluby a sportovní svazy různých sportovních odvětví, Česká olympijská akademie. Dále byla oslovena širší veřejnost (i nesportovní) prostřednictvím osobních emailových kontaktů a sociálních sítí.

Před zahájením analýzy byla provedena kontrola kvality nasbíraných dat. Na základě vyhodnocení byly ze souboru vyřazeny odpovědi, které vykazovaly známky neseriózního nebo nekonzistentního vyplnění (např. nesmyslné odpovědi, vzory odpovědi odporující logice dotazníku). Odpovědi byly sbírány anonymně a data byla následně exportována k analýze.

Charakteristika výzkumného souboru

Výzkumného šetření se zúčastnilo celkem 322 dospělých respondentů. Skupinu tvořilo 174 mužů (54,0 %) a 148 žen (46,0 %) s průměrným věkem 37 let. Z hlediska zapojení do pohybové aktivity uvedlo 93,48 % dospělých, že se pohybové aktivitě věnují. Nejčastější frekvencí u dospělých převažovala odpověď „několikrát týdně“ (53,4 %), poté „každý den“ (25,5 %). Co se týče nižší frekvence pohybové aktivity, mezi dospělými odpovědělo „zřídka“ 10 respondentů (3,1 %) a „vůbec“ 5 respondentů (1,6 %). Mezi dospělými převažovala rekreační úroveň (62,4 %), 30,1 % uvedlo soutěžení na amatérské úrovni a 5,9 % vykonává sportovní činnost profesionálně. Z charakteristiky souboru je patrné, že respondenti byli sportovně aktivnější, než by odpovídalo běžné populaci, zejména v kategorii „profesionální sportovec“.

VÝSLEDKY

Úvodní otázka zjišťovala znalost základních olympijských hodnot. Znalost respondentů byla následující – 190 osob (59,0 %) uvedlo, že hodnoty znají a 132 respondentů (41,0 %) odpovědělo záporně. Tzn. v této otázce bylo tedy podrobněji analyzováno 190 odpovědí. Olympijské hodnoty zná 78 žen (52,7 %) a 112 mužů (64,4 %). Z výsledků vyplývá, že s věkem roste pravděpodobnost znalosti olympijských hodnot. Zároveň se ukázaly rozdíly ve znalosti i mezi pohlavími – muži vykazovali vyšší znalost než ženy.

Respondenti, kteří uvedli, že znají pojem olympijských hodnot, byli dále vyzváni, aby konkrétně uvedli, které hodnoty mají na mysli. Mezi nejčastěji zmiňované zařadili respondenti tři oficiální olympijské hodnoty – respekt, přátelství a výjimečnost. Respekt byl uveden v 64,2 % případů (122 odpovědí), přátelství ve 48,9 % (93 odpovědí) a výjimečnost v 17,9 % (34 odpovědí). Mezi ženami byl nejčastěji zmiňován respekt (71,8 %), následovaný přátelstvím (66,7 %). U mužů byly podíly nižší – respekt uvedlo 58,9 %, přátelství 42,9 % a výjimečnost 20,5 %.

V dospělé populaci byla u 64,2 % (122 ze 190) respondentů zmiňována také hodnota „fair play“, která sice oficiálně nepatří mezi základní olympijské hodnoty, ale je veřejností běžně spojována s olympismem, resp. sportem. Kromě toho respondenti uváděli i další hodnoty a s olympismem související pojmy – čestnost, férovost, rovnost, úcta, mír a spolupráce. Z uvedených odpovědí také vyplývá, že většina respondentů, kteří tvrdili, že olympijské hodnoty znají, dokázala alespoň jednu z nich konkrétně pojmenovat.

Graf 1

Znalost konkrétních olympijských hodnot dle pohlaví (n = 190)

Další sledovanou oblastí byl zájem respondentů o olympijské hodnoty. V dospělé skupině respondentů uvedlo aktivní zájem 12,1 % respondentů (39 osob), zatímco 31,1 % (100 osob) odpovědělo, že o hodnotách vědí, ale nezajímají se o ně pravidelně. Další 34,8 % (112 osob) uvedlo, že o olympijských hodnotách pouze slyšeli, a 22,1 % (71 osob) se o ně nikdy nezajímalo. Aktivní zájem projevilo 9,5 % žen a 14,4 % mužů. U žen převažovala odpověď „slyšela jsem o nich, ale nezajímám se blíže“ (39,9 %), zatímco u mužů nejčastěji zaznívala odpověď „vím o nich, ale nezajímám se pravidelně“ (36,2 %). Aktivní zájem o olympijské hodnoty uvedla tedy menšina respondentů. Zároveň přibližně polovina všech respondentů vykazuje alespoň určitý, byť ne příliš intenzivní zájem. V dospělé skupině byly také patrné rozdíly mezi muži a ženami, kde ženy uváděly méně aktivního zájmu než muži.

Graf 2

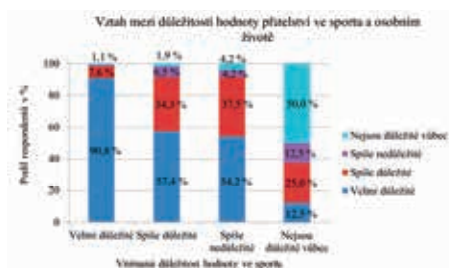
Zájem o olympijské hodnoty dle pohlaví (n = 322)

Vztah mezi důležitostí hodnot ve sportu a životě

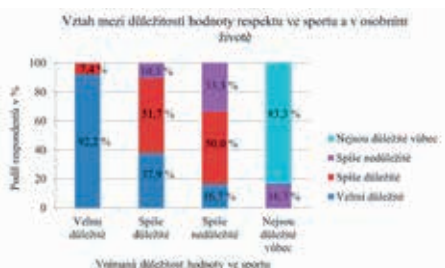
U respondentů se u hodnoty přátelství potvrdil silný vztah mezi důležitostí ve sportu a pro ně osobně. Z těch, kteří přátelství označili jako „velmi důležité“ ve sportu (244), uvedlo 68,9 % (168), že je pro ně velmi důležité i osobně, a 25,4 % (62) odpovědělo „spíše důležité“. Naopak mezi těmi, kdo přátelství ve sportu označili za „spíše nedůležité“ či „vůbec nedůležité“ (16), většina uvedla, že je osobně rovněž nepovažuje za důležité.

U hodnoty respekt byl vztah nejsilnější. Z respondentů, kteří ji považovali za „velmi důležitou“ ve sportu (271), uvedlo 95,9 % (260), že je pro ně velmi důležitá i osobně. Podobný trend se projevil i mezi těmi, kteří uvedli hodnotu jako „spíše důležitou“ – 38,5 % (15) ji označilo jako „velmi důležitou“ a 53,9 % (21) jako „spíše důležitou“.

Hodnota excelence (výjimečnost) vykazovala slabší, ale stále patrnou souvislost. Mezi respondenty, kteří ji označili jako „velmi důležitou“ ve sportu (244), uvedlo 68,9 % (168), že je pro ně velmi důležitá i v osobním životě. Dalších 25,4 % (62) ji označilo jako „spíše důležitou“. U osob, které excellenci považovaly ve sportu za méně důležitou, se osobní důležitost vyskytovala výrazně méně často.

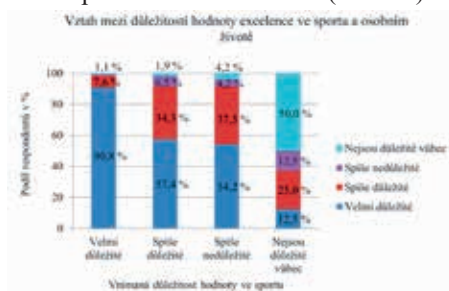
Graf 3

Graf 4

Vztah mezi důležitostí hodnoty přátelství ve sportu a osobním životě (n = 322)

Vztah mezi důležitostí hodnoty respektu ve sportu a osobním životě (n = 322)

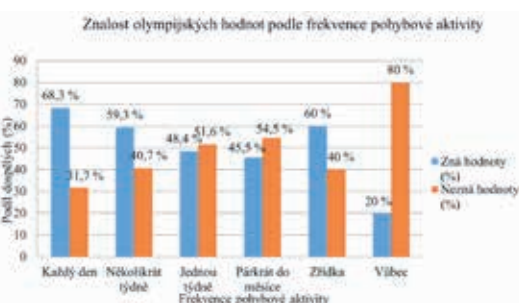
Graf 5

Vztah mezi důležitostí hodnoty excelence ve sportu a osobním životě (n = 322)

Vztah mezi pohybovou aktivitou a olympijskými hodnotami

Nejvyšší povědomí bylo zaznamenáno u těch respondentů, kteří se věnují pohybové aktivitě každý den – znalost hodnot uvedlo 68,3 % (56). Ve skupině „několikrát týdně“ to bylo 59,3 % (102), u „jednou týdně“ 48,4 % (15) a u „párkrát do měsíce“ 45,5 % (10). V kategorii „zřídka“ uvedlo znalost olympijských hodnot 60,0 % (6), avšak vzhledem k velmi nízkému počtu respondentů nelze tuto hodnotu považovat za směrodatnou.

Souvislost mezi pohybovou aktivitou a vnímáním přínosu olympijských hodnot byla sledována prostřednictvím otázky, v níž mohli respondenti označit více možností vyjadřujících, jaký podle nich mají tyto hodnoty vliv na společnost. U možnosti „**Podporují jednotu a spolupráci mezi lidmi**“ byl vyšší podíl výběru zaznamenán u aktivnějších respondentů: skupina „jednou týdně“ 67,7 % (21 z 31), „každý den“ 67,1 % (55 z 82) a „několikrát týdně“ 59,9 % (103 ze 172). V kategoriích „zřídka“ a „vůbec“ byly podíly podobně vysoké (70,0 % a 80,0 %), ale vzhledem k velmi nízkému počtu respondentů nelze tyto výsledky interpretovat jako směřodátné.

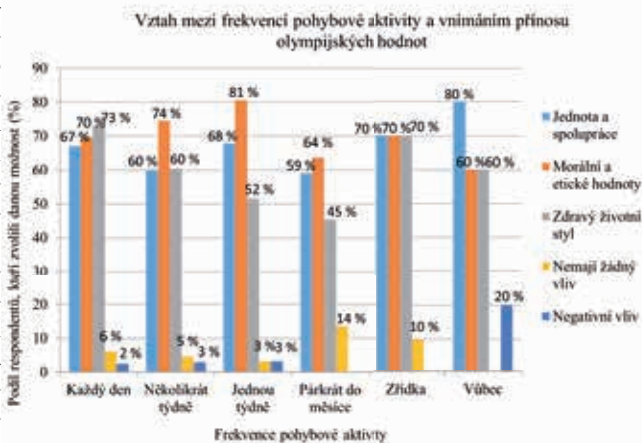
Graf 6

Znalost olympijských hodnot podle frekvence pohybové aktivity (n = 322)

U odpovědi „**Přispívají k rozvoji morálních a etických hodnot**“ byl nejvyšší výběr zaznamenán u skupiny „jednou týdně“ – 80,7 % (25 z 31), následovaly skupiny „několikrát týdně“ – 74,4 % (128 ze 172) a „každý den“ – 69,5 % (57 z 82). Aktivnější respondenti tuto možnost volili častěji, i když i v méně aktivních skupinách byl podíl relativně vysoký (např. 70,0 % u „zřídka“ a 60,0 % u „vůbec“).

Naopak u možnosti „**Zvyšují zájem o zdravý životní styl a sport**“ byly rozdíly mezi skupinami méně výrazné. Nejvíce tuto odpověď volila skupina „každý den“ – 73,2 % (60 z 82), následovaná skupinou „několikrát týdně“ – 60,5 % (104 ze 172) a „jednou týdně“ – 51,6 % (16 z 31).

Odpovědi „Nemají žádný vliv na společnost“ a „Mají negativní vliv“ byly zvoleny velmi výjimečně – pouze 18, resp. 9 respondentů z celkového počtu 322. Jejich výskyt byl rozptýlen napříč kategoriemi a nelze z nich vyvozovat žádné obecné závěry. Výsledky ukazují, že pohybově aktivnější dospělí respondenti častěji považují olympijské hodnoty za přínosné pro společnost, zejména v oblastech morálních a sociálních aspektů.

Graf 7

Vztah mezi frekvencí pohybové aktivity a vnímáním přínosu olympijských hodnot (n = 322)

Zdroje informací o olympijských hodnotách

U respondentů ($n = 322$) byla nejčastějším zdrojem osobní zkušenost (59,6 %, 192), následovaná sportovními událostmi (57,8 %, 186) a médií (47,2 %, 152). Rodinu a přátele uvedlo 40,7 % respondentů (131) a výuku ve škole 43,8 % (141). Rozdíly mezi pohlavími ukázaly, že jako zdroj informací uvedlo osobní zkušenost 22,7 % žen (73) a 37,0 % mužů (119). Sportovní události zmínilo 25,8 % žen (83) a 32,0 % mužů (103), média 21,1 % žen (68) a 26,1 % mužů (84).

Zájem o další informace o olympijských hodnotách projevilo přibližně 65 % dotázaných, přičemž 47,2 % (152) odpovědělo „Spíše ano“ a 18,0 % (58) „Ano, určitě bych se chtěl/a dozvědět více“. Nejistotu uvedlo 19,3 % respondentů (62). Nezájem o problematiku vyjádřilo pouze asi 15 % dospělých. Ženy vykazovaly mírně vyšší zájem než muži. Odpověď „Ano, určitě bych se chtěl/a dozvědět více“ uvedlo 21,2 % žen (31) oproti 15,5 % mužů (27) a také odpověď „Spíše ano“ byla o něco častější u žen (48,7 %, 72) než u mužů (46,0 %, 80). Naopak mírně vyšší podíl nezájmu byl zaznamenán u mužů. Respondenti ($n = 272$), kteří v předchozí části vyjádřili zájem nebo nejistotu. Nejčastěji by se dospělí chtěli seznamovat s olympijskými hodnotami prostřednictvím médií (57,0 %, 155) a sportovních akcí (56,6 %, 154). Třetí nejpreferovanější možností bylo vzdělávání prostřednictvím školy (41,5 %, 113). Dalšími volbami byly komunitní aktivity (39,3 %, 107) a osobní zkušenosti (37,5 %, 102), zatímco interaktivní online materiály uvedlo 29,0 % respondentů (79). Rozdělení podle pohlaví ukázalo, že ženy mírně častěji preferovaly školní prostředí (50,0 %, 64), zatímco muži volili školní prostředí v 34,7 % případů (49). Jinak byly rozdíly mezi muži a ženami u ostatních způsobů pouze mírné.

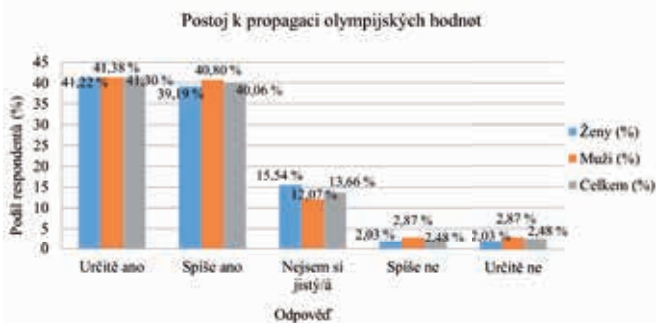
Respondenti ($n = 322$) byli dotázáni na dřívější účast na programech zaměřených na olympijské hodnoty. Účast potvrdilo 40,7 % respondentů (131), zatímco 59,3 % (191) uvedlo, že takovou zkušenost nemají. Mezi ženami odpovědělo kladně 31,8 % (47) a mezi muži 48,3 % (84), což naznačuje vyšší míru účasti mezi muži. Ti, kteří účast potvrdili, byli následně dotázáni, jakých konkrétních programů se zúčastnili. Největší část uvedla sportovní události s olympijským zaměřením (60,3 % žen a 60,7 % mužů). Dalšími zmiňovanými programy byly olympijské festivaly (38,3 % žen a 48,8 % mužů) a školní programy zaměřené na olympijské hodnoty (31,9 % žen a 47,6 % mužů). Menší část respondentů se účastnila také tréninkových táborů inspirovaných olympijskými hodnotami (19,2 % žen a 25,0 % mužů). Respondenti, kteří potvrdili účast na některém z programů, byli rovněž dotázáni, jaký dopad na ně tyto aktivity měly. Velký pozitivní dopad uvedlo 55,3 % žen (26) a 55,3 % mužů (45). Menší pozitivní dopad zaznamenalo 29,8 % žen (14) a 39,3 % mužů (33). Žádný dopad uvedlo 14,9 % žen (7) a 7,1 % mužů (6). Žádný z respondentů neuváděl lehce negativní dopad ani velký negativní dopad.

Respondenti ($n = 322$) byli dotázáni, zda si myslí, že by olympijské hodnoty měly být více integrovány do vzdělávacích programů ve školách. Většina respondentů odpověděla kladně – tuto potřebu podpořilo 67,4 % (217). Přibližně čtvrtina (24,8 %, 80) uvedla, že si tím není jistá, a pouze 7,8 % (25) se vyslovilo proti začlenění olympijských hodnot do vzdělávání. Rozdíly byly patrné i při pohledu na odpovědi podle pohlaví. Mezi ženami podpořilo začlenění 66,9 % (99), zatímco mezi muži bylo toto číslo mírně vyšší (67,8 %, 118). Nejistotu vyjádřilo 29,7 % žen (44) a 20,7 %

mužů (36). Negativní postoj zastávalo 3,4 % žen (5) a 11,5 % mužů (20). Výsledky tedy ukazují celkově pozitivní postoj dospělých k myšlence větší integrace olympijských hodnot do školních vzdělávacích programů.

Respondenti, kteří podporovali začlenění olympijských hodnot do vzdělávacích programů (217; 99 žen a 118 mužů), byli následně dotázáni na důvody, které podle nich tuto integraci podporují. Nejčastěji uváděným důvodem byla podpora rozvoje respektu a přátelství mezi dětmi, kterou zmínilo 92,5 % žen (94) a 89,8 % mužů (106). Dále 83,8 % žen (83) a 82,2 % mužů (97) uvedlo jako důležitý důvod podpory morálního rozvoje dětí. Posilování pohybové aktivity a zdravého životního stylu označilo za důležitý faktor 65,7 % žen (65) a 68,6 % mužů (81). Respondenti, kteří v hlavní otázce uvedli, že si nejsou jisti vhodností začlenění olympijských hodnot (80; 44 žen a 36 mužů) do vzdělávacích programů ve školách, byli rovněž dotázáni na důvody podporující nebo zpochybňující tuto integraci. Nejčastěji zmiňovaným pozitivním důvodem byla podpora respektu a přátelství mezi dětmi (61,4 % žen, 27; 72,2 % mužů, 26) a podpora morálního rozvoje dětí (61,4 % žen, 27; 58,3 % mužů, 21). Posilování pohybové aktivity a zdravého životního stylu označilo za důležité 50,0 % žen (22) i mužů (18). Na druhé straně bylo zaznamenáno i několik výhrad. Devět respondentů (5 žen a 4 muži) se domnívalo, že děti by tématu nerozuměly. Jedenáct odpovědí (6 žen a 5 mužů) uvádělo, že problematika je příliš zaměřená na sport. Další výhrady směřovaly na nízkou důležitost pro školní výuku (13 odpovědí) nebo pro život a společnost obecně (3 odpovědi). Výsledky naznačují, že i mezi nejistými respondenty převažovalo vnímání přínosnosti olympijských hodnot, byť s jistými výhradami vůči formě nebo důležitosti tématu.

Respondenti byli dotázáni, zda by podle jejich názoru měly být olympijské hodnoty více propagovány ve společnosti. Výsledky ukázaly následující podporu této myšlenky: odpověď „Určitě ano“ uvedlo 41,4 % žen (61) a 41,4 % mužů (72), zatímco odpověď „Spíše ano“ zvolilo 39,5 % žen (58) a 40,8 % mužů (71). Celkově tedy více než 80 % respondentů vyjádřilo souhlas s větší propagací olympijských hodnot ve společnosti. Naopak nesouhlas byl zaznamenán pouze u malého počtu odpovědí – odpověď „Spíše ne“ i „Určitě ne“ uvedlo shodně 2,0 % žen (3) a 2,9 % mužů (5) pro každou z těchto možností. Nejistotu ohledně této otázky vyjádřilo 15,7 % žen (23) a 12,1 % mužů (21) odpovědí „Nejsem si jistý/á“.

Graf 8
Postoj k propagaci olympijských hodnot (n = 322)

DISKUSE

I když online forma šetření přináší řadu výhod, bylo třeba zohlednit i její omezení. Mezi hlavní rizika patří nižší návratnost, možnost nedokončení dotazníku a nižší dosažitelnost některých skupin, zejména starších respondentů nebo osob s omezeným přístupem k internetu.

Šíření olympijských hodnot v české společnosti má zásadní význam nejen pro sportovní prostředí, ale také pro formování etických principů a společenských vztahů. Hodnoty jako fair play, respekt a týmová spolupráce přesahují hranice sportu a stávají se klíčovými prvky výchovy a občanského života. Jejich aplikace přispívá k vytváření soudržné, odpovědné a morálně založené společnosti, která si cení spravedlnosti a rovnosti (Dovalil, 2004; Müller, 2012). Důležitým aspektem šíření olympijských hodnot je jejich pozitivní vliv na mezilidské vztahy. Respekt k druhým a schopnost spolupracovat jsou zásadní nejen pro úspěch ve sportu, ale i pro harmonické soužití ve společnosti. Tyto principy pomáhají budovat zdravé vztahy založené na důvěře, čímž se zvyšuje kvalita života jednotlivců i komunit. Fair play se v pracovních vztazích promítá do spravedlivého přístupu a čestného jednání, zatímco v rodinném prostředí přispívá k posilování vzájemné podpory a soudržnosti (Dovalil, 2004).

Olympijské hodnoty také významně ovlivňují komunitní a občanský život. Propagace zásad fair play a spolupráce motivuje občany k aktivnímu zapojení do veřejného dění, dobrovolnických projektů a komunitních aktivit. Tyto iniciativy posilují vztahy mezi lidmi a podporují solidaritu, která je klíčová pro rozvoj soudržné společnosti. Hodnoty olympismu tak poskytují etický základ pro odpovědné občanství a přispívají ke zlepšení kvality života v místních komunitách (Český olympijský výbor, 2021). Z dlouhodobého hlediska má šíření olympijských hodnot potenciál formovat generace, které budou jednat eticky a přispívat k rozvoji spravedlivé společnosti. Tyto hodnoty podporují nejen osobní růst jednotlivců, ale také jejich schopnost řešit společenské výzvy v duchu solidarity a spolupráce. Díky tomu se olympijské hodnoty stávají základním stavebním kamenem pro harmonický a udržitelný rozvoj české společnosti (Müller, 2012; Český olympijský výbor, 2021).

Olympijské hodnoty zároveň posilují schopnost zvládat životní výzvy a překážky. Hodnota výjimečnosti učí jednotlivce překonávat vlastní limity a vyrovnávat se s neúspěchy konstruktivním způsobem. Tento přístup posiluje odolnost, sebevědomí a schopnost adaptace na měnící se podmínky, což jsou vlastnosti nezbytné pro úspěšné zvládání náročných situací v životě (Naul et al., 2017). Díky rozvoji těchto schopností přispívají olympijské hodnoty k vytváření harmonických osobností, které jsou schopné jednat odpovědně, s respektem k ostatním a s orientací na dlouhodobé cíle. Takoví jednotlivci se stávají pozitivními vzory pro své okolí a pomáhají vytvářet prostředí, které podporuje etické jednání, spolupráci a vzájemnou úctu (Binder, 2012; Parry, 2012). Olympijské hodnoty se tak stávají významným nástrojem pro řešení společenských výzev. Přispívají k posilování sociální soudržnosti, rozvoji občanské angažovanosti a vytváření prostředí, které je otevřené, respektující a spravedlivé. Jejich uplatňování ve vzdělávacích, kulturních a sportovních aktivitách podporuje rozvoj dovedností, jako je týmová spolupráce, odpovědnost a respekt k pravidlům, která jsou klíčové pro fungování demokratických společností (Mezinárodní olympijský výbor, 2019; Naul et al., 2017). Důležitou roli hraje také schopnost olympijských

hodnot ovlivňovat společenské změny. Historie ukazuje, že principy fair play, rovnosti a respektu byly uplatňovány například v boji proti rasové segregaci, při prosazování genderové rovnosti a při podpoře mírových iniciativ prostřednictvím sportu. Olympijské ideály tak představují nejen soubor hodnot pro sportovní soutěžení, ale i reálnou inspiraci pro budování spravedlivější a humánnější společnosti (Lenský, 2013; Naul et al., 2017; Parry, 2012). Konkrétní příklady z historie, jako je účast Jesse Owense na olympijských hrách v Berlíně a boj proti apartheidu, ukazují, že olympijské hry mohou být významnou platformou pro prosazování lidských práv, překonávání společenských bariér a podporu rovnosti a tolerance. Tímto způsobem olympijské hodnoty přispívají nejen k osobnímu rozvoji jednotlivců, ale také k pozitivním společenským změnám na globální úrovni (Mezinárodní olympijský výbor, 2019).

Přestože existují rozsáhlé iniciativy na podporu a šíření olympijských hodnot, odborná literatura upozorňuje, že samotná existence těchto aktivit nezaručuje automatické přijetí a pochopení hodnot širokou veřejností. Skutečné vnímání a internalizace olympijských hodnot závisí na řadě faktorů, včetně vzdělávacího zázemí, osobních zkušeností a celkové společenské podpory (Binder, 2012; Naul et al., 2017).

V komparaci s dětskými respondenty (Novotná, 2025), dospělí respondenti častěji deklarovali, že olympijské hodnoty znají, zatímco děti, které tuto znalost uváděly, je často dokázaly přesněji vyjmenovat. Přibližně třetina dětí (Novotná, 2025) a téměř polovina dospělých měla zkušenost s účastí na programech zaměřených na olympijské hodnoty.

ZÁVĚR

Olympijské hodnoty zná 52,7 % žen a 64,4 % mužů. Z výsledků dále vyplývá, že s věkem roste pravděpodobnost znalosti olympijských hodnot. Zároveň se ukázaly rozdíly ve znalosti i mezi pohlavími – muži vykazovali vyšší znalost než ženy. Nejvyšší povědomí bylo zaznamenáno u těch respondentů, kteří se věnují pohybové aktivitě každý den – znalost hodnot uvedlo 68,3 % (56). Ve skupině „několikrát týdně“ to bylo 59,3 % (102), u „jednou týdně“ 48,4 % (15) a u „párkrát do měsíce“ 45,5 % (10).

U respondentů se u hodnoty přátelství potvrdil silný vztah mezi důležitostí ve sportu a pro ně osobně. Z těch, kteří přátelství označili jako „velmi důležité“ ve sportu (244), uvedlo 68,9 % (168), že je pro ně velmi důležité i osobně, a 25,4 % (62) odpovědělo „spíše důležité“. Naopak mezi těmi, kdo přátelství ve sportu označili za „spíše nedůležité“ či „vůbec nedůležité“ (16), většina uvedla, že je osobně rovněž nepovažuje za důležité. U hodnoty respekt byl vztah nejsilnější. Z respondentů, kteří ji považovali za „velmi důležitou“ ve sportu (271), uvedlo 95,9 % (260), že je pro ně velmi důležitá i osobně. Podobný trend se projevil i mezi těmi, kteří uvedli hodnotu jako „spíše důležitou“ – 38,5 % (15) ji označilo jako „velmi důležitou“ a 53,9 % (21) jako „spíše důležitou“. Hodnota excelence vykazovala slabší, ale stále patrnou souvislost. Mezi respondenty, kteří ji označili jako „velmi důležitou“ ve sportu (244), uvedlo 68,9 % (168), že je pro ně velmi důležitá i v osobním životě.

Závěrem lze konstatovat, že celkově více než 80 % respondentů vyjádřilo souhlas s větší propagací olympijských hodnot ve společnosti.

LITERATURA

- BINDER, D. (2012). Olympic values education: Evolution of a pedagogy. *Educational Review*, 64(3). <https://www.researchgate.net/publication/254249563>.
- COUBERTIN, P. (1977). *Olympijské paměti*. Praha: Olympia.
- Český olympijský výbor (2021). *Olympijské festivaly*. <https://www.olympijskym.cz>.
- DOVALIL, J., & RYCHTECKÝ, A. (2010). Budoucnost olympismu?. *Studia sportiva*, 4(1), 59–70.
- DOVALIL, J., et al. (2004). *Olympismus*. Praha: Olympia.
- FIALOVÁ, L. (2016). Podpora sportu a fair play prostřednictvím Olympijských her. *Česká kinantropologie*, 20(4), 16–27.
- GIRGINOV, V., & PARRY, J. (2005). *The Olympic Games Explained: A Student Guide to the Evolution of the Modern Olympic Games*. London: Routledge.
- GUTTMANN, A. (2002). *The Olympics: A History of the Modern Games*. Urbana: University of Illinois Press.
- LENSKYJ, H. J. (2013). *Gender Politics and the Olympic Industry*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Mezinárodní olympijský výbor (2019). *Olympic Charter*. <https://olympics.com/ioc/olympic-charter>.
- MUŽÁK, M. (2014). *Olympijské hnutí – ideály a realita*. Bakalářská práce. Praha: PedF UK.
- MÜLLER, N. (Ed.) (2000). *Olympism-Selected Writings*. Lausanne: International Olympic Committee.
- MÜLLER, N. (2004). *Olympic education: University lecture on the Olympics*. Olympia: International Olympic Academy.
- NAUL, R., BINDER, D., RYCHTECKÝ, A., & CULPAN, I. (2017). *Olympic education: An international review*. New York: Routledge.
- NOVOTNÁ, A. (2025). *Základní olympijské hodnoty a jejich význam pro společnost*. Bakalářská práce. Praha: Palestra.
- PARRY, J. (2006). Sport and Olympism: Universals and Multiculturalism. *Journal of the Philosophy of Sport*, 33(2), 188–204. <https://www.researchgate.net/publication/233429539>.
- PARRY, J. (2012). *Olympism for the 21st Century*. London: Routledge. <https://www.researchgate.net/publication/228506316>.
- PETŘINOVÁ, V. (2023). *Postoje a vnímání sportovních hodnot předávaných mezinárodními organizacemi*. Bakalářská práce. Praha: FTVS UK.
- REID, H. L. (Ed.). (2020). *Olympic Philosophy: The Ideas and Ideals behind the Ancient and Modern Olympic Games*. Sioux City, IA: Parnassos Press.
- VOJÁČEK, T. (2015). *Konec jedné éry? Olympijská idea na přelomu milénia a cesta k postmoderním olympijským hrám*. Diplomová práce. Praha: FF UK.
- VORÍŠKOVÁ, M. (2011). *Metodologická východiska diagnostiky olympijských vědomostí, hodnot a principů*. Disertační práce. Praha: FTVS UK.

PhDr. Libor Flemr, Ph.D.

Katedra pedagogiky a psychologie

Vysoká škola tělesné výchovy a sportu PALESTRA

Slovačikova 400/1, 197 00 Praha 19 – Kbely

e-mail: flemr@palestra.cz

HISTORIE LYŽOVÁNÍ A LYŽAŘSKÝCH STŘEDISEK NA JIHOČESKÉ ŠUMAVĚ OD JEJICH POČÁTKŮ DO 60. LET ANEB V ZÁRODKU ZMAŘENÝ POTENCIÁL

THE HISTORY OF SKIING AND SKI RESORTS IN THE SOUTH BOHEMIAN ŠUMAVA FROM THEIR BEGINNINGS UNTIL THE 1960S, THE POTENTIAL NIPPED IN THE BUD

JAN ŠTUMBAUER

Katedra tělesné výchovy a sportu

Pedagogická fakulta, Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích

SOUHRN

Tento článek pojednává o historii lyžování a historii lyžařských středisek na jihočeské části rozlehlého pohoří tvořícího hranici Čech, Horního Rakouska a Bavorska. Časově je vymezen počátky zdejšího lyžování v prvním a druhém desetiletí 20. století a koncem 60. let 20. století. Odráží se v něm postupný rozmach lyžování a lyžařských center vznikajících zejména pod Smrčinou v meziválečném období, jenž probíhal za vcelku korektních česko-německých vztahů, dále pak důsledky německého záboru tohoto území na podzim 1938 i turbulentní doba, jež nastala bezprostředně po skončení II. světové války. Pozornost je věnována i důsledkům vytvoření hraničního pásma a následného znepřístupnění rozsáhlých partií jádrového území Šumavy. Článek poté rozebírá vývoj v mnoha ohledech jen v náhradních centrech lyžování, jež leží více ve vnitrozemí a která ovšem zdaleka nemají potenciál po dlouhé období znepřístupněného území. Důsledky tohoto neblahého vývoje pak provází lyžování na jihu Čech až do současnosti.

Klíčová slova: pohoří, historie lyžování, národnostní vztahy, lyžařská centra, lyžařské tratě, vleky a lanovky

ABSTRACT

This article discusses the history of skiing and the history of ski resorts in the South Bohemian part of the vast mountain range forming the border of Bohemia, Upper Austria and Bavaria. It is timed by the beginnings of local skiing in the first and second decades of the 20th century and at the end of the 60s of the 20th century. It reflects the gradual expansion of skiing and ski centers established especially under Smrčina in the interwar period, which took place under fairly correct Czech-German relations, as well as the consequences of the German occupation of this area in the autumn of 1938 and the turbulent period that occurred immediately after the end of World War II. Attention is also paid to the consequences of the creation of a border zone and the subsequent

inaccessibility of large parts of the core area of Šumava. The article then analyses the development in many aspects of only substitute centers of skiing, which lie more inland, and which, however, have no potential for a long period of inaccessible territory. The consequences of this unfortunate development have accompanied skiing in South Bohemia to this day.

Key words: mountains, history of skiing, national relations, ski centers, ski slopes, lifts and cable cars

ÚVOD

Jihočeská Šumava¹ skýtá z mnoha hledisek jedinečný potenciál pro rozvoj lyžování. Má výborné topografické a klimatické podmínky, když na jejím území se nachází hlavně kvalitativní jádro její české části – Trojmezenská hornatina.² Území Šumavy však prošlo ve 20. století složitým socioekonomickým vývojem. Ten byl předznamenán národnostními vztahy, jejichž odraz zde nebyl zejména mezi lyžařskými nadšenci až tak tragický, ale jeho násilné přičlenění k Říši již mělo pro české lyžaře fatální důsledky. Následně pak bylo toto území hospodářsky paralyzováno odsunem většiny původního obyvatelstva, a nakonec byla jeho příhraniční část do značné hloubky zcela zneprístupněna.

Následující sdělení je zaměřeno na samotný začátek lyžařských aktivit v této oblasti, na jejich následný slibný rozkvět a vznik prvních lyžařských center, na popis negativních důsledků II. světové války, vytvoření širokého nepřístupného hraničního pásma a z toho vyplývající následný rozvoj a vznik, z hlediska možností a významu víceméně podružných, jihočeských lyžařských center situovaných více do vnitrozemí.

METODOLOGIE

Cílem tohoto sdělení je analyzovat a popsat počátky lyžování a vznik lyžařských středisek na jihočeské Šumavě a jejím podhůří a jejich vývoj do konce 60. let 20. století.

Předmět tohoto sdělení je z obsahového hlediska zaměřen na lyžování, na vhodné přírodní podmínky pro tuto aktivitu, na možnosti dopravy a ubytování a na vznik a vývoj lyžařských tratí. Z časového hlediska je předmět sdělení zaměřen na období od počátku lyžování na jihočeské Šumavě, do konce 60. let 20. století.

Z hlediska územního je jeho předmět zaměřen na jihočeskou část Šumavy a nejvyšší vrchol Blanského lesa.

Metodologickým základem pro zpracování této tematiky byla především obsahová analýza relevantních pramenů, literatury, periodik, dobových map, sbírek fotografií a dalších zdrojů, včetně v nezbytné míře i internetových. Při vlastní tvorbě tohoto sdělení byla uplatněna převážně přímá historická metoda, výjimečně i metoda nepřímá a pro popsání rozdílů ve vývoji lyžování a lyžařských středisek ve sledovaném území a v jiných částech Čech a Moravy i metoda historicko-srovnávací. Jako vedlejší pak

¹ Pro potřeby tohoto sdělení byla stanovena hranice mezi jihočeskou a západočeskou částí Šumavy shodně se současnou administrativní hranicí Jihočeského a Plzeňského kraje, i když v minulosti tomu tak nebylo a do jihočeské části patřilo až do roku 1960 i horní Pootaví.

² Trojmezenská hornatina je geomorfologický podcelek na jihovýchodním okraji Šumavy s průměrnou nadmořskou výškou 856 m. Její hlavní hřebem ve směru SZ – JV je příčným zprohýbáním rozdělen na samostatné horské masívy a kotliny. Je v ní sedm vrcholů s nadmořskou výškou nad 1 300 m.

byly uplatněny i metody teoretické geografie a topografie a částečně i systémový přístup. Pro celkové uspořádání této obsahově kompaktní tematiky byla použita kombinace diachronního a synchronního postupu.

Nespornou výhodou je autorova podrobná osobní znalost řešeného území. Ve všech popisovaných střediscích mnohokrát lyžoval a byl účastníkem lyžařských závodů, a to od raně žakovského období až do období dospělosti. Jako dlouholetý člen lyžařského oddílu TJ Motor České Budějovice se zúčastnil i mnohačetných svépomocných úprav sjezdovky a oddílového lyžařského vleku na Kleti. Autor tedy mohl svá tvrzení o poslední části sledovaného období opřít o osobní zkušenosti, vzpomínky a fotografie z osobního, dnes digitalizovaného archívu. V 90. letech byl také členem nadace Smrčina založené za účelem vybudování lyžařského areálu na Smrčině a je spoluautorem dvojjazyčné publikace o historii lyžování na Smrčině.

HISTORIE LYŽOVÁNÍ A VZNIK LYŽAŘSKÝCH STŘEDISEK NA JIHOČESKÉ ŠUMAVĚ OD JEJICH POČÁTKŮ DO ROKU 1945

První lyže se patrně objevily na jihočeské části Šumavy v posledním desetiletí 19. století. Jednalo se ale o po domácku vyrobená prkýnka, která začali používat zdejší horalé místo sněžnic. Jejich první pamětnicky doložený výskyt v této oblasti je spojen s osobou knížecího schwarzenberského hajného z Huťského dvora Karla Paleczka a jeho přítele, místního učitele, Hartwiga Hruzy, kteří v roce 1892 provedli náročný výstup na lyžích na Smrčinu a následný obtížný sjezd volným terénem dolů. Jeho výškový rozdíl činil více jak 500 metrů. Jednalo se, vzhledem k tehdejšímu primitivnímu vybavení, o úctyhodný výkon a dle jejich vzpomínek také doprovázený mnoha pády.³ V tomto období zde byly lyže využívány lesníky pro ulehčení pohybu v zasněženém terénu, poštovními doručovateli a také dětmi při cestách do školy. Vyrobeny byly nejčastěji z houževnatého jasanového dřeva, o které zde tehdy nebyla nouze.

Obrázek 1 Vlevo je zachycen lyžařský průkopník Josef Paleczek na vrcholu Plechého. Ten je s 1 378 m nadmořské výšky nejvyšší horou jak jihočeské, tak české části Šumavy. Jsou z něj úchvatné výhledy a za příhodného počasí jsou z něj, stejně jako z ostatních šumavských vrcholů, dobře vidět i nejbližší části Alp
(Fotografie ateliér Seidl).

³ Franz, W. (po roce 1990). Lyžařští průkopníci a lyžařská turistika. Strojopis překladu vzpomínek. (Archiv autora).

Sportovní využití lyží je zde ale spojeno až s průnikem prvních lyžařských nadšenců, a to především z Českých Budějovic. Umožnilo jim to zejména vybudování šumavských místních železničních tratí.⁴ První lyžařskou oblastí na jihočeské Šumavě se stalo severní úbočí Smrčiny, především okolí Želnavy (Nové Pece) a okolí Zvonkové, kam se dopravovali lyžaři vlakem z Č. Budějovic již kolem roku 1910. Oblíbeným se stalo i okolí Kubovy Hutě pod Boubínem.

Následně se začali lyžaři především z Č. Budějovic sdružovat do neformálních skupin a kroužků, což vytvořilo předpoklady pro vznik prvních lyžařských klubů. Jak zde bylo v této době běžné, vznikly dva – český a německý. Vznikly téměř současně a prošly do I. světové války podobným vývojem.

Vůbec první věrohodně zaznamenaná zmínka o jejich aktivitě je z ledna 1908, kdy Jihočeské listy přinesly zprávu o výletu na Svořiš u Rožmberka, který podniklo 11 členů tzv. *Kroužku českobudějovických lyžařů*.⁵ Ustavující valná hromada Českého Skiklubu České Budějovice se konala v prosinci 1912.⁶ V lednu 1913 byly c. k. místopředsedstvím v Praze schváleny jeho stanovy a povolena činnost.⁷ V březnu 1913 pak byl přijat za řádného člena Svazu lyžařů v Království českém.

Moravcův průvodce z roku 1912 již uvádí četné doporučované lyžařské terény jihočeské části Šumavy – okolí Horní Plané, Plechý, Trístoličník a Kubovu Huť pod Boubínem a také Klet'. Ale nejvíce byla preferována oblast Smrčiny, jejíž hodně plochý vrchol má nadmořskou výšku 1 333 m.⁸ Výstup na Smrčinu zpravidla začínal u Springerovy hájovny nebo Huťského dvora či Zvonkové a trval okolo dvou hodin. Mírnější sjezd dolů vedl přes myslivnu Holzschlagen ležící na rakouské straně, strmější pak širokým lesním průsekem zvaným *Václavské náměstí* a dále až do Nové Pece. Členové klubu také začali využívat schwarzenberskou chatu u Plešného jezera.⁹ Ta byla sice hodně odlehlá, ale její okolí s ledovcovým jezerem a příkrou jezerní stěnou bylo hodně romantické. Místo také vynikalo bohatou sněhovou nadílkou.

⁴ Z jednotlivých úseků Sdružených pošumavských místních drah měla pro budějovické lyžařské nadšence největší význam železniční trať Č. Budějovice – Černý Kříž – Volary s odbočkou do Nového Údolí – Haidmühle. Provoz na této trati byl zahájen v úseku do Kájova v roce 1891, do Nové Pece (Želnavy) v roce 1892 a do Volar v roce 1910. Touto tratí byly zpřístupněny nejatraktivnější partie východní Šumavy, tedy Smrčina, okolí Plešného jezera a Trístoličníku. *Západní část jihočeské Šumavy zpřístupnila železniční trať Čičenice – Volary, jež byla dokončena v roce 1899, a Strakonice – Volary, jejíž poslední úseky Lenora – Volary a Vimperk – Lenora přes Kubovu Huť (nejvýše položenou stanici u nás), byly zprovozněny v roce 1899, respektive 1900. Nejvýchodnější část Šumavy zpřístupnila v roce 1911 zprovozněná místní železniční trať Rybník – Lipno nad Vltavou.*

⁵ Jihočeské listy 15. 1. 1908.

⁶ Jihočeské listy 11. 12. 1912.

⁷ SOA Třeboň, Policejní ředitelství Č. Budějovice, č. kartonu 820, č. rejstříku 782, výměr c. k. místopředsedství Praha ze dne 24. 1. 1913.

⁸ V tomto článku uváděné nadmořské výšky se mohou mírně lišit od nadmořských výšek některých map. To je zapříčiněno odlišností původně u nás zavedeného jadranského nivelačního systému, od současně používaného systému baltského (respektive baltského po vyrovnání).

⁹ V roce 1911 byla na morénové hrázi Plešného jezera, a to v nadmořské výšce 1 090 m postavena z pokynu schwarzenberské knížecí lesní správy dřevěná, tzv. Lucemburská chata s možností občerstvení a ubytování (14 lůžek ve 4 pokojích). Od roku 1923 měl chatu v zimě v pronájmu Český Skiklub Č. Budějovice. V roce 1935 došlo k její přestavbě a výraznému rozšíření. Nově pak měla 10 pokojů, jednu společnou větší noclehárnu (celkem 46 lůžek) a dvě prostorné místnosti s původními kachlovými kamny. Chata s velkou venkovní terasou pak byla otevřena celoročně.

Obrázek 2 Na snímku vlevo je lyžař u chaty na vrcholu Třístoličníku. Vpravo jsou lyžaři na cestě k Plešnému jezeru. Oba snímky pořídil Josef Seidl a jsou z období okolo I. sv. války (Fotografie ateliér Seidl).

Volné sdružení přátel jízdy na lyžích a zimní turistiky německé národnosti vzniklo v sezóně 1909/1910. Německý Skiklub Budweis der Deutschen Böhmerwaldbundes pak byl oficiálně založen na podzim roku 1912.¹⁰ V zimě 1912/1913 již pořádal celou řadu akcí, většinou výcvikových výletů. Klub se stal členem Österreichischer Skiverband – ÖSV a spolupracoval s celou řadou dalších spolků. Nejvíce akcí bylo pořádáno u Horní Plané, u Zvonkové, na Kleti a u Rybníku, ale členové klubu využívali prakticky celou Šumavu a navštěvovali i alpská zimní střediska. Vedení klubu dosáhlo po jednání se správou dráhy určitých změn v jízdních řádech vlaků jezdicích na Šumavu, dále možnosti rezervací míst ve vlacích pro své členy a stejně jako KČT i 30 % slevy jízdného při jízdách nad 50 km. Klubové kursy lyžování byly vedeny zkušenými učiteli ovládajícími dobovou vrcholnou techniku. Do jeho činnosti se zapojili i důstojníci tehdejší armády. Kromě armády v některých místech jihočeské Šumavy probíhal lyžařský výcvik žáků místních škol, ve kterých tehdy ovšem vládl německý vyučovací jazyk.

Obrázek 3 Vlevo je zachycen lyžařský výcvik příslušníků Rakousko-Uherské armády na jihočeské Šumavě (Fotografie ateliér Seidl). Vpravo je fotografie pořízená při výuce dětí v Rychnově u Frymburku (Deutsch Reichenau je zaniklá osada cca 750 m n. m.). Výzbroj s jednou holí odpovídá Zdarského lilienfeldské technice lyžování používané u nás před a těsně po I. sv. válce.

¹⁰ SOA Třeboň, Policejní ředitelství Č. Budějovice, č. kartonu 810, č. rejstříku 546, výměr c. k. místodržitelství Praha ze dne 14. 10. 1912.

Během I. světové války byla činnost lyžařských spolků a klubů silně omezena a v závěrečných fázích války prakticky úplně ustala.

V meziválečném období se lyžování stalo nejenom nejoblíbenější zimní sportovní aktivitou, ale jedním z nejoblíbenějších a nejmasovějších sportů vůbec. Činnost lyžařských klubů byla obnovena již záhy po skončení I. světové války a následně vzniklo i několik dalších lyžařských klubů, respektive lyžařských odborů tělocvičných, sportovních či turistických spolků.

Nejvýznamnějším lyžařským spolkem jižních Čech byl po celé meziválečné období Český Skiklub Č. Budějovice. Ten své zájmy soustředil zejména na oblast Smrčiny a Plešného jezera. Nárůst jeho členské základny byl v této době mimořádný. Na konci roku 1923 již měl 250 dospělých členů. V tomto roce se také podařilo dosáhnout dohody se schwarzenberskou správou o pronájmu chaty u Plešného jezera. Klub se následně pustil do svépomocného budování cvičného můstku v její blízkosti. Závodní činnost se v té době sestávala pouze z běžeckých disciplín a následně i skoku. Standardní trať vytyčená a užívaná Českým Skiklubem začínala u Springerovy hájovny u Schwarzenberského kanálu nad Novou Pecí v nadmořské výšce cca 830 m, odtud vedla dlouhým stoupáním až na vrchol Smrčiny, dále přes hřeben Hraničníku na Plešné jezero, kde bylo u chaty občerstvení a odtud směřovala úbočím Hraničníku a Smrčiny zpět k hájovně. Kromě rozvoje běhu na lyžích klub pořádal řadu výletů, začal s tréninkem skoku na lyžích a s nácvikem tehdejší techniky sjíždění a zatáčení. Výstup lyžařů na Smrčinu začínal ponejvíce u Springerovy hájovny a zpočátku vedl poměrně příkrou a často vydrženou cestou užívanou pro svoz dříví – tzv. rohačkou. Následně pokračoval řidším porostem bučin a končil na rozlehlém vrcholu. Ten býval za pěkného počasí využíván i k opalování. K výstupu byly používány stoupací vosky a také stoupací pásy, a to buď improvizované z popruhů, nebo originální z tulení kůže. Dolů se jezdívalo průsekem zvaným *Cirin*, nazvaným podle vosku na parkety, jenž se osvědčil jako levný improvizovaný sjezdový vosk na tehdejší dřevěné skluznici.

Klub po celé meziválečné období připravoval stavbu vlastní chaty v této oblasti. Do fondu na její stavbu se odváděla celá jedna třetina členského příspěvku a směřovaly do něj i dary od movitějších členů.¹¹

¹¹ O romantice, kterou tato chata členům budějovického Ski klubu poskytovala, nejlépe svědčí citace z dobového klubového letáku: „...*V hlubokých lesích šumavských, pod vysokou stěnou Plešného jest skryta na břehu jezera Schwarzenberská chata, kde máme svůj klubový útulek v horách. Když znavení v podvečer vracíme se z vrcholů hor a dalekých tur, vítá nás dobrý hospodář a teplo útulné chaty. Pak nad zasněženými lesy vysvitnou ojedinělé hvězdy a v chatě zazní první akordy kytary i zpěv mladých lidí. Přistupte za členy do čes. Ski-klubu v Čes. Budějovicích a žijte tento zdravý a radostný život s námi!...*“

Obrázek 4 Horská chata u Plešného jezera, kterou si pronajímal Český Skiklub Č. Budějovice od schwarzenberské lesní správy (Fotografie ateliér Seidl).

Zatím se ale musel spokojit s pronájmem chaty u Plešného jezera, na které hospodařil v zimním období ve vlastní režii. Jako další dlouhodobě pronajímaný klubový lyžařský útulek byla využívána Springerova hájovna. Ta se nacházela ve velmi výhodné poloze pod úbočím Hraničnicku, přímo u Schwarzenberského kanálu a jeho křížení s potokem Rasovka a zároveň začátku Želnavského smyku nad Novou Peci. V jejím okolí byly kromě běžecské trati i další turistické cesty, vhodné cvičné louky a lesní správa umožnila i stavbu skokanského můstku. Hájovna s okolím byla, na rozdíl od chaty u Plešného jezera, dobře dostupná z nádraží v Nové Peci (Želnavě).¹² Pro cesty vlakem využívaly členové klubu slevy ČSD, tzv. *relační a weekendové* lístky. Začátkem 30. let byl již českobudějovický Český Skiklub jedním z největších v Československu, když počet jeho členů dosáhl čtyř stovek.¹³

Od začátku 30. let se stávala oblast Nové Pece s přičleněnými obcemi stále oblíbenější a postupně rostla i zdejší ubytovací kapacita. V roce 1932 byl dokončen nový hotel pod Smrčinou, který postavil nedaleko své hájovny hajný Springer. Ten ale vedl jeho dcera a syn. Oficiální název vyvedený na jeho průčelí jak v češtině, tak v němčině zněl, Turistický dům pod Smrčinou. Rodina byla německé národnosti, ale klientela hotelu byla převážně česká a její jádro tvořili hlavně členové Českého Skiklubu.¹⁴ Hotelu se dařilo a v roce 1935 bylo přistavěno poschodí. Pak v něm byla hostinská místnost, jídelna, taneční sál a 20 pokojů, z nichž část měla i vlastní koupelnu. V blízkosti hotelu Český Skiklub následně vybudoval i nový skokanský můstek, který zaměřil a projektoval architekt Karel Jarolímek, náčelník Svazu lyžařů a známý přední evropský odborník na stavbu lyžařských můstků.

¹² Název stanice Želnav (Salnau) nacházející se na pravém břehu Vltavy byl poněkud zavádějící. Vlastní obec Želnav totiž leží na levém břehu, a navíc je od řeky vzdálena cca 2 km. Dnes se stanice nazývá Nová Pec. Obec Nová Pec (Neuofen) měla v roce 1930 celkem 1 576 obyvatel. Skládala se tehdy z těchto šesti osad: Nová Pec, Dlouhý Bor, Láz, Nové Chalupy, Ovesná a Jelení Vrchy. Cesta vlakem z Č. Budějovic do této stanice tehdy trvala okolo 2,5 hod.

¹³ Republikán 15. 1. 1931.

¹⁴ JAGR, S. (1996). *Historie obce Nová Pec*, s 20. Strojepis překladu vzpomínek (Archiv autora).

Obrázek 5 Hlavním centrem českých lyžařů především z Č. Budějovic byl od roku 1932 do roku 1938 Turistický dům pod Smrčinou (hotel Springer) (Fotografie ateliér Seidl).

Od sezóny 1934/1935 se stal stálým nájemcem rozšířené a zrekonstruované chaty u Plešného jezera Albín Hochheldinger. Členové Českého Skiklubu platili 8 Kč za lůžko a nečlenové 10 Kč. Ceník jídel a nápojů byl schválen výborem klubu a nad hospodařením bděl jeho pověřený člen. Oblíbená chata byla pro následující sezonu opět rozšířena, a to až na kapacitu sedmdesáti lůžek.¹⁵

Dalšími ubytovacími zařízeními v katastru obce Nová Pec tehdy byly hostinec Na Plešném, dále hostinec Habert v Lázu, hostinec rodiny Koydl v Dlouhém Boru, hostinec Na Almě rodiny Osen tamtéž, dva hostince U předního a zadního Fechtera na Jeleních Vrších a největší byl hotel Muhr u nádraží v Nové Peci, který nechal postavit správce schwarzenberského pivovaru v Černé.¹⁶

V sezoně 1934/1935 uspořádal Český Skiklub první dva závody ve sjezdu. Vytyčená trať vedla ze Smrčiny, byla 1,5 km dlouhá a měla úctyhodný výškový rozdíl 350 m. Většinou byla trasována po svážné cestě, ale z části i přímo řídkou bukovinou. Na její nejatraktivnější části, tzv. *generalschussu* dosahovali nejlepší závodníci rychlosti přes 50 km v hodině. Prvního závodu se zúčastnilo okolo 30 závodníků. Druhého, konaného až začátkem dubna, se zúčastnili i členové německého Skiklubu.¹⁷ Členové klubu také začali trénovat novou disciplínu – slalom, a to na příkrém svahu paseky nacházejícím se nedaleko jezerní stěny Plešného jezera. Koncem března 1937 zde uspořádal Český Skiklub i první závod, který se stal vůbec prvním závodem ve slalomu uspořádaným v jižních Čechách. Vytyčená trať byla 400 m dlouhá a její výškový rozdíl činil 100 m. Jela se dvoukolově a měla 20 branek.¹⁸ Rozšířením sjezdového lyžování a pořádáním závodů ve sjezdu a následně i slalomu se stala Nová Pec s okolím skutečným komplexním lyžařským centrem (myšleno v dobovém kontextu).

Ve 20. letech se stal daleko nejvýznamnějším terénem německých lyžařů v této oblasti severovýchodní svah Smrčiny u Josefova Dolu. Postupně se z malé vesnice o 23 domech, ležící v nadmořské výšce 820 m, stalo významné lyžařské centrum. Kromě vhodných lyžařských terénů v okolí, přijatelné vzdálenosti od nejbližší

¹⁵ Jihočeské listy 30. 11. 1935.

¹⁶ JAGR, S. (1996). *Historie obce Nová Pec*, s 22. Strojepis překladu vzpomínek (Archiv autora).

¹⁷ Jihočeské listy 10. 4. 1935.

¹⁸ Jihočeské listy 31. 3. 1937.

železniční stanice v Bližší Lhotě u Horní Plané,¹⁹ k tomu hlavně přispěla přestavba bývalé místní sklářské huti na velkoryse pojaté ubytovací zařízení. To bylo vybudováno za přispění Německého šumavského svazu (Böhmerwaldbund), mělo více jak 100 lůžek a bylo vybaveno i elektrickým proudem. Nájemcem a vedoucím tohoto komplexu byl pan Alexandr Moherndl. Podnik, který provozoval se svojí rodinou, se stal tak oblíbeným, že ho navštěvovali nejenom budějovíči a krumlovští Němci, ale návštěvníci německé národnosti z Prahy, Lince, Vídně a dalších měst.

Obrázek 6 Hlavním centrem německých lyžařů na Jihočeské Šumavě byla Zvonková s osadami Josefův Důl a Hutský Dvůr. Na fotografii vlevo je Zvonková v zimě.

Vpravo je fotografie turistického hostince v Holzschlagu na rakouském úbočí Smrčiny (Fotografie ateliér Seidl).

Kromě výslapu na Smrčinu a následného, často krkolomného sjezdu, zde byly i cesty vhodné pro běžecské tratě, množství terénů vhodných pro nácvik sjezdové techniky i pořádání závodů ve sjezdu a slalomu a také tři skokanské můstky.²⁰ Prvním zkušeným učitelem lyžování, který v tomto lyžařském centru působil od roku 1927, byl Emil Schwandtner. Ten byl i dlouholetým vedoucím lyžařského družstva německé mládeže. Od roku 1930 do roku 1934 provozoval v Josefově dole lyžařskou školu Walter Franz. Ten měl zároveň v Č. Budějovicích obchod se sportovními potřebami. Na přelomu 20. a 30. let již bylo zdejší lyžařské dění na vysoké úrovni. Během sezóny byl obvykle v Josefově Dole pořádán týden zimních sportů, dále kurz pro začátečníky, kurz skoku na lyžích, kurz běhu na lyžích a kurz vedení túr. Většinou na nich působili svazoví instruktoři HDW.²¹ V březnu 1931 uspořádal německý Skiklub pro své členy závod, ve kterém byla výsledkově kombinována 1,6 km dlouhá terénní jízda ze Smrčiny se závodem ve skoku.

¹⁹ Železniční stanice Horní Planá se tehdy nacházela v Bližší Lhotě na protilehlém (pravém) břehu Vltavy, která k ní přináležela. Trať v té době vedla z Hůrky (Černá v Pošumaví) přes Vltavu na její pravý břeh, který kopírovala se zastávkou Pestřice, stanicí Horní Planá (Bližší Lhota) a zastávkou Pernek do Želnavy (Nové Pece). Trať byla přemístěna na levý břeh Vltavy v polovině 50. let v souvislosti s výstavbou Lipenské přehrady.

²⁰ FRANZ, W. (po roce 1990). *Lyžařští průkopníci a lyžařská turistika*. Strojopis překladu vzpomínek (Archiv autora).

²¹ Němečtí lyžaři v ČSR byli organizováni v německých lyžařských klubech sdružených v Hauptverband deutscher Wintersportvereine – HDW (Hlavním svazu německých spolků pro zimní sporty), jenž sídlil v Liberci.

Obrázek 7 Momentky vlevo byly pořízeny při závodech v Josefově Dole v březnu 1931. Fotografie vpravo pak při dalších závodech pořádaných v této oblasti (Fotografie ateliér Seidl).

Klub využíval kromě terénů u Josefova Dolu i okolí Strážného a v lednu 1930 se mu podařilo dohodnout možnost využívání chaty na Třístoličnicku patřící bavorskému Waldverein, a to za režijní cenu 0,50 RM (asi 4 Kč) za osobu a noc. Na rakouskou stranu Smrčiny byly pořádány výlety a sjezdy do Holzschlagu, který zde již tehdy byl centrem lyžování, ovšem daleko méně rozvinutým v porovnání s českou stranou. V roce 1931 v něm budějovičtí lyžaři německé národnosti založili lyžařský cech, který podle stanov sdružoval lyžařské nadšence s vazbou na Smrčinu. Časem do něj vstoupili i lyžaři z Horního Rakouska, především pak z Lince, ale i z Bavorska. Budějovičtí Němci měli v tomto období ve zvláštní oblibě turistický hostinec v Holzschlagu, který zde nechala postavit správa premonstrátského kláštera v Aigen-Schläglu, jenž je majitelem zdejších rozsáhlých lesních pozemků. K jeho oblibě ale přispěly zejména zhruba poloviční ceny v porovnání s tehdy bohatší českou stranou. I proto zde probíhaly lyžařské výcviky českobudějovických německých středoškolských studentů, které vedl gymnaziální učitel z Č. Budějovic Fritz Mink.

V roce 1927 zřídila v Huťském Dvoře mládežnickou ubytovnu německá skautská organizace Wandervogel. Tento tzv. *Zemský domov* pak sloužil jako základna pro výuku lyžování německé mládeže.

Do oblasti Nové Pece směřoval své aktivity i v roce 1933 založený Lyžařský klub Brouk+Babka Č. Budějovice. Ten zde pořádal v polovině února 1937 III. celostátní přebor lyžařských klubů Brouk+Babka a následně se jeho členové účastnili i zde pořádaných závodů ve sjezdu a slalomu.

Severní svahy Smrčiny a dvě lyžařská centra situovaná na jejím úpatí tak byly až do konce 30. let daleko nejdůležitější jihočeskou lyžařskou oblastí, ve které vedle sebe celkem pokojně koexistovali lyžaři české a německé národnosti. V roce 1938 si stále rostoucí počet nadšených lyžařů vyžádal zřízení Horské záchranné služby pro oblast Želnavy a Kleti.

V polovině 20. let se v rámci rozšíření spektra činnosti začalo rozvíjet lyžování i v sokolských jednotách. Mezi prvními zřídila lyžařský odbor, a to již v roce 1925, jednota Sokola I České Budějovice. Její cvičební výlety byly většinou pořádány

v okolí Č. Budějovic, náročnější pak na severním úbočí Kleti a na svazích Libína u Prachatic. Do programu sokolských župních přeborů pořádaných v únoru 1931 na Libíně, byl kromě běžeckých disciplín zařazen i závod ve sjezdu s vyznačovanou tratí.²²

V následující sezoně byly pořádány I. závody lyžařské sokolské oblasti Šumava, která zahrnovala celkem 6 sokolských žup jižních a západních Čech. Konaly se 21. 2. 1932 na Kubově Hutě.

Obrázek 8 Na fotografii z druhé poloviny 30. let je vlevo pohled na Kubovu Hut' v zimě. Na fotografii ze stejného období vpravo jsou zachyceni lyžaři na jí procházející silnici. Ta zde tehdy měla pro dopravu v zimě podružný význam. Hlavním pojítkem byla železnice (Fotografie ateliér Seidl).

Od 30. let se začal v lyžování významně angažovat i Klub československých turistů – KČST. První lyžařský kroužek odboru KČST v jižních Čechách byl založen v březnu 1922 ve Strakonici. Jeho zprvu skromná činnost se naplno rozběhla po roce 1932.²³ V roce 1924 byl ustanoven lyžařský kroužek KČST v Písku a v roce 1932 také v Č. Budějovicích. Strakoničtí lyžaři nejvíce využívali oblast Kubovy Hutě. Do té se dostali poměrně snadno vlakem ze Strakonice přes Vimperk, protože přímo v ní se nacházela nejvýše položená železniční stanice v Československu (995 m n. m.). Okolí Kubovy Hutě ležící pod masivem I 362 m vysokého Boubína mělo kromě toho i výborné sněhové podmínky. Tyto výhody ji předurčily do pozice druhého nejvýznamnějšího meziválečného lyžařského centra jižních Čech.

Další lyžařské centrum jihočeské Šumavy se začalo pozvolna vyvíjet v oblasti Stach – Zadova. První lyže se zde objevily již mezi lety 1906–1908, ale to bylo pro potřebu zdejších lesníků a podomácku vyrobené lyže používali místní pro usnadnění pohybu v zimních měsících. Výroba lyží zdejšími řemeslníky a sedláky se značně rozšířila, ale jejich užití zde dlouho nemělo sportovní, či rekreační podobu. To bylo zapříčiněno poměrně špatnou dopravní dostupností z větších měst.²⁴ Místní lyžařští nadšenci založili první malé lyžařské kluby, či spíše kroužky až v letech 1935–1938.

²² Republikán 2. 2. 1931.

²³ FUCÍK, A. (1968). *Po stopách lyží na jihu Čech*. České Budějovice: VŠZ, s. 60–61.

²⁴ Nejbližší železniční zastávka Vimperk je vzdálena přes 15 km.

Obrázek 9 Na fotografii z roku 1930 vlevo jsou lyžaři u Stach a na o něco mladší fotografii vpravo jsou lyžaři u oblíbené Měrkovy chaty na nedalekém, výše položeném Zadově.

Poměrně dobře dostupný byl zejména z Č. Budějovic masiv 1 084 m vysoké Kleti. Ten se vypíná nad zdejším krajem jako zdaleka viditelný solitér, který lákal turisty již v 19. století. Hora je protkána množstvím lesních cest vhodných i pro lyžařskou turistiku a mírné sjezdy. Vhodné cvičné louky byly k dispozici na jejím severním úpatí nad Holubovem, ve kterém se nachází i nejbližší železniční stanice. Na jejím vrcholu byla v roce 1925 otevřena turistická chata s možností ubytování, kterou v zimě hojně využívali především českobudějovičtí lyžaři.

Obrázek 10 Na snímku vlevo jsou zachyceni lyžaři na vrcholu Kleti na přelomu 20. a 30. let. Za nimi je vidět horský hotel, tzv. Terezinu chatu. Vrcholu však dominuje monumentální kamenná rozhledna otevřená již v roce 1825. Z ní jsou nádherné výhledy a za příznivého počasí jsou přes vrcholky Šumavy vidět i vzdálené Alpy (Fotografie ateliér Seidl).

Fatální následky pro jihočeské lyžaře české národnosti měla Mnichovská dohoda a v jejím důsledku následné odstoupení pohraničních oblastí. Přišli tím o své nejlepší lyžařské terény. Nejvíce bolela ztráta Trojmezenské hornatiny, v první řadě pak Smrčiny. Nadále tedy nemohli využívat hotel Pod Smrčinou, chatu u Plešného jezera, lyžařské trati na úbočí Smrčiny a zdejší lyžařské můstky. Za hranicemi však zůstala i Kubova Huť, Líbín, a dokonce i Klet'. Horskou chatu na jejím vrcholu zabrala pro své potřeby německá finanční stráž.²⁵

Lyžaři české národnosti byli následně nuceni hledat jiná, lyžařsky alespoň trochu vhodná území na neobsazeném zbytku Čech. Nakladatelství Hokr v Praze vydalo pohotově průvodce *Kde lyžovat v nové republice*, který obsahoval popis túr a sjezdů i informace o ubytování, železničních a autobusových spojkách.²⁶

²⁵ Jihočeské listy 31. 12. 1938.

²⁶ Jihočeské listy 21. 12. 1938.

S příchodem zimy 1938/1939 tak začali jihočeští lyžaři prozkoumávat zatím opomíjené, anebo zcela nevyužívané terény. Ještě před jejím koncem však došlo k okupaci zbytku Československa a k vyhlášení Protektorátu Čechy a Morava. Tím došlo k definitivní ztrátě jakékoliv svobody a samostatnosti.

V následných dvou sezonách se lyžaři dočkali poměrně dobrých sněhových podmínek i v náhradních terénech. Zejména závodní činnost jihočeských lyžařů české národnosti se přesunula hlavně na Stašsko, které díky převaze českého obyvatelstva bylo nakonec vyjmuto ze sudetského záboru.²⁷ Zadov, do té doby méně významné lyžařské středisko, se tehdy dokonce stal nejvýznamnějším lyžařským centrem v neobsazeném zbytku Čech. Hned 5. 2. 1939 se zde konaly přebory Jihočeské župy Svazu lyžařů.²⁸ Byly zde ale pořádány i celosvazové závody²⁹ a přes špatnou dostupnost sem mířili lyžařští nadšenci ze vzdálených míst, kromě Č. Budějovic, mimo jiné hojně i z Prahy. Například v únoru 1940 sem pořádal sérii skupinových lyžařských zájezdů z Č. Budějovic Otomar Schrabal.³⁰ Měly kombinovanou dopravu drahou a autobusem. Tato tehdejší obliba Staška a zejména pak Zadova mezi lyžaři, přinesla výrazné zvýšení zájmu o ubytování, na což řada majitelů zdejších usedlostí pohotově reagovala jejich rozšiřováním o hostinské pokoje. Nebývalý zájem českých lyžařů ovšem vyvolal problémy se zajištěním dostatku potravin pro stravování hostů.

Čeští lyžaři na jihu Čech v prvních letech okupace dokázali udržet svoji činnost na překvapivě vysoké úrovni a využitím dříve opomíjených terénů do značné míry eliminovat ztrátu většiny Šumavy či oblíbené Kleti. Ještě koncem února 1941 se na Zadově konaly tradiční závody klubů B+B.³¹

Obrázek 11 Na výseku protektorátní mapky vlevo je patrný výrazný výběžek hranice, který znamenal, že Stašsko nebylo, na rozdíl od většiny Šumavy, v německém záboru. Hranice vedla v těsné blízkosti Zadova a protínala Churáňov ležící nad ním. Vpravo je fotografie usedlosti U Pešlů, ve které majitelé na počátku protektorátního období vybudovali v podkroví pokoje pro hosty. Ta má velmi výhodnou polohu na stráni přímo v centru Zadova a byla i následně vyznačací lyžování velmi vyhledávána (Fotografie ateliér Seidl).

²⁷ Začátkem října roku 1938, v nastalém chaosu, došlo i na Stašku k divokému německému záboru českých vesnic. Jednalo se mimo jiné i o Zadov, Churáňov, Kůsov či Michalov. Asi po měsíci byla hranice posunuta zpět na skutečnou jazykovou hranici, takže tyto obce zůstaly na českém území, ovšem mimo lesů, které byly zabrány.

²⁸ Jihočeské listy 11. 2. 1939.

²⁹ Například v obci Michalov byl narychlo postaven svazový skokanský můstek.

³⁰ Jihočeská jednota 13. 2. 1940.

³¹ Jihočeská jednota 28. 2. 1941.

Po nástupu Reinharda Heydricha do úřadu zastupujícího říšského protektora se ale poměry v Protektorátu podstatně přitvrdily. Přesto se v zimní sezóně 1941/1942 ještě dalo alespoň v omezené míře lyžovat, sporadicky se konaly i lyžařské závody a byly organizovány lyžařské kurzy. V následujících třech sezónách však prakticky ustala činnost českých lyžařů. Kromě zhoršujících se podmínek v Protektorátu k tomu přispěly i povinné sbírky lyžařské výstroje a výstroje pro německou armádu. Jen velmi těžko se totiž mohlo lyžovat na neodevzdaném lyžařském materiálu, natož s ním, jakkoliv cestovat. Velká část českých lyžařů pak místo odevzdání svoje lyže buď pečlivě skryla, znehodnotila, nebo rovnou spálila.

Lyžaři německé národnosti mohli v tomto období nadále využívat i terény za hranicemi protektorátu, tedy především Klet' a Smrčinu. Lyžování navíc získalo postavení branného a tudíž i preferovaného sportu, a to samozřejmě nejenom v jižních Čechách. Lyžařský výcvik organizovala německá armáda, ale i branné, či mládežnické organizace jako Kraft durch Freude (KdF)³², nebo Hitlerjugend. Tyto organizace využívaly především okolí Zvonkové, ale např. budějovická odbočka KdF začala využívat pro pořádání kurzů Turistický dům pod Smrčinou, který nadále provozovala německá rodina hajného Springera. Samozřejmě využívali i zdejší lyžařské tratě a můstek. V činnosti pokračoval i původní německý Skiklub Budweis, který byl následně začleněn do NSTSg Budweis jako Fachtschaft Schilauf.³³ Běžná klubová činnost, natož závodní, byla ale pro Němce ze Šumavy i z Protektorátu limitována jejich nástupem do nejruznějších složek říšskoněmecké branné moci. Nejviditelnějšími akcemi lyžařského odboru NSTSg v tomto období bylo pořádání masových tzv. branných lyžařských dnů. Pro členy této korporace platily slevy na cestování vlakem. Nejčastěji nadále využívali oblast Zvonkové.³⁴ V mnohem menší míře se jich také týkaly rekvizice lyžařského materiálu pro potřeby Wehrmachtu. Zajímavou, ale spíše výjimečnou akcí bylo pořádání Šumavské putovní ceny (Böhmerwald Wanderpreis) ve sjezdu, slalomu a kombinaci. Ta se konala 9. 2. 1941 na Kleti. Trať slalomu, který se jel dvoukolově, měla výškový rozdíl 180 m, trať sjezdu dokonce 530 m.³⁵

HISTORIE LYŽOVÁNÍ NA JIHOČESKÉ ŠUMAVĚ OD ROKU 1945 DO KONCE 60. LET

Konec II. světové války proběhl v oblasti Trojmezenské hornatiny, Nové Pece a Zvonkové vcelku klidně. Zdejší obyvatelstvo bylo pouze německé národnosti, a navíc se sem stahovali uprchlíci před Rudou armádou, a také množství německých vojáků. Naplno byla obsazena celá místní ubytovací kapacita a s napětím se zde čekalo na konec války. Bez většího odporu sem vstoupili Američané 2. května a následně zde zůstalo několik jejich jednotek.³⁶ Německému obyvatelstvu této oblasti se díky

³² Český překlad pro název této říšskoněmecké tělovýchovně branné organizace zněl Radostí k síle.

³³ SOA Třeboň, Policejní ředitelství Č. Budějovice, č. Kartonu 810, č. Rejstříku 546, zápis z valné hromady Skiklub Budweis konané 14. 9. 1939 a přípis předsedy spolku ze dne 30. 10. 1940 o rozpuštění spolku.

NS Turn und Sportgemeinde Budweis Fachtschaft Schilauf – Národně socialistická tělocvičná a sportovní obec, odbor lyžování.

³⁴ Budweiser Zeitung 13. 1. 1940 a 3. 2. 1940.

³⁵ Budweiser Zeitung 15. 2. 1941. Zde je však nutno dodat, že udávaný parametr trati pro sjezd zřejmě znamenal spíše terénní přesun až na úroveň Holubova (Poznámka autora).

³⁶ JAGR, S. (1996). *Historie obce Nová Pec*, s. 74. Strojopis překladu vzpomínek.

přítomnosti Američanů vyhnuly divoké odplaty známé z jiných území. Přesto tady díky špatné informovanosti a různým fámám panovala značná nervozita. V červenci 1945 zde převzali československé orgány státní správu, němečtí starostové byli sesazeni a místo nich jmenováni místní komisaři. Část německých mužů ve strachu před potrestáním za činnost během války uprchla. Stejně tak některé rodiny území samovolně opustily, či začaly převádět za hranice alespoň majetek. V srpnu toto území opustili Američané. Ti také podstoupili přilehlé rakouské území za hranicemi Rudé armády, a to až po Trojmezí, protože severní část Horního Rakouska připadla dle dohod z Postupimi do sovětské okupační zóny. Sovětské vojáky se usídlili přímo na hranici a často ji z nejrůznějších důvodů překračovali.³⁷ Území sice začalo zajišťovat četnictvo a armáda, ale nebylo zde příliš bezpečno. Nervozita mezi německým obyvateli ještě vzrostla během podzimu, kdy začalo být jasné, že prakticky veškeré obyvatelstvo německé národnosti bude na základě dekretů prezidenta Beneše vystěhováno.³⁸ K vlastnímu odsunu zde pak došlo od května do podzimu 1946.

Návrat českých lyžařů do oblasti Trojmezenské homatiny tak nebyl vzhledem k těmto poměrům vůbec jednoduchý. První poválečná výroční valná hromada českobudějovického Skiklubu se konala 21. září 1945. Bylo na ní vzpomenu na řadu členů klubu, kteří byli za války žalářováni, nebo zahynuli v koncentračních táborech. Těm pak byla v roce 1946 odhalena pamětní deska, zasazená do skály na břehu Plešného jezera. Poté proběhla 13. října 1945 valná hromada Jihočeské župy Svazu lyžařů. Na obou valných hromadách byly představeny ambiciózní plány na návrat a rozvoj oblasti pod Smrčinou.

Dne 26. října 1945 byly v Jihočeském rozhlase zahájeny relace Skiklubu České Budějovice, které pak následně pravidelně informovaly posluchače o lyžařském dění. V prvním vysílání bylo oznámeno obnovení tradičního štafetového běhu Plešné jezero – České Budějovice, který se konal o dva dny později. Větvička kosodřeviny přinesená do Českých Budějovic, měla tentokrát obzvláště hluboký význam, protože symbolicky vrátila tuto oblast českým lyžařům.³⁹

Čeští lyžařští nadšenci pak začali oblast pod milovanou Smrčinou opětovně využívat koncem roku 1945. První závody na Smrčině vypsál Český Skiklub na 6. ledna 1946. Jednalo se o tradiční klubové přebory všech kategorií. Start a cíl byl tentokrát před hostincem U Habertů v Lázu.⁴⁰ Také zde probíhaly kurzy a školení. Například 11. ledna 1946 uspořádal Český Skiklub v Turistickém domě pod Smrčinou (v té době již nazývaný Klápa) pro své členy kurz moderní lyžařské techniky. O víkendu 19. a 20. ledna 1946 se uskutečnily první poválečné přebory Jihočeské župy, tentokrát netradičně ve Zvonkové.⁴¹ Na začátku března 1946 se na svazích Plechého konaly klubové závody ve sjezdu. Trať dlouhou 1,5 km s převýšením 280 m absolvovalo 17 účastníků.⁴² Sjezdový závod o přebor jihočeské župy 1946 pak následně uspořádal Český Skiklub znovu na svazích Plechého. Závodní trať byla vylepšena, měřila již 1,8 km a převýšení činilo 320 m.⁴³

³⁷ Při pohybu v blízkosti hranice s nimi někdy měli konflikt i čeští lyžaři. Účastníkem jedno z nich byl v roce 1946 i otec autora tohoto sdělení.

³⁸ Ústavní dekret prezidenta republiky o úpravě československého státního občanství osob národnosti německé a maďarské č. 33/1945 Sb.

³⁹ Jihočeská pravda 31. 10. 1945.

⁴⁰ Jihočeská pravda 4. 1. 1946.

⁴¹ Jihočeská pravda 25. 1. 1946.

⁴² Jihočeská pravda 15. 3. 1946.

⁴³ Jihočeská pravda 29. 3. 1946.

Český Skiklub také opět začal provozovat chatu u Plešného jezera. V roce 1946 ale za nevyjasněných okolností vyhořel Turistický dům pod Smrčinou. Návštěvníci oblasti poté začali více využívat bývalý hotel Muhr u železnavského nádraží, který po II. světové válce přešel pod názvem Bílý do národní správy.

V roce 1946 vybudoval z bývalého německého hostince ve Zvonkové vyhlášený penzion s letní i zimní sezonou nestor československého lyžování a dlouholetý předseda Jihočeské župy Svazu lyžařů Otomar Schrabal.⁴⁴ Ten měl v Č. Budějovicích vyhlášený obchod se sportovními potřebami zaměřený na zimní sporty. Byl také hlavním iniciátorem myšlenek, jak ze Smrčiny vybudovat lyžařský areál se sjezdovkami s vleky a lanovkou, běžeckými tratěmi a skokanskými můstky.

Zvonková a sousední Josefův Důl neměly být po odsunu Němců znovu obydleny a byly určeny výhradně pro rekreaci a zimní sporty. Například Český Skiklub uspořádal od 23. do 30. prosince 1946 *Vánoční kurz*, kterého se zúčastnilo 63 frekventantů. Ubytování byly právě v bývalých německých zařízeních ve Zvonkové a Josefově Dole.⁴⁵

Činnost Skiklubu pod Smrčinou pokračovala i v sezonách 1946/1947 a 1947/1948, kdy se bezpečnostní situace zlepšila a čeští lyžaři mohli využívat i někdejší německé objekty. V roce 1948 však po direktivním vytvoření jednotné tělovýchovné organizace Sokol činnost Českého Skiklubu v Č. Budějovicích skončila.⁴⁶ Stejně nemohli být uskutečněny ani jeho nejbližší plány, jako bylo zakoupení turistického hotelu Pod Smrčinou a obnovení skokanského můstku v jeho blízkosti, natož plány vzdálenější na vybudování sjezdářského areálu na severním úbočí Smrčiny, protože v této oblasti došlo ke zřízení hraničního pásma, jež pohltilo většinu tradičních terénů a lyžařských zařízení.

V roce 1948 začaly příslušníci pohraničních útvarů Sboru národní bezpečnosti (SNB) a Finanční stráž⁴⁷ systematicky ztěžovat a zamezovat přístup do tzv. Celního pohraničního pásma, které mělo hloubku 10 až 15 km od státní hranice a bylo střeženo pochůzkami hlídek. V lokalitě Trojmezenského úseku působily k dubnu 1949 čtyři SNB Jelení Vrchy, Nová Pec a Josefův Důl. Až do roku 1951 bylo přihraniční území přístupné prověřeným obyvatelům a za jistých podmínek i návštěvníkům za účelem rekreace. V roce 1951 byla založena Pohraniční stráž (PS),⁴⁸ zřízeno hraniční pásmo, které sahalo až 12 km od hranic a ve vzdálenosti zhruba 2 km od hranic tzv. zakázané pásmo. V letech 1951–1952 pak byly podél hranice postaveny smrtící drátěné zátarasy.⁴⁹

⁴⁴ Péči jeho rodiny se dochovala kronika tohoto penzionu, kterou zdobí kresby, verše i vzpomínky a chvála vzorné péče pana Schrabala a jeho paní. Měl 9 pokojů a společnou noclehárnu.

⁴⁵ Jihočeská pravda 9. 1. 1947.

⁴⁶ Již 27. února 1948 předsednictvo tzv. Ústředního akčního výboru Národní fronty direktivně rozhodlo, že jedinou tělovýchovnou organizací bude Jednotná tělovýchovná organizace (JTO) Sokol a že do této organizace přejdou s majetkem a členskou základnou všechny ostatní tělovýchovné organizace, dále sportovní a turistické svazy, spolky a kluby.

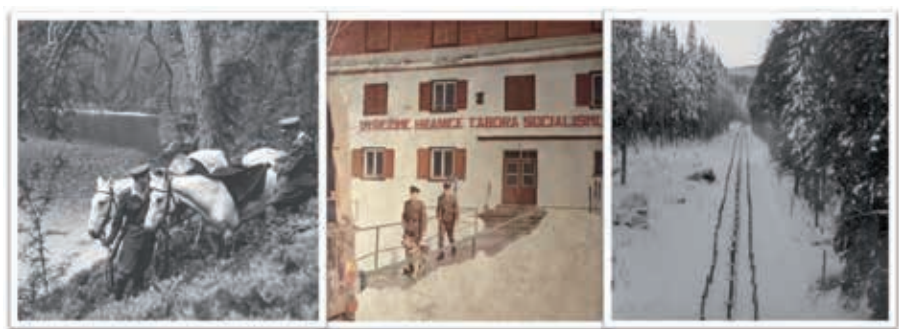
⁴⁷ Zamezování přístupu do pohraničního území se dělo na základě aplikace Zákona č. 231/1948 Sb., na ochranu lidově demokratické republiky. Finanční stráž byla zrušena 1. ledna 1949 a ostrahu státní hranice převzala nově zřízená Pohraniční stráž Ministerstva národní bezpečnosti.

⁴⁸ Zákon č. 69/1951 Sb., o ochraně státních hranic.

⁴⁹ Tyto prakticky nepropustné zátarasy byly vytvořeny soustavou tří souběžných stěn. První ze ostatního drátu byla vysoká cca dva metry. Střední stěna byla v letech 1952–1965 napájena smrtícím napětím 3–6 tisíc voltů. Poslední stěna sloužila jako zábrana pro zvěř. Na konci roku 1965 bylo rozhodnuto o ukončení elektrifikace zátarasů a byla zahájena instalace nových signálních stěn, které probíhaly hlouběji ve vnitrozemí.

Ostraha hranice byla také značně posílena. V oblasti Trojmezenské hornatiny byly nově dislokovány rotý PS Nové Údolí, Stoka, Třístoličník, Plešné jezero, Planina, Smrčina a Zvonková. Většina z nich přímo na svazích hor. Vůbec nejvýše položenou, byla s nadmořskou výškou 1 170 m Smrčina, jejíž dřevěné baráky ležely pouhých 600 metrů od státní hranice. Se smutnou ironií zejména pro lyžaře byla rota Plešné jezero umístěna v bývalé Lucemburské chatě. Již značně omezený provoz pro turisty v ní skončil začátkem roku 1951, kdy byla PS zabrána. Na konci tohoto roku ale vyhořela. Následně na jejím místě vyrostla zděná novostavba rotý PS spolu s dalšími provozními budovami.⁵⁰

Do zdejší krajiny ale hlavně naprosto bezohledným způsobem zasáhl elektrifikovaný drátěný zátaras. Například u Plešného jezera byl veden jen 100 m od Stifterova pomníku, a zde dosáhl nadmořské výšky 1 329 m, následně strmě klesal západní karovou stěnou až k jezeru. Dál na východ pak pokračoval přímo Kamenným mořem.

Obrázek 12 Na Fotografii z 50. let je zachycena jízdní hlídka PS nad Plešným jezerem. Uprostřed je fotografie objektu PS u Plešného jezera, který byl postaven na místě vyhořelé Lucemburské chaty a vpravo pak část drátěných zátarasů v tomto prostoru (Fotografie převzaty z <https://www.vojensko.cz/objekty-ps/sekce-00082-zanikle-roty>).

V letech 1960–1961 byla provedena částečná redislokace zdejších rot PS. Důvodem bylo, že jejich umístění sice blízko u státních hranic, ale v náročném terénu, přináší zejména v zimních měsících velké problémy se zajištěním jejich provozu. Jedním z důsledků tohoto rozhodnutí bylo rozšíření zakázaného pásma a drátěného zátarasu až ke Schwarzenberskému kanálu a vybudování rotý na místě provizorně opraveného a dříve mezi lyžaři tak oblíbeného Turistického domu pod Smrčinou (Klápovny).

⁵⁰ Pohraniční stráž areál opustila v roce 1981 a chátrající stavby byly následně zbořeny.

Obrázek 13 Na fotografii z 60. let vlevo je vidět objekt PS Klápa, který byl postaven na místě bývalého Turistického domu pod Smrčinou. Na fotografii z poloviny 60. let vpravo je pohled do prostoru nyní velmi frekventovaného hraničního přechodu Strážný – Philippsreut. V 50. a 60. letech byla Šumavská hranice z české strany neprodyšně uzavřena a všechny bývalé silniční a železniční hraniční přechody zrušeny (Fotografie převzaty z <https://www.vojensko.cz/objekty-ps/sekce-00082-zanikle-roty>).

V 50. letech také došlo k demolicí všech objektů ležících v zakázaném pásmu a poté i celých osad ležících v široce vymezeném hraničním pásmu. Zde se to týkalo hlavně Zvonkové, Huťského Dvora a Josefova Dolu, jež byly tolik svázány s jihočeskou historií lyžování.

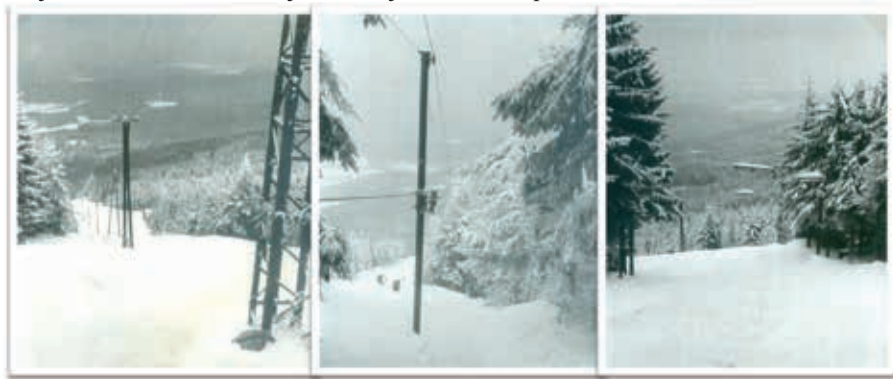
V bezprostředně poválečném období byla oblíbeným cílem výletů široké veřejnosti Klet'. S plánováním stavby sjezdové dráhy, skokanského můstku a následně lanovky na Kleti se začalo již na první poválečné výroční valné hromadě Českého Skiklubu. Důvodem byla dobrá dopravní dostupnost vlakem, dále lepší bezpečnostní situace v porovnání s pohraniční oblastí pod Smrčinou a snad i intuitivní snaha o vybudování jakési zálohy za nejisté pohraničí. V tomto období zde ale mohli lyžaři využívat pouze malou, cca 150 m dlouhou sjezdovou trať pod vrcholem, nebo improvizované trati vedoucí po lesních cestách, průsecích a pasekách, či lyžovat na loukách na severním úpatí zvaném *Podlazi*. Počátkem února 1947 se na Kleti uskutečnily, a to jako součást župních přeborů, závody ve sjezdu a slalomu. Sněhové podmínky sice byly vynikající, ale vlivem úzké a špatně upravené improvizované trati došlo zejména při závodu ve sjezdu k řadě pádů.⁵¹

Po znepřístupnění pohraničního pásma se dostaly plány na vybudování lyžařského centra na Smrčině mimo jakoukoliv realitu, a naopak Klet' se dostala do popředí zájmu. Naplánována zde byla celkem velkorysá výstavba sjezdových tratí, vleků a skokanských můstků. Realita však nakonec byla poněkud skromnější. V roce 1948 byla vytyčena v pokračování krátké sjezdovky plnohodnotná sjezdová trať s délkou přes 1 000 m a převýšením 280 m. Po delších úředních průtazích ji začali brigádnicky budovat lyžařští nadšenci z Č. Budějovic a Křemže. Již v sezóně 1952/1953 se na ní uskutečnily krajské přebory ve sjezdových disciplínách a dokončena byla v roce 1954.⁵² Vedla přímo z vrcholu severovýchodním směrem, ale byla široká jen 10–15 m. Iniciativu v jejím budování převzal lyžařský oddíl Spartaku Motor České Budějovice jako hlavní pokračovatel tradic původního Skiklubu. Úředně se stal uživatelem

⁵¹ Jihočeská pravda 13. 2. 1947.

⁵² Jihočeská pravda 16. 11. 1954.

a provozovatelem této závodní sjezdové tratě v roce 1957 a v následujícím roce na ní zprovoznil cca 350 m dlouhý lyžařský vlek. Byl vybudován brigádnicky a konstrukčně se jednalo o volně se pohybující tzv. věčné lano poháněné elektromotorem, ke kterému se lyžaři připínali pomocí háčku na šňůře opatřené pojistkou pro případ pádu a širokého opasku. Ve stejné době tento oddíl provozoval i obdobný lyžařský vlek v nedaleké, přímo na sever situované *Bukovině*. Ten byl poháněn benzinovým motorem původně určeným pro roztahování větroňů na letišti. Jezdilo se zde ale přímo mezi řídkým porostem vzrostlých buků, což nebylo zrovna dvakrát bezpečné. V *Bukovině* se lyžovalo hlavně z důvodů lepších sněhových podmínek, jež zde panovaly v porovnání se sjezdovkou, na kterou zejména na jaře svítilo dopoledne slunce.

Obrázek 14 Na fotografii z 60. let vlevo je pohled na sjezdovku na Kletí. Po ní trasované vedení vysokého napětí k televiznímu vysílači sice umožnilo její rozšíření, ale tvořilo i dosti nebezpečné překážky. Na fotografii uprostřed je horní úsek vleku TJ Motor. Vpravo je fotografie nejvyšší partie sjezdovky na Kletí zvané *Rukáv*.

Tu obsluhoval krátký vlek a bylo zde i umělé osvětlení (Foto archiv autora).

Hlavní sjezdová trať byla hojně brigádnicky upravována a k jejímu rozšíření došlo i v souvislosti se stavbou elektrického vedení vysokého napětí k televiznímu vysílači zprovozněnému v roce 1958. Vlek TJ Motor byl následně 2× prodloužen a jeho lano také již bylo vedeno pomocí ježků (kladek s trny) umístěných na kovových sloupech. Místo opasků také začali lyžaři používat kotvičky s delší šňůrou. Jízda na vleku tak byla mnohem pohodlnější. Obdobný vlek si v roce 1965 na druhé straně sjezdovky, a to rovněž brigádnicky, vybudoval i lyžařský oddíl TJ Pozemní stavby Č. Budějovice. Následně byl pod patronací TJ Motor postaven v nejvyšší partii sjezdovky ještě jeden kratší vlek. Na něm se dalo lyžovat i za umělého osvětlení. Na konci 60. let si vedle vleku Motoru postavili další vlek lyžařští nadšenci z TJ Lokomotiva Č. Budějovice.

Lyžařské vleky na sjezdovce ale mohli využívat jenom členové výše uvedených lyžařských oddílů. Veřejnosti sloužily jen dva vleky na *Podlazi* provozované TJ Sokol Křemže. I delší z nich ale měřil jen cca 500 m a také sněhová situace zde bývala dosti nejistá.⁵³

⁵³ K celkovému dokreslení významu Kletí slouží i skutečnost, že na jejím vrcholu byla, vzhledem ke zdejšímu malému zamračení a vynikajícím pozorovacím podmínkám, vybudována v roce 1957 nejvýše položená hvězdárna v Čechách. Specializuje se na pozorování planetek a komet. Malá oblačnost Kletí ovšem znamená i malé množství sněhových srážek.

V létě roku 1961 byla na Kleti zprovozněna na svoji dobu inovativní jednosedačková oběžná lanovka vedoucí na vrchol od severu, z katastru obce Krasetín. Je dlouhá 1 792 m a překonává převýšení 383 m. Sjezdařům ale sloužila jen k ranní dopravě na sjezdovku, protože jízda od konce sjezdovky k její dolní stanici byla možná jen neupraveným a místy podmáčeným lesem, ve kterém většinou byly jen nesouvislé zbytky sněhu.⁵⁴

Obrázek 15 Na fotografii Františka Sedla z počátku 50. let vlevo je pohled na vrchol Kleti v zimě. Vlevo od rozhledny a turistické chaty je vidět dřevěný srub, který využívali lyžaři Spartaku Motor Č. Budějovice. Ten byl ale zrekvírován armádou pro potřeby jednotky dálkového směrového spojení. Uprostřed jsou na fotografii z poloviny 60. let zachyceni lyžaři na jejím vrcholu. V pozadí je vidět původní televizní vysílač z konce 50. let. Na fotografii vpravo jsou turisté na lanovce zprovozněné v roce 1961.

V poválečném období se začali lyžaři vracet i do oblasti Kubovy Huti. Již v prosinci 1945 byla pro veřejnost zpřístupněna turistická chata. Rozvoj tohoto centra je spojen především se strakonickými lyžaři. Původní strakonický odbor lyžování KČST se přes několik reorganizací změnil až na oddíl lyžování TJ Spartak Strakonice. Výstavba střediska Kubova Huť započala v roce 1951 rekonstrukcí chaty v majetku mateřského podniku ČZM. V roce 1954 následovala stavba lyžařského skokanského můstku a v roce 1956 byla zahájena stavba závodní sjezdovky v jihozápadní části masivu Boubína zvané *Basum*. Členové oddílu na ní odpracovali velké množství brigádnických hodin. Její celková délka byla 1 800 m a výškový rozdíl úctyhodných 350 m. To z ní činilo sjezdovku s absolutně nejlepšími parametry v jižních Čechách. Bohužel se přes veškerou snahu nikdy nepodařilo u ní vybudovat vlek či dokonce lanovku. Byla dostupná jen pěšky, a tak mimo závodů byla málo využívána, zato měla mimořádné sněhové podmínky, které umožňovaly pořádat v její horní části (cca 1 200 m) závody i počátkem května.

Strakoničtí lyžaři se nakonec v roce 1963 rozhodli postavit cca 200 m dlouhý vlek v centru Kubovy Huti, na svahu zvaném *Střecha*. Následně byl postaven další kratší vlek u nedaleké mírné cvičné louky.

⁵⁴ Předchozí dle osobních vzpomínek autora.

Obrázek 16 Na fotografii z roku 1955 vlevo jsou zachyceni lyžaři pod rekreačním objektem ČZM Strakonice na Kubově Huti. Na fotografii z 60. let vpravo je lyžař na svahu *Střecha*.

Po skončení II. světové války poněkud ochabl zájem o lyžařskou oblast Stach a Zadova. Bylo to způsobeno zejména ztrátou jeho exkluzivity, jež měl za války a špatnou dopravní dostupností. Další rozvoj lyžování zde tehdy iniciovaly zejména místní lyžařské kluby, které se v roce 1948 sloučily do Sokola Stachy. Situace se začala měnit v polovině 50. let. Dva větší ubytovací objekty zde získal a rozšířil Krajský národní výbor pro potřeby svého odboru školství.⁵⁵ V roce 1957 byl na svahu zvaném *Kobyla* a v jeho prodloužení, zprovozněn tehdy inovativní dvoumístný kotvový lyžařský vlek Transporta VL 1 000, s vysoko vedenými kovovými příhradovými podpěrami a délkou 730 m. Stal se prvním vlekem nové konstrukce nejenom na Šumavě, ale dokonce jedním z vůbec prvních vleků tohoto typu v celé ČSR.⁵⁶ Od koncové stanice vleku vedl ve své druhé části poměrně prudký slalomový svah a mírnější turistická sjezdovka. Brzy následovala výstavba dalších dvou jednoduchých kotvičkových vleků, sáňkařské dráhy a skokanských můstků. Na Zadov začaly být pořádány ve velkém nedělní autobusové zájezdy zejména z Č. Budějovic a několika dalších měst. V 60. letech činila návštěvnost oblastí Zadova o některých nedělích až 4 tisíce lyžařů. I když část lyžařů přijela s běžkami, tak kapacita tří vleků pro veřejnost absolutně nedostačovala.⁵⁷ Minusem byla i neexistující úprava sjezdových tratí. Další výraznější rozvoj areálu Zadov ale nastal až koncem 70. let.⁵⁸

⁵⁵ Původní Měrkova chata byla rozšířena a přejmenována na *Komsomol* a další objekt v horní části Zadova pak na *Mladou gardu*.

⁵⁶ Další dva vleky stejné konstrukce, Mulda a Zahrádky, byly postaveny ve stejném době v Pecí pod Sněžkou. Nápadně ale připomínaly tehdejší vleky rakouské firmy Doppelmayr. Vlek Transporta VL 1 000 sice skýtaly lyžařům při jejich tažení do té doby u nás nevídaný komfort, ale jejich přepravní kapacita cca 220 lyžařů za hodinu byla naprosto nedostatečná.

⁵⁷ Na Zadově tehdy bylo i několik oddílových a podnikových vleků, ale ty nesloužily veřejnosti.

⁵⁸ V období let 1978–1983 zde byly postaveny dva nové vleky, lanová dráha, vznikl lyžařský běžecký stadión se závodními tratěmi, skokanský můstek s konstrukčním bodem 88 m, výstavní Sporthotel Olympia a několik dalších ubytovacích objektů.

Obrázek 17 Na fotografii z poloviny 60. let je vidět dlouhá fronta lyžařů u vleku VL 1 000 na svahu *Kobyly* na Zadově a množství zaparkovaných autobusů pod ním.

Počátky lyžování přímo v Českém Krumlově spadají do roku 1946, kdy vzniknul lyžařský odbor místního Sokola. Jednalo se ovšem o turbulentní dobu mající souvislost s odsunem německého obyvatelstva a následným doosídlováním území. Přesto byl přímo v intravilánu města, na Křížové hoře s nadmořskou výškou pouhých 623 m, vybudován cvičný lyžařský můstek. V 50. letech se lyžaři soustředili do DSO a následně TJ Slavoj Český Krumlov. Na Křížové hoře probíhal v 50. letech lyžařský výcvik krumlovské mládeže, včetně školních akcí. Postupně zde vzniknul k severu obrácený slalomový svah s délkou 600 m a sdruženým brigádnickým úsilím a s významnou podporou závodu JIP Větrní a MNV Český Krumlov v letech 1959–1960 i 280 m dlouhý vlek vlastní konstrukce. Následně byl svah opatřen umělým osvětlením a podle podmínek hojně využíván. Vzhledem k tomu, že vlek vlastnil MNV a provoz zajišťoval lyžařský oddíl Slavoje, jezdilo se zde zdarma.

Počátkem 50. let získal lyžařský oddíl Slavoje Protivín usedlost v Zátóni pod Boubínem. V polovině 50. let zde jeho členové brigádnicky postavili krátký vlek. Na přelomu 50. a 60. let pak podstatně rozšířili ubytovací kapacitu a postavili delší vlek.

Obrázek 18 Na fotografii z poloviny 60. let vlevo je vlek a sloup osvětlení na svahu Křížové hory v Českém Krumlově. Na fotografii uprostřed je srub Horské služby na Kleti. Vpravo je vidět dolní poháněcí stanici LV 200 ve Vyšším Brodě (Foto archiv autora).

Počátky lyžování v Lipně nad Vltavou byly skromné a mají souvislost až s budováním naší největší přehradní nádrže. Nejprve se lyžovalo na svahu přímo v obci a zde také začal soustavný trénink mládeže ve slalomových brankách. První zmínka v dobovém tisku je z ledna 1957 a uvádí, že členové TJ Lipno⁵⁹ začali používat brigádnicky vybudovaný, přes 150 m dlouhý svah s umělým osvětlením.⁶⁰ Jeho parametry ovšem brzo přestaly stačit, a tak vedení tělovýchovné jednoty přišlo s plánem na vybudování sjezdovky z vrchu Kaliště směrem do Slupečné. Plán ovšem narazil na odpor ředitelství lesů ve Vyšším Brodě.⁶¹ S narůstající výkonností mládeže pokračovalo hledání vhodného svahu. Nakonec bylo získáno povolení k vykácení sjezdovky na severním svahu vrchu Kramolín s nadmořskou výškou 900 m. V roce 1964 zde byl uveden do provozu lyžařský vlek Transporta LV 200, zprvu poháněný dieselagregátem. Iniciátorem těchto aktivit byl především ředitel lipenské elektrárny Ing. Odvárko a manželé Polesných. Lipenští se soustředili na soustavný trénink mládeže a jejich nejlepší se dokázali prosadit i na celostátní úrovni. Významný rozvoj tohoto areálu ale začal až v 70. letech, kdy se iniciativy chopil vedoucí lipenského střediska Povodí Vltavy a tehdejší předseda TJ Elektrárna Lipno Milan Klápa.

Obrázek 19 Na fotografii z poloviny 60. let vlevo je pohled na původní sjezdovku a LV 200 na Kramolíně. Na fotografii z konce 60. let vpravo je pohled na lyžařský svah a vlek v lokalitě Na Martě nad Frymburkem (Foto archiv autora).

V roce 1967 byl nad Frymburkem v lokalitě Na Martě uveden do provozu lyžařský vlek Transporta LV 200. Stavbu vleku v hodnotě 50 tisíc Kčs financovalo Lidové spotřební družstvo Jednota Kaplice a následně jej předalo do užívání TJ Šumava Frymburk se smluvně vyhrazeným právem Jednoty na jeho využívání.

Taktéž v roce 1967 zprovoznil lyžařský oddíl TJ Tatran Prachatice sjezdovku se 150 m dlouhým vlekem na Libínském Sedle. Také zde provozoval chatu s možností ubytování. Tento malý areál byl poté hojně využíván pro výcvik a závody prachatických škol.

Na konci 60. let byl zprovozněn malý lyžařský areál lyžařské oddílu TJ Šumavan Vimperk Hájná Hora – Skláře, s cca 200 m dlouhým vlekem, nacházející se jižně

⁵⁹ TJ Lipno byla založena v roce 1957 jako TJ Sokol Lipno, v polovině 60. let byl změněn název na TJ Elektrárna Lipno.

⁶⁰ Jednalo se o teprve třetí osvětlený lyžařský svah v republice. Jihočeská pravda 18. 1. 1957.

⁶¹ Jihočeská pravda 29. 12. 1958.

od města. Další malé lyžařské areály ještě vznikly v Horní Vltavici, Nových Hutích a nad Vyším Brodem.⁶²

ZÁVĚR

Historie lyžování a lyžařských středisek na jihočeské Šumavě a jejím podhůří do konce 60. let je veskrze smutným příběhem, jehož následky nás provázejí až do současnosti. Počáteční slibný vývoj odstartovaný již v období před I. světovou válkou a pokračující s nadějnou dynamikou po celé meziválečné období byl doslova přerván německým zábořem pohraničních oblastí Československa na podzim 1938. Jeho důsledkem bylo zamezení přístupu českých lyžařů do nejkvalitnějších lyžařských partií Šumavy a Blanského lesa. V následujících čtyřech sezonách mohli vyvíjet činnost alespoň v náhradních terénech, ve zbylých válečných letech pak již prakticky vůbec. O moc lépe na tom nebyli ani němečtí lyžaři, kteří místo lyžování sloužili a bojovali v armádě a mnoho z nich také ve válce padlo. Lyžování, a to jen jako branný sport, se týkalo prakticky jen německé mládeže.

Ani poválečný vývoj nebyl nijak radostný. Německé obyvatelstvo zprvu nevěřicně, posléze již značně nelibě, čekalo na odsun. V této atmosféře se začali první odvážlivci mezi českými lyžaři vracet do dřívějších působišť. Hybatelem těchto aktivit byl především předseda Jihočeské župy Svazu lyžařů Otomar Schrabal, který otevřel v bývalém německém zařízení pod Smrčinou penzion a vypracoval první plány na vytvoření lyžařského střediska. Situace zde však byla z několika důvodů komplikovaná. Kromě odsunu německého obyvatelstva a v jeho důsledku pak i podoby prakticky opuštěného území a ztráty jeho socioekonomické identity to byl i všeobecný poválečný marasmus, změny vlastnictví, a to nejenom rozsáhlého schwarzenberského lesního majetku, a v neposlední řadě to byla i bezpečnostní situace, jež tu panovala. Přesto se zde lyžovalo, konaly se zde lyžařské závody, pořádaly kurzy, a především se ve velkém plánovalo.

Veškeré plány a veškerá lyžařská činnost v širokém příhraničním území vzaly za své po roce 1948. Jihočeští lyžaři přijali jako opětovné vnucené řešení rozvoj lyžařských středisek umístěných více ve vnitrozemí. Jejich další osudy však nejsou, a to prakticky až na dvě výjimky, nijak radostné. Jednalo se totiž vesměs o aktivity lyžařských oddílů, svépomocnou stavbu lyžařských tratí a lyžařských vleků se značně omezenými prostředky a možnostmi.

Následkem toho není dobrý ani současný stav. Mimo jakýkoliv smysluplný lyžařský provoz je Klet', kde je jakákoliv modernizace nemožná v důsledku vyhlášení přírodní rezervace na jejím vrcholu, a navíc spektakulární jsou i její klimatické poměry, či hydrologické poměry pro případné technické zasněžování. Obdobně skončila i svými

⁶² Snad nejsmutnějším příběhem, který je ale již těsně mimo vytyčené údobí, je osud malého lyžařského areálu vybudovaného v letech 1970–1972 Závodní tělovýchovnou jednotou Jihočeských papíren Větrní nedaleko myslivny Vítkův Kámen u Frýdavy, na pravém břehu přehradní nádrže Lipno. Ten získal na základě schválené projektové dokumentace i platné rozhodnutí o přípustnosti stavby vydané ONV v Českém Krumlově. Po odpracování více jak 1 500 brigádnických hodin získal na konci roku 1972 i osvědčení inspektorátu bezpečnosti práce kompletně dokončený, 276 m dlouhý, lyžařský vlek. Následně však byl tento prostor zahrnut do rozšiřovaného hraničního pásma, a tudíž nemohl být používán. Podle ŠIMA, Z. (1973). *Lyžování na okrese Český Krumlov*. Diplomová práce. České Budějovice: Pedagogická fakulta, s. 51–52.

parametry jedinečná sjezdovka *Basum* na úbočí Boubína a i stávající areál Kubovy Huti je hluboko pod svým potenciálem. Odpovídající rozvoj mezi jihočeskými lyžařskými středisky prakticky zaznamenal jen areál v Lipně nad Vltavou. Svoji infrastrukturou, kvalitou služeb, přepravní kapacitou a kapacitou technického zasněžování patří bezesporu k naší špičce. Problémem je zde ovšem velmi malý výškový rozdíl sjezdových tratí. Kvalitou infrastruktury je na druhém místě lyžařský areál Zadov. Zde je ovšem jen jedna kapacitní lanovka a u ní dvě technicky zasněžované mírné a poměrně krátké sjezdové tratě. Zbytek sjezdové části areálu je značně zastaralý. Zadov je ovšem jedinečným areálem z hlediska běžeckého lyžování. A pak je v současnosti na jihočeské Šumavě a jejím podhůří jen přibližně jedna desítka malých veřejnosti přístupných lyžařských areálů s jedním či dvěma kratšími vleky a často i nejistým provozem.

A úplně nakonec osud jedinečného potenciálu Smřčiny. Jedná se o hraniční vrchol, který byl až do roku 1990 hluboko v hraničním pásmu. Po roce 1990 vznikaly opakovaně plány a iniciativy na vybudování lyžařského areálu na její české straně a jeho propojení s rakouským areálem Hochficht. Ty byly vždy důsledně mařeny s odkazem na fakt, že česká polovina Smřčiny je zařazena v první zóně Národního parku Šumava.⁶³ Z hlediska ochrany přírody se však jedná spíše o schválnost namířenou proti lyžování a rozvoji turistického ruchu než smysluplnou záležitost. Smřčina totiž prokazatelně leží již mimo nejcennější jádro Trojmezenské hornatiny. Na rakouské polovině kopce nebyla vyhlášena žádná zvláštní ochrana. Byl zde dlouhodobě budován, dnes již svými parametry velmi kvalitní, lyžařský areál, jehož dvě lanovky mají horní stanice jen několik metrů od státní hranice. Dnes je v něm 20 km plně technicky zasněžovaných kvalitních sjezdových tratí, jedna desetimístná kabinková lanovka, tři čtyřsedačkové lanovky, dva kotvové vleky a dětské vleky. A to výchozí podmínky rakouské strany byly daleko skromnější.⁶⁴

Při hodnocení využití jedinečného potenciálu jihočeské Šumavy pro lyžování musíme jednoznačně konstatovat, že se jedná o tristní výsledek, který je ovšem zapříčiněn hlavně nepříznivými okolnostmi dlouhého časového údobí mezi lety 1938 a 1990.

⁶³ Proti překrotnému a maximalisticky pojatému vyhlášení Národního parku Šumava v roce 1991 protestovala nejenom řada iniciativ, ale i samosprávy dotčených obcí. Jednou z iniciativ byli samozřejmě i lyžaři. Viz např. mnohabodová argumentace Milana Klápy proti připravované podobě tohoto parku, jejíž kopii zaslal spolu s osobním dopisem datovaným 29. 8. 1990 autorovi tohoto sdělení, jež je součástí jeho osobního archivu.

⁶⁴ V poválečném období byla státní hranice Horního Rakouska obsazena Rudou armádou. Sovětská okupace Horního Rakouska (jeho části ležící severně od Dunaje) skončila na základě Rakouské státní smlouvy, podepsané 15. května 1955. Stažení všech okupačních vojsk bylo dokončeno 25. října 1955. Důležité slovo při rozvoji rakouské části Smřčiny měl klášter ve Schlöglu, k jehož majetku náleží. V roce 1956 byl založen Skiklub Böhmerwald a z jeho iniciativy a ve spolupráci spolkové země Horní Rakousko a kláštera ve Schlöglu začalo vznikat lyžařské středisko. Zprvu byly vytyčeny a upraveny dvě kratší sjezdovky vybavené jednoduchým vlekem. Důležitý krok pak byl učiněn v roce 1965, kdy byl zprovozněn kotvový vlek vedoucí až na vrchol Smřčiny s délkou 1 500 m, převýšením 393 m a přepravní kapacitou 1 200 os./hodinu. Následoval plynulý a systematický rozvoj střediska až do dnešní podoby. Postupně zde také byly vytyčeny běžecké tratě, které jsou nyní propojeny s běžeckým centrem Schöneben.

PRAMENY A LITERATURA

Archivní a muzejní fondy

Národní muzeum Praha – Historické muzeum. Archiv tělesné výchovy a sportu. Fond: Fotoarchiv tělesné výchovy a sportu. Dostupné z: <http://esbirky.cz>. (eSbírky – kulturní dědictví on-line).

SOA Třeboň, fond Policejního ředitelství České Budějovice. Kartony 810 a 820.

Osobní archív autora

Sbírka fotografií.

Strojopis překladu vzpomínek. FRANZ, W. (po roce 1990). *Lyžařští průkopníci a lyžařská turistika*.

Strojopis překladu vzpomínek. JAGR, S. (1996). *Historie obce Nová Pec*. (Včetně osobního dopisu autorovi ze dne 24. 3. 1997).

Osobní dopis autorovi *Ke zřízení Národního parku Šumava* od Milana Klápy, někdejšího hrázného vodního díla Lipno a předsedy TJ Elektrárna Lipno ze dne 28. 8. 1990.

Sbírka zákonů republiky Československé

Ústavní dekret presidenta republiky o úpravě československého státního občanství osob národnosti německé a maďarské č. 33/1945 Sb.

Zákon č. 231/1948 Sb., na ochranu lidově demokratické republiky.

Zákon č. 69/1951 Sb., o ochraně státních hranic.

Periodika

Budweiser Zeitung, roč. 1918–1945.

Jihočeská jednota, roč. 1940–1942.

Jihočeské listy, roč. 1908–1938.

Jihočeská pravda, roč. 1945–1969.

Republikán, roč. 1931.

Mapy

Fastrova mapa Protektorátu Čechy a Morava (1:375 000).

Šumava I. Turistická mapa (1:100 000).

Šumava – Trojmezí. Turistická mapa (1:50 000).

Wagnerova mapa Protektorátu Čechy a Morava (1:500 000).

LITERATURA

ČERVENKOVÁ, P., & JANDA, J. (1998). *O lyžování na Smrčině*. EU Phare CBC.

FUČÍK, A. (1968). *Po stopách lyží na jihu Čech*. České Budějovice: VŠZ.

MÁŠA, R. (1938). *Kde lyžovat v nové republice*. Praha: Nakladatelství Josef Hokr.

PULEC, M. (2006). *Organizace a činnost ozbrojených pohraničních složek*. Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu.

ŠÍMA, Z. (1973). *Lyžování na okrese Český Krumlov*. Diplomová práce. České Budějovice: Pedagogická fakulta.

Šmída, Z. (2025). *Pohraniční stráž na Šumavě*. Plzeň: Starý Most.

ŠTUMBAUER, J. (2002). Böhmerwälder Hochficht im historischen Kontext der Entwicklung des Budweiser Schilaufes. *Acta Univ. Carol. Kinanthrop.*, 38(1), 83–95.

ŠTUMBAUER, J. (2014). *Dějiny německé spolkové tělesné výchovy a sportu v Českých Budějovicích od poloviny devatenáctého století do roku 1945*. České Budějovice: Jihočeská univerzita.

Elektronické a internetové zdroje

<http://www.fotohistorie.cz>. Historické pohlednice.

<https://www.vojensko.cz/objekty-ps/sekke-00082-zanikle-roty>.

<http://www.sumavanet.cz/Vystavba-pohranični-roty-Smrčina>.

doc. PaedDr. Jan Štumbauer, CSc.

JU PF KTVS, Na Sádkách 305/2a, 370 05 České Budějovice

e-mail: stumba@pf.jcu.cz

Autoři:

BAGO, G.; BEDNÁŘ, M.; FLEMR, L.; FOŘTEROVÁ, P.;
HOVÁDKOVÁ, N.; JANDOVÁ, S.; JELÍNEK, M. JR.; JŮVA, V.;
MRZENOVÁ, K.; NOVOTNÁ, A.; POLÍVKA, T.; STREJČKOVÁ, K.;
SUCHÝ, J.; SVOBODA, Z.; ŠTUMBAUER, J.

